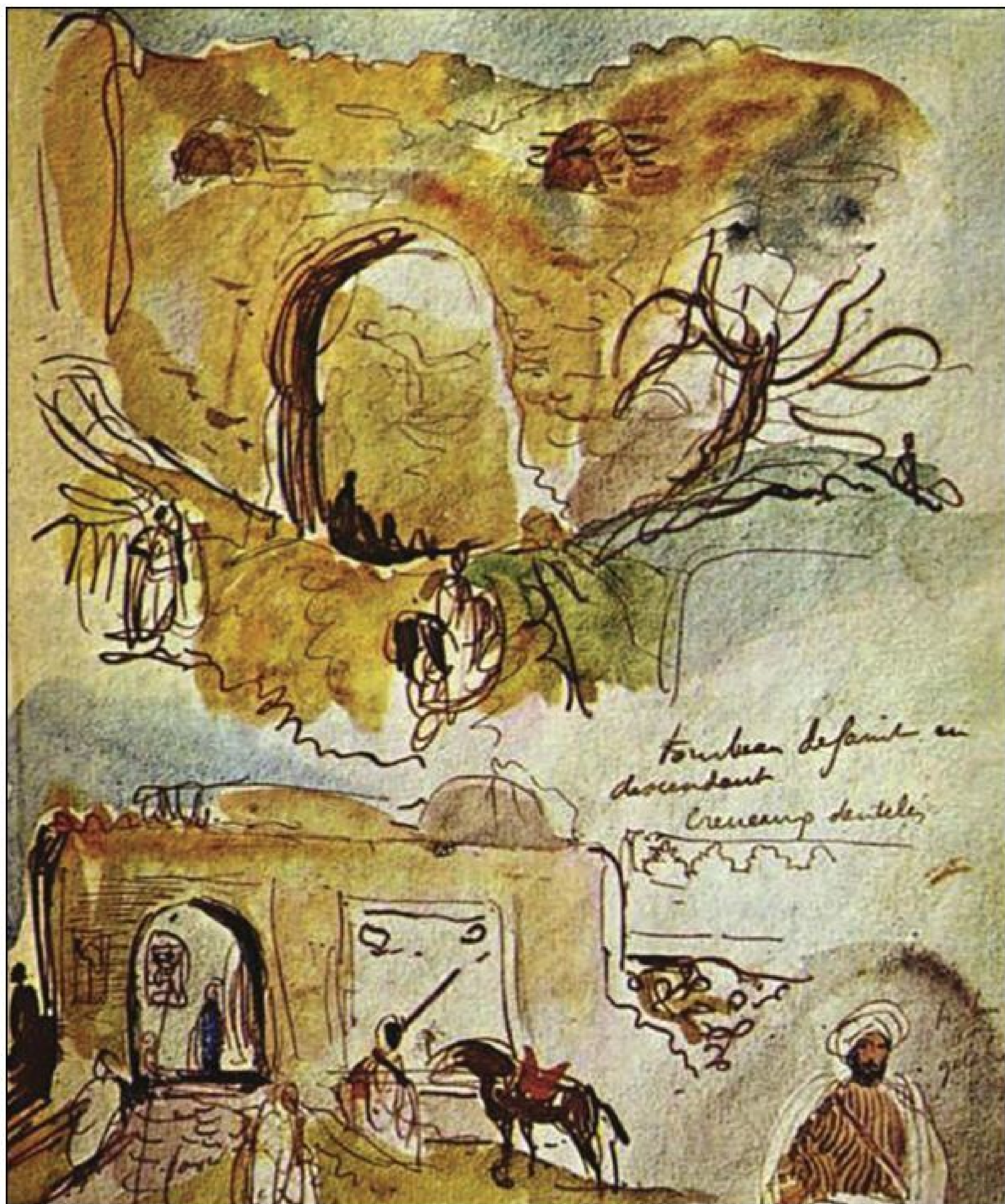
ARGEȘ

Revistă de cultură fondată în 1966 ● Serie nouă

■ Anul XIII (XLVIII) ■ Nr. 11 (377) ■ Noiembrie 2013 ■ 3,16 lei ■

GHEORGHE GRIGURCU: ***O Provincie subiectivă***

p. 3

DELACROIX

Editori: **Consiliul Local Pitești, Primăria Municipiului Pitești și Centrul Cultural Pitești**

Apare sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Proiect editorial finanțat de Administrația Fondului Cultural Național

„Am întâlnit oameni serioşi care preferă să se prezinte „scriitor” în locul profesiunii lor, de profesori, de medici, de ingineri de meserie şi de toată stima! E şi o atracţie, mai ales acum, când oricine poate scrie orice la orice editură şi poate cere să intre în Uniunea de creaţie cu numele respectiv pentru a-şi dubla pensia! Trăim o vreme de ghiveci ideologic şi chiar ideatic, unde se amestecă tot felul de orgolii şi deziderate prosteşti!”

NICOLAE ILIESCU

Momente şi schiţe din actualitatea literară

■ În revista *Ateneu* (în treacăt fiind spus, revistă căreia noi îi expediem număr de număr gazeta noastră iar ea nu ne trimite niciunul din numerele sale!), aşadar, în *Ateneu* nr. 9 (529)/septembrie 2013, găsim un grupaj de poeme de Leo Butnaru. Cităm unul dintre ele, concentrat şi apoftegmatic, ca de obicei: „Vreun geniu/sau vreun poet de rând/lasă şi el în urma sa/o sticlă plină pe jumătate/sau pe sfert…/Ce e Doamne/şi cu graba asta/de-a ajunge în ceruri?...”

■ La Galaţi, apare o revistă în condiţii grafice excelente, *Antares/Axis Libri*, revistă trimestrială de teorie, istorie şi critică literară, editată de USR – Filiala Galaţi şi de Biblioteca „V. A. Urechia”, cu colaboratori unul şi unul. În nr. 2/septembrie 2013, doi scriitori – faţă-n faţă – fac o radiografie a receptării critice a literaturii de astăzi. Să cităm, din Liviu Ioan Stoiciu: „Receptarea publică a beletristicii şi condiţia scriitorului (devenit a şaptea spiţă la roată, ignorat în societate) au băgat şi critica literară în criză. Televiziunile şi internetul asigură consumatorului pâinea şi circul (de la filme la ştiri sau jocuri interactive, care-i ocupă tot timpul), creaţia literară profesionistă a intrat într-o nişă, din care sunt slabe speranţe că va mai ieşi. Pe de altă parte, criticii literari sunt plătiţi să scrie, deprofesionalizându-se de la un an la altul (puţini dintre tinerii critici se mai respectă, de la Daniel Cristea Enache la Alex Goldiş, Andrei Terian, Paul Cernat sau Bogdan Creţu). Cine a mai rămas pe baricadă? În afara excepţionalilor critici Gh. Grigurcu şi Ion Pop, care sunt şi poeţi de valoare? Eugen Simion şi Mihai Zamfir poartă grija trecutului lor literar (de la ei se aşteaptă surpriza percepţiei revalorizante şi recuperatorii). Cornel Ungureanu şi Irina Petraş tot fac exerciţii hermeneutice pe seama literaturii la zi (impunând părţi de istorie literară)…” În oglindă, Theodor Parapiru punctează: „…în locul scrierilor literare calificative de evaluare şi de selectare, multaşteptate şi anunţate cu surle şi dobe, au apărut nişte înşăilări cantitative de tip statistic şi pronunţat volitiv, cu multe extensii fără noimă şi căpătâi. Este greu la dealul *istoriilor* numai cu oameni simpatici, cumsecade, şi cu buni cărăuşi! Alex Ştefănescu scrie cu hărnicie, voios şi neglijent, Nicolae Manolescu urmăreşte obstinat steaua lui Mircea Cărtărescu spre Nobel, încât trebuie chemaţi pompierii ca să scoată capitolul din incendiu, când compune pe tema genialităţii unor texte ale gonflatului său, Ioan Holban face sport critic, dar cu organe atrofiate…”

■ În *Tribuna*, nr. 267/16-31 octombrie 2013, nestaşnicul scriitor Alexandru Petria îi ia un interviu ludicului şi, în general, postmodernului prozator Nicolae Iliescu. Am reţinut un răspuns demn de istoria literaturii universale apud NI: „Nichita cât şi Becket beau zilnic cantităţi industriale de alcool, dar unul bea prostii, analcid, iar celălalt single malt-uri. E o observaţie pe care o făcuse un foarte bun prieten poet. Dintre toţi scriitorii americani care au înşfăcat Nobelul, unul singur, Steinbeck, era doar băutor, ceilalţi toţi erau alcoolici. Asta nu înseamnă că trebuie să fii alcoolic ca să iei Nobelul, dar trebuie să ştii să-ţi trăieşti şi să-ţi lucrezi viaţa la maximum, să ştii noujnouă de meserii şi să ştii citi în sufletele oamenilor”. Ei bine, după apoftegmele acestea, prietenul lui Nicolae Iliescu şi congenerul său Mircea Cărtărescu are mici şanse la Nobel. În sfârşit, Nicolae Iliescu pune un diagnostic, din păcate, al dracului de exact al scriitorului român contemporan de astăzi: „Înainte vreme, în timpii sovietici, scriitorul era o instituţie. Acum se apropie de condiţia de marginal spre care a tins în toate vremurile. Vom rafina… Am întâlnit oameni serioşi care preferă să se prezinte „scriitor” în locul profesiunii lor, de profesori, de medici, de ingineri de meserie şi de toată stima! E şi o atracţie, mai ales acum, când oricine poate scrie orice la orice editură şi poate cere să intre în Uniunea de creaţie cu numele respectiv pentru a-şi dubla pensia! Trăim o vreme de ghiveci ideologic şi chiar ideatic, unde se amestecă tot felul de orgolii şi deziderate prosteşti! Nu înţeleg nimic din evoluţiile fabricate ale unora şi altora, deşi pare că toate purced de la aceeaşi sursă. Vorba lui Nichita Stănescu, când era întrebat cine este cel mai bun poet din România: „Dinamo Bucureşti!” Impresionant, nu-i aşa!”

■ În zilele de 23 şi 24 octombrie, Biblioteca Municipală „Radu Rosetti” din Oneşti a organizat Concursul naţional de proză scurtă, aflat la a XV-a ediţie şi structurat pe trei categorii de vârstă: 10-15 ani, 16-20 şi 21-35. Au fost în concurs nu mai puţin de 61 de concurenţi de prin toată ţara. Nivelul valoric al prozei scurte în devenire este surprinzător de ridicat. Juriul – al cărui preşedinte a fost Gheorghe Izbăşescu – a cuprins încă opt membri: Nicolae Oprea, Radu Voinescu, Vasile Spiridon, Mircea Bârsilă, Ştefan Ion Ghilimescu, Dumitru Augustin Doman, Adrian Jicu, Petre Isachi. Biblioteca din Oneşti este una impresionantă, nu doar prin spaţiile sale generoase, prin sălile de lectură şi prin cele de computere (tot lectură) pline ochi de adolescenţi, dar şi prin faptul că găzduieşte evenimente culturale în serie: colocvii, festivaluri, expoziţii etc. Biblioteca are o aulă de 200 de locuri şi o sală de spectacole la fel. În fiecare joi, aşezământul găzduieşte un spectacol gratuit, de muzică de cameră, de jazz sau de muzică simfonică. Invitaţii au vizitat Casa Enescu de la Tescani, fiind „exilaţi” doar două ore, spre deosebire de înaintaşul lor Andrei Pleşu, care a suferit pe colina aceea mai mult timp înainte de 1989. La Biblioteca din Oneşti, multe lucruri minunate se întâmplă!

■ *Am fost inspiraţi!* Cine…am fost inspiraţi? Păi, în ordine, am fost inspiraţi Filiala Piteşti a Uniunii Scriitorilor că l-am primit în USR pe tânărul prozator Cristian Meleşteu şi am fost inspiraţi cei de la revista *Argeş*, acordându-i premiul pe 2012 pentru proză, alături de nume importante ale literaturii române: Horia Bădescu, Nicolae Coande, Mihai Barbu. Prozatorul confirmă. La sfârşitul lunii octombrie, Cristian Meleşteu a primit premiul naţional „Vasile Voiculescu” pentru proză, alături de Gellu Dorian la poezie. Mai mult, premiul i-a fost înmânat de Gabriel Chifu, vicepreşedintele USR şi preşedinte al juriului din comuna lui Vasile Voiculescu. Reluăm declaraţia lui Cristian Meleşteu: „Este pentru mine o succesiune fericită de evenimente în activitatea literară, primind, în ultimul an, trei premii literare importante: Premiul USR pentru volumul *Radiografia unei zile de mai*, premiul pentru proză al Revistei *Argeş* şi, acum, Premiul Naţional pentru proză Vasile Voiculescu.”. **(DAD)**

Dicţionar subiectiv de literatură. Argeş

Prilej de mare bucurie în vara acestui an, pentru iubitorii de literatură din Argeş: criticul şi istoricul literar **Sergiu I. Nicolaescu** a pus punct final vechiului proiect - elaborarea unui dicţionar al scriitorilor argeşeni, pe care l-a publicat la Editura *Ordessos 2007* a Muzeului Judeţean Argeş, Piteşti, 2012, editură care a asigurat şi tipărirea volumului, în condiţii grafice excelente, în atelierul propriu.

Ca şi alte sinteze (dicţionare, monografii) apărute în Argeş (lucrări de referinţă care anticipează monumentala operă aflată în lucru - *Enciclopedia Argeşului şi Muscelului*), dicţionarul domnului Sergiu I. Nicolaescu este o contribuţie majoră la facilitarea circuitului de valori ale provinciei (de obicei ignorate) şi, implicit, la afirmarea identităţii noastre culturale.

Cele 326 de pagini cuprind *in nuce* literatura Argeşului şi Muscelului, de la balada Meşterului Manole până în prezent, autorul precizând în introducerea intitulată *Câteva cuvinte* că acest dicţionar este *o încercare de cuprindere a vieţii întru creaţie a scriitorilor canonici având legături temeinice cu preaplinul de istorie şi cultură Argeş-Muscel, pe de o parte, iar pe de alta, a scriitorilor contemporani care aşteaptă gloria…*

De fapt, criteriul restrictiv de selecţie pentru contemporani (apartenenţa la Uniunea Scriitorilor) n-a fost aplicat cu stricteţe, întrucât *privilegiul de a fi subiectiv* i-a permis, după cum explică autorul în introducere, includerea câtorva personalităţi de frunte ale culturii argeşene care nu sunt membri ai Uniunii.

Dicţionarul lui Sergiu Nicolaescu e o lucrare de autor de tip informal (elaborată în absenţa determinărilor şi a cadrelor instituţionale, oficiale, formale). Determinativul *subiectiv* din titlu se referă la faptul că autorul are păreri personale în aprecierea valorii artistice a operelor literare şi că judecăţile de valoare din caracterizările personalităţilor reprezintă rodul eforturilor sale şi sunt originale.

În ansamblu, deşi subiectiv, dicţionarul prezintă cu obiectivitate mişcarea literelor, aici, timp de 550 de ani. În structura fiecăruia dintre cele peste 200 de articole, după datele biografice şi profesionale, urmează rubricile *Volume* (publicate) şi *Referinţe* (din ţară şi din Argeş), apoi un text ca o concluzie despre scriitor şi opera sa. Articolele poeţilor se încheie cu o poezie, totalitatea acestora constituind o antologie inclusă, anunţată în subtitlul cărţii. În continuarea conţinutului propriu-zis al dicţionarului, autorul ne oferă 18 scrisori primite pe când lucra la revista *Argeş*, anexe care sporesc atractivitatea dicţionarului. În finalul lucrării apare bibliografia consultată, constând în dicţionare şi enciclopedii şi un indice intitulat *Lista scriitorilor*.

Răsfoind dicţionarul, menţionăm mai întâi personalităţile de primă mărime afirmate pe plan naţional: Dinicu Golescu, Alexandru Davila, Liviu Rebreanu, Ion Minulescu, George Topârceanu, Urmuz, Alexandru Kiriţescu, Tudor Muşatescu, Ion Pillat, Vladimir Streinu, Ion Barbu, Radu Gyr, Mihai Moşandrei, Dan Simonescu, Augustin Z. N. Pop, Gheorghe Tomozei, Dan Horia Mazilu, Paul Everac. Dintre scriitorii contemporani argeşeni îi amintim pe Mihail Diaconescu, Marin Ioniţă, Ileana Mălăncioiu, Ion Lică-Vulpeşti, Miron Cordun, Elisaveta Novac, Viorel Pătraşcu, Gheorghe Păun, Dan Rotaru, Călin Vlasie… Dintre poeţii tineri menţionăm câţiva: Denisa Popescu, Sorin Durdun, Alexandru Mărchidan, Liviu Măţăoanu… Mai amintim descendenţi din mari familii tradiţionale: Pia Alimănişteanu - fiica lui I. C. Brătianu -, Cornelia Pillat, Dinu Pillat, Monica Pillat, Maria Golescu.

În dicţionar mai figurează lideri foşti şi actuali ai culturii argeşene: S. D. Voinescu, Dumitru Augustin Doman, Jean Dumitraşcu, Octavian Mihai Sachelarie; critici şi istorici literari: George Oprescu, Mihail Ilovici, Al. Th. Ionescu, Sergiu I. Nicolaescu, Nicolae Oprea, Ion Trivale, Dan Zamfirescu; scriitori din exil: Generalul Ion Gheorghe, Alexandru Gregorian, Horia Tănăsescu; publicaţii periodice literare: *Argeş, Cafeneaua literară, Caietele Vladimir Streinu, Cronica (1927), Cultura, Calende, Satul Natal, Solstiţiu, 1944. Literatură. Poezie. Artă.*

În introducere, autorul pomeneşte despre *numeroasele întâmplări trăite direct şi singur*. E vorba despre perioada revistei „Argeş“, când era urmărit de Securitate, despre *păţaniile cu cenzura* şi apoi (după ‘89) cu *balaurii democraţiei* şi cu *harnicii anticeauşişti* (p. 23-26). Ar mai fi şi alte întâmplări (uneori tragice) şi momente dramatice prinse într-un *jurnal scris în acele zile.*

Mărturisirile sunt totuşi grăbite, cu hiatusuri. „S-ar fi cuvenit - recunoaşte autorul - să-i aduc în amintire mai pe larg şi pe […] Baruţu T. Arghezi, Ilie Purcaru, Ion Popovici, V. Firoiu, Romulus Rusan […], Dan Biţică, Ioana Girardi […], Gh. Dumitraşcu şi dragul nostru Dan Giurea […]“. S-ar mai fi cuvenit - completăm noi - să fie amintiţi, cel puţin, şi Mihai Golescu ori Traian Ulmeanu.

Din scrisori - fragmente din cea mai emoţionantă, datată „2 dec. 1985“, trimisă din Câmpulung: *Cinstite şi iubite Domnule Nicolaescu, Cu ocazia împlinirii la 29 ian. 1986 a 90 de ani […], Uniunea Scriitorilor mi-a propus sărbătorirea, iar „Viaţa românească“ publicarea mai multor poeme […] De la „Secera şi ciocanul“ am primit un mandat poştal de 25 lei, şi vă rog stăruitor să le mulţumiţi* călduros *depărtaţilor mei, mult binevoitori… „Poesia non muore!“ […] Dumitale, Domnule Nicolaescu, tot sufletul meu liric. Mai ştiţi ceva, ce s-a hotărât cu fosta mea casă din eroare naţionalizată?… Mă va frământa până la finele zilelor această mare nedreptate. De sub nămeţii anilor, Mihai Moşandrei.*

În final, din articolul (din dicţionar) despre Sergiu I. Nicolaescu - citatul semnat de Marin Ioniţă: *Sergiu Nicolaescu ştie cât se poate de bine ce are de făcut ca să dea la iveală o operă fundamentală. Mai rămâne să o şi dovedească. Nu avem îndoieli şi îi urăm succes“. Cred că deja a dovedit… Şi va urma şi o ediţie definitivă a „Dicţionarului subiectiv…* Dar Sergiu Nicolaescu s-a şi apucat să trudească la altă operă.

ILIE BARANGĂ

actualitate

Gheorghe Grigurcu

O Provincie subiectivă

Dumitru August Doman: *Ce este provincia, în general; dar provincia culturală? Care din oraşele prin care aţi peregrinat de-a lungul vieţii sînt provincii, care centre culturale? Dacă ar fi să mai alegeţi, unde aţi vrea să trăiţi, să citiţi, să scrieţi?*

Ce să fie oare, ce să fie Provincia? "Locul unde nu se întîmplă nimic", "o povară ce sporeşte mereu prin sine", un topos al învinşilor (chiar etimologic vorbind)? Sau o chestiune de raportare, adică de relativizare? Spaţiul pe care-l privim drept Provincie are neîndoios gradele sale. Clujul nu e totuna cu Salonta, Iaşul cu Tecuciul, Timişoara cu Oraviţa. Funcţionează o Provincie "de sus" şi una "de jos" (treapta sa ultimă: mediul sătesc), ceea ce pare a-i îndritui pe locuitorii celei dintîi de a-i privi cu condescendenţă pe locuitorii celei de-a doua. Dar "regăţenii" nu sînt şi ei dispuşi a-i măsura cu aere de superioritate, să zicem, pe basarabeni, după cum francezii nu sînt dispuşi şi ei a-i măsura în acelaşi fel, să zicem, pe români, "provinciali" ai Europei? Dacă reprezentanţii prezumatelor Centre apar înclinaţi spre o desconsiderare în relaţiile lor cu reprezentanţii periferiei (inclusiv în interiorul unui oraş), să concedem celor din urmă tendinţa opusă, a idealizării. Oricîte păcate ar avea, provincialii vădesc candoarea unui ideal, care este Centrul, miraj al unor năzuinţe, consolare a unor neîmpliniri. Se află ceva infantil în aspiraţia noastră spre Centru, precum spre o devenire incertă însă cu atît mai tentantă, precum spre o minunată jucărie purtînd chipul unui viitor fără nicio garanţie a transpunerii sale în realitate. Las la o parte strădaniile de atîtea ori neoneste ale parvenitului de-a se căţăra aidoma unei insecte pe suprafeţele nu o dată abrupte ce duc spre jinduitul Centru. Reţin deocamdată această atracţie instinctivă pe care o exercită Centrul, aidoma unei vieţuitoare spre o sursă de lumină sau de căldură.

În ce mă priveşte, m-am jucat întreaga-mi viaţă de-a Centrul şi Provincia. Petrecîndu-mi copilăria în cîteva orăşele şi la ţară, am ajuns la vîrsta de 14 ani la Oradea, Centru ce mi se înfăţişa fastuos, pe care-l contemplam năucit de jos în sus la propriu, întrucît îmi pironeam privirile asupra clădirilor înalte, în şiruri lungi, cum nu mai văzusem. Cu un amestec ameţitor de timiditate şi voluptate, mă obişnuiam treptat cu acest burg central-european, din care, după un foarte scurt, deşi furtunos sejur bucureştean, am purces spre Cluj. Oradea şi Clujul: cele mai avansate puncte ale apropierii mele de Europa, căci nu m-am învrednicit pînă azi a călători peste graniţele ţării… Bucureştiul, pe unde trecusem fugitiv în calitate de student al aşa-zisei Fabrici de poeţi, cum era numită Şcoala de literatură, pe un singur trimestru, urmat de o exmatriculare sonoră pentru două fărădelegi, acelea de a-l fi vizitat pe Tudor Arghezi, la Mărţişor, şi pe fosta soţie a lui E. Lovinescu, la vechiul sediu al Sburătorului, m-a provocat la un soi de partidă palpitantă de ping-pong, pe o durată de cîteva decenii. Găzduit cu generozitate la o mătuşă, zăboveam acolo cîte o lună, două, ba chiar trei în fiecare an. Neputînd dobîndi statutul de locuitor al Capitalei (serviciu, domiciliu), mă alintam uneori în rolul de bucureştean simulat, avînd iluzia unor succese, alteori trăiam dezamăgirile care nu întîrziau a-mi şterge mărunte le satisfacţii. Nu neg că multă vreme am visat să mă stabilesc la Bucureşti. Să fi fost, dincolo de dorinţa explicabilă a unei integrări în mediul literar, magia Centrului, acea apropiere lipsită de precauţie a fluturelui de flacăra lămpii? Foarte cu putinţă, deşi rezultatul a fost altul decît cel scontat: experienţa eşuată mi-a limpezit conştiinţa de provincial prin predestinare, mi-a ascuţit sensibilitatea marginalizării. Cu atît mai vîrtos cu cît nu mi s-a îngăduit, din înalte considerente iarăşi politic-ideologice, să mai rămîn nici la Oradea, de unde, dat fiind sistemul socialist-feudal al "oraşelor închise", m-am văzut nevoit a mă reîntoarce la Tg-Jiu. Locul unor popasuri (ca refugiat din Ardealul de Nord, apoi din Basarabia natală) ale îndepărtatei copilării, devenit acum (la vremuri noi, nume noi!) Amarul Tîrg. Bucurîndu-mă atît de efemer, prin amăgitoarele scintilaţii ale unor speranţe ce nu s-au împlinit, Capitala mi-a rămas în memorie ca un capitol trist, dar fără măcar al unei grandori a înfrîngerii. Ca o pierzanie suficient de meschină, ca o periferie a unei existenţe hurducate aidoma unei căruţe gonind pe un drum de ţară. Centrul dorit care m-a refuzat, a devenit într-o accepţie sufletească de rudă săracă, nu mai mult decît o Provincie!

Dar Centrul, vă veţi întreba poate, cum rămîne cu Centrul? Să fiu eu oare, azi, un descentrat? Ei, nu chiar… Jocul cu soarta, pierdut într-o primă etapă, prelungită mai mult decît m-aş fi aşteptat, m-a silit a trece la măsuri ale supravieţuirii. În condiţiile de avarie din Amarul Tîrg, a fost necesar să mă comport aidoma unui om ajuns într-o zonă de climă aspră, prea rece ori prea caldă, să-mi înjgheb treptat un adăpost şi să-mi organizez traiul zilnic. N-a fost uşor. Timp de peste douăzeci de ani, dragii mei concitadini cu atribuţii de culturnici n-au găsit cu cale să mă solicite sau să mă invite la vreo acţiune culturală, ba, pentru mai mult efect, în zilele unor asemenea programe, primeam, din cercul lor, telefoane batjocoritoare. Amarul Tîrg: variantă agravată a ceea ce, *mutatis mutandi*, a constituit pentru confratele nostru mai în vîrstă întru exil intern, I. D. Sîrbu, Craiova-Isarlîk, oraş, îl citez, "în care execut condamnarea pe viaţă la (…) anonimat", aidoma unui "lepros". Mi-am dat seama că e mai util să încerc a-mi stabili Centrul nu în hazardul contactelor cu lumea, ci în perimetrul îndeletnicirilor scriptice, în spaţiul vieţii lăuntrice. Mai mult ori mai puţin relevant, un Centru a ceea ce pot face, a ceea ce pot fi în această perspectivă personală. Cu sau fără voia contemporanilor, schema unui Centru şi a unor periferii introspective. Şi parcă pentru a-mi favoriza soluţia, s-a ivit în viaţa mea, în anii din urmă, o mişcare domiciliară aparent descendentă. Cumpărîndu-mi, cu banii obţinuţi din vînzarea apartamentului din Amarul Tîrg care a aparţinut părinţilor mei, o casă la Tg. Cărbuneşti, unde-mi petrec din ce în ce mai mult timp, săvîrşesc o deplasare într-un sens s-ar părea că invers celei a fluturelui atras de flacăra Centrului. Mă trag spre margine. O coborîre după un urcuş ratat. Găsesc aici o viaţă semirurală, care-mi aminteşte de copilărie, cu belşug de verdeaţă legănătoare, cu animale şi păsări care-mi umplu nu numai ograda dar şi odăile, cu zări ample care lipseau apartamentului din Tîrg, strîns ca într-o menghină de zidurile blocurilor vecine ce-i răpesc lumina soarelui (stăm şi ziua cu lumina electrică). Să fie şi un soi de răzbunare *sui generis* faţă de visul Centrului obştesc? Un fel de "lume răsturnată", care, după cum ne învaţă unele minţi subţiri, reprezintă o faţă a jocului enigmatic care poate fi deopotrivă al Lumii şi al creaţiei? Dar de ce să mergem atît de departe, cînd, chiar în clipa asta, aruncîndu-mi ochii pe fereastră, văd desfăşurîndu-se dealurile în vechimea lor supraumană, cu cerul deasupra, cum o lege supremă a tot ce fiinţează?

Mă mai întrebaţi unde aş vrea să trăiesc/să scriu, dacă ar mai fi cu putinţă să iau lucrurile de la capăt. După cum v-am mărturisit, nostalgia Bucureştiului n-o mai am. Centrul de odinioară nu-mi mai spune nimic, sună a gol, în ciuda a ceea ce s-ar cuveni să fie niscaiva "amintiri frumoase", căci şi asemenea amintiri pot fi tăiate cu condeiul în textul memoriei, supus periodic corecturii. Constat că nu mă mai atrage nimic acolo, nici măcar sub beneficiul unei "amintiri a amintirii", despre care vorbea – cine vorbea? – nu-mi mai amintesc. Altfel stau lucrurile cu Ardealul, partea de pămînt românesc de care m-am legat cel mai mult. De la un sfîrşit de copilărie pînă adînc în maturitate, m-am aflat în această Provincie plină de duh dar şi de-o consistenţă existenţială, de-o carismă a imaginii care m-au fixat pentru totdeauna. Aici mi-am descoperit scrisul, trupul şi sufletul, în accepţiile care au rămas. Urgia istorică m-a pus în situaţia de-a părăsi şi aceste meleaguri, hai să zic pe şleau, ale iubirii, prieteniei, poeziei, dar nu ratîndu-le, radiindu-le din fiinţă, cum s-a întîmplat cu Bucureştiul, ci conservînd cumva nerealizarea, transmutînd-o într-o feerică potenţialitate. Aidoma acelor seminţe descoperite în unele morminte antice, care au aşteptat acolo în neştire, gata, zice-se, să rodească în continuare, la nesfîrşit...

...m-am jucat întreaga-mi viaţă de-a Centrul şi Provincia. Petrecîndu-mi copilăria în cîteva orăşele şi la ţară, am ajuns la vîrsta de 14 ani la Oradea, Centru ce mi se înfăţişa fastuos, pe care-l contemplam năucit de jos în sus la propriu, întrucît îmi pironeam privirile asupra clădirilor înalte, în şiruri lungi, cum nu mai văzusem.

Noua conducere a Uniunii Scriitorilor

În 7 octombrie a.c., în urma numărării voturilor obţinute de candidaţii la preşedinţie (Nicolae Manolescu – 705 voturi; Dan Mircea Cipariu – 196 de voturi), a fost validată noua conducere a Uniunii Scriitorilor din România pentru un interval de cinci ani (2013-2018), în următoarea componenţă:

CONSILIUL U.S.R. (28 membri)

Nicolae Manolescu – preşedinte U.S.R.

Varujan Vosganian – prim-vicepreşedinte

Gabriel Chifu – vicepreşedinte

Aurel Maria Baros (preşedinte) şi Gabriela Adameşteanu – Filiala Bucureşti Proză

Dan Mircea Cipariu (preşedinte) şi Nicolae Prelipceanu – Filiala Bucureşti Poezie

Peter Sragher (preşedinte) – Filiala Bucureşti Traduceri literare

Victor Gh. Stan (preşedinte) – Filiala Bucureşti Literatură pentru copii şi tineret

Radu Voinescu (preşedinte) – Filiala Bucureşti Critică şi istorie literară

Horia Gârbea (preşedinte) – Filiala Bucureşti Dramaturgie

Cornel Ungureanu (preşedinte) şi Lucian Alexiu – Filiala Timişoara

Vasile Dan (preşedinte) – Filiala Arad

Nicolae Oprea (preşedinte) – Filiala Piteşti

Gabriel Coşoveanu (preşedinte) – Filiala Craiova

Rita Chirian (preşedinte) – Filiala Sibiu

Aurel Pantea (preşedinte) – Filiala Alba – Hunedoara

Marko Bela (preşedinte) – Filiala Târgu. Mureş

Irina Petraş (preşedinte) şi Ruxandra Cesereanu - Filiala Cluj

Adrian Lesenciuc (preşedinte) – Filiala Braşov

Angelo Mitchievici (preşedinte) – Filiala Dobrogea

Corneliu Antoniu (preşedinte) – Filiala Sud-Est

Leo Butnaru (preşedinte) – Filiala Chişinău

Cassian Maria Spiridon (preşedinte) şi Gellu Dorian – Filiala Iaşi

Calistrat Costin (preşedinte) – Filiala Bacău.

COMITETULUI DIRECTOR (8)

Preşedintele USR, **Nicolae Manolescu**

Prim-vicepreşedintele USR, **Varujan Vosganian**

Vicepreşedintele USR, **Gabriel Chifu**

Aurel Maria Baros, preşedintele Filialei Bucureşti Proză

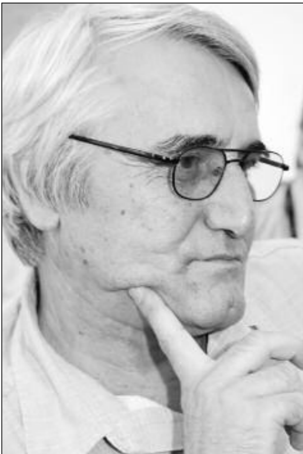
Dan Mircea Cipariu, preşedintele Filialei Bucureşti Poezie

Mircea Mihăieş, din partea Filialei Timişoara

Adrian Popescu, din partea Filialei Cluj

Cassian Maria Spiridon, preşedintele Filialei Iaşi.

Nicolae Oprea

Cronica întârziată

Coordonatele criticii lui V. Fanache

Aparent paradoxal, profesorul clujean nu se înscrie, cu această carte, în linia conservatoare a criticii universitare, ci înclină spre critica de întâmpinare, în prelungirea orientărilor de la Nouvelle Critique. Gaston Bachelard, Georges Poulet, Jean Starobinski ş.a., dincolo de trimiterile bibliografice, reprezintă, aşadar, jaloane sigure ale criticii sale tematice şi marginal psihanalitice.

Cursul vieţii lui Vasile Fanache străbate, simptomatic, o traiectorie sinuoasă. Plecat dintr-o familie de ţărani din Dâmboviţa – unde s-a născut în 5 aprilie 1934 -, urmează liceul la Buzău şi îşi încheie studiile la Facultatea de Litere din Cluj (în 1958), oraşul în care se stabileşte definitiv, lucrând mai întâi la Filiala de aici a Academiei Române. Cercetătorul şi, mai apoi, universitarul format la şcoala clujeană tradiţională, în preajma unor profesori precum Ion Breazu sau Iosif Pervain, manifesta la începuturi preocupări istorico-literare care vizau reviste şi scriitori din Ardeal. După debutul editorial relativ târziu din 1972, cu *Poezia lui Mihai Beniuc* (teza sa de doctorat din 1969), se menţine în acelaşi spaţiu ardelean (de adopţie) cu volumele *Revista „Gând românesc" şi epoca sa literară* (1973) şi *Întâlniri...* (1976). La peste două decenii de la debut, însă, evadează din acest perimetru elevat, dar restrictiv, publicând o carte bine articulată despre Caragiale, considerată pe-atunci de Nicolae Manolescu „cea mai interesantă de până acum a autorului, dar şi o contribuţie foarte meritorie la înţelegerea lui Caragiale". Peste încă un deceniu, curba de interes a criticului literar traversează clasicismul românesc, avansând temerar către literatura modernă, reprezentată mai întâi în sfera exegezei de George Bacovia. Studiul despre poetul simbolist, al cărui titlu prelungit indică orientarea tematică (*Ruptura de utopia romantică*) situează, în chip strălucit, lirica bacoviană la confluenţa simbolismului cu expresionismul. Îşi continuă periplul interbelic, când intră în rândul septuagenarilor, cu un studiu original despre Blaga – proba de foc a criticilor ardeleni –, în care vădeşte (o dată în plus) disponibilităţi pentru critica tematică bachelardiană.

În *Caragiale* din 1984, deloc tradiţionalist în opţiuni metodologice, V. Fanache mută accentul dinspre realismul canonic spre ceea ce denumeşte *realismul ironic*, considerat consubstanţial textului caragialian, incluzând „concomitent în personaj, fapt literar ori diegeză o pluralitate de sensuri, îndoindu-se de posibilitatea unei semnificaţii absolute". Imaginea integratoare a universului configurat prin „jocul ironiei realiste" este descoperită în sintagma comediografului *Lume-lume,* care desemnează „o lume fără identitate stabilă, glisantă, tranzitorie, cu o existenţă în travesti" sau o „prea-lume", o lume răsturnată supusă normelor carnavalescului. Datorită ambiguităţii – atribut specific discursului ironic -, textul caragialesc presupune „un nesfârşit număr de conotaţii" şi, drept consecinţă, o infinitate de lecturi posibile. Una dintre acestea, una profund originală, propune profesorul clujean care mărturiseşte în capitolul introductiv, Caragialiana „lume-lume", că îşi întemeiază demersul analitic pe câteva paradigme fundamentale ce traversează textul „ca nişte nervuri estetice". Aceste paradigme integratoare sunt analizate pe îndelete în secvenţele următoare: mania notorietăţii publice, condiţia de marionetă a personajului, duplicitatea sau teatralismul fiinţei incapabile să devină ea însăşi în lume, degradarea sărbătorii în scandal comic, căderea în moft ş.a.

În *Mania notorietăţii,* exegetul demonstrează, cu probe textuale, că personajul caragialesc – de obicei, om de periferie, mahalagiu – este atras de mirajul *centrului* şi acţionează consecvent pe calea parvenirii politice. Fascinaţia puterii, conchide criticul, „derivă din mitologizarea răsturnată a noţiunii de *politică*", întrucât eroii lui Caragiale, nestăpânind sensul exact al cuvintelor, atribuie termenului politică o semnificaţie inversă „de angajare a societăţii în serviciul individului". Remarcând, în continuare, că acţiunea personajelor din comedii sau schiţe se concretizează în scandal şi petrecere –„ca unităţi de acţiune corelative şi permutabile"-, exegetul aplică la tipologia caragialiană grila actanţilor propusă de semioticianul Greimas: „Personajul caragialian comunică, recurgând la scandal, un limbaj între multe altele, în timp ce aspiraţia lui neobosită este petrecerea, înţeleasă ca reuniune dionisiacă". În cadrul lumii lui Caragiale, o lume proiectată grotesc în care „unul îl caută inutil pe celălalt", petrecerea cu altul sau petrecerea mulţimii evoluează iremediabil către un spectacol al degradării caracterizat prin carnavalesc şi bufonerie. Altă formă proeminentă de manifestare a lumii carnavalizate e reprezentată de trenul de plăcere, „imagine integratoare" analizată minuţios în capitolul corespondent, *Caragialistul „tren de plăcere*", cu aplicaţie la prozele *D-l Goe* şi *Tren de plăcere*. O analiză fecundă îi prilejuieşte criticului şi motivul nebuniei în secvenţa *Lumea ieşită din ţâţâni.*

Secţiunea inedită a ediţiei a II-a din *Caragiale* (1997), *Puterea caragialiană*, cuprinde studii publicate iniţial, după câte îmi amintesc, în revista „Apostrof" în rama rubricii sugestiv intitulată *Caragiale, "alesul nostru"*. Observând ironic că „ne descoperim, stupefiaţi, marcaţi ereditar de personajele lui Cragaiale", V. Fanache plasează lumea contemporană în prelungirea „lumei-lume" de carnaval. Sub acelaşi titlu, se reunesc în această secţiune mai multe glosse şi disociaţii subtil-analitice despre: conotaţiile „scrierii pierdute" ca suprapersonaj, conu Leonida ca apologet al „capului marionetă", motivul vizitei şi sublimarea naratorului în „vizitator-idee" ş.a. În glossa din urmă, *Caragiale în... vizită (nenea Iancu)*, exegetul de azi al comediografului interbelic se întreabă retoric: „Devine agasantă sau nu această vizită continuă a lui Caragiale în spaţiul nostru existenţial?" Deducem că răspunsul este afirmativ şi după tonul polemic adoptat în sancţionarea unei interpretări a lui N. Steinhardt (despre *O scrisoare pierdută*) care deplasează accentul spre „lumea minunată a echilibrului". În subtext, consideraţiile criticului exprimă dezamăgirea unui intelectual rafinat faţă de lumea politică actuală care pare să fi intrat în concurenţă cu lumea de carnaval caragialiană.

Primul product hermeneutic al predispoziţiei către literatura modernă îl constituie eseul *Bacovia, ruptura de utopia romantică* (1994). Aparent paradoxal, profesorul clujean nu se înscrie, cu această carte, în linia conservatoare a criticii universitare, ci înclină spre critica de întâmpinare, în prelungirea orientărilor de la *Nouvelle Critique*. Gaston Bachelard, Georges Poulet, Jean Starobinski ş.a., dincolo de trimiterile bibliografice, reprezintă, aşadar, jaloane sigure ale criticii sale tematice şi marginal psihanalitice. Urmărind relevarea structurilor interioare, noul exeget al lui Bacovia denotă acribie pe traiectul demonstraţiei labirintice, în care toate sugestiile de lectură sunt trecute prin filtrul metodologiei hermeneutice moderne. V. Fanache porneşte de la premisa că geometria textului – cum se intitulează partea introductivă – descrie la Bacovia "o rotire în descreştere şi cădere, sugestie a iminentului crepuscul". Figura geometrică emblematică reprezentată de *cerc* (cu formele sale de manifestare în textul bacovian: cercul, hora, valsul) indică o mişcare infinit repetabilă şi simbolizează spaţiul limitat al lumii exterioare/interioare. Întrucât „cercul bacovian polarizează lumea deposedată de orice noroc, abulică, desincronizată de ritmurile vieţii şi ale universului". *Pustiul* şi *golul* sunt cele două metafore ale nimicului lumii sau sinelui, traducând vidul antologic, în prima accepţiune, şi golul lăuntric, în cea de-a doua. La nivel ontologic, eul poetic rătăceşte în "labirintul eşecurilor succesive" pe un traseu fatalmente dirijat, figurat de "cercuri concentrice regresive". Finalul călătoriei pseudo-iniţiatice este marcat prin întoarcerea în casa-sicriu, simbolizând închiderea cercului şi iminenţa nimicului. În planul formal al diacroniei discursului, atare "degradare a textului bacovian" apare ilustrată între "riguroasa geometrie" din primele volume şi deviaţia cvasi-epigonică spre suprarealism din *Stanţe burgheze*, ajungându-se astfel la "autonegarea (aş spune mai degrabă: autopastişa; n.N.O.) unui discurs exercitat în gol".

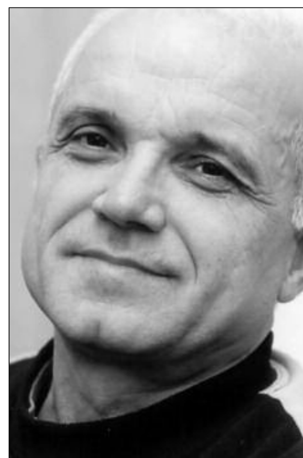
Urmărind *metamorfozele cercului* - ca să uzez de expresia lui Georges Poulet la care trimite expres interpretul textului bacovian – vor fi decelate apoi *Înfăţişările căderii*, în secvenţa cea mai substanţială a studiului astfel intitulată. "Damnaţie, decadenţă, cădere" sunt modalităţi ale descensiunii care se manifestă discursiv prin: plânsul materiei (ca "revelaţie negativă a eternităţii") şi implicit al poetului, banalizarea tragicului şi criza de identitate, căderea în/din timp etc. Hermeneutul purcede aici la o minuţios-subtilă analiză a imaginarului poetic marcat de paradigma regresiunii. Convingerea sa, judicios argumentată, este afirmată răspicat: „Imaginarul bacovian se subsumează unui absolut paradigmatic: lumea este cădere". În acest context, V. Fanache nu ezită să-l situeze pe Bacovia într-o poziţie sincronică faţă de lirica expresionistă. Definit ca poet post-decadent, în descendenţa simbolismului francez, acesta ar uza de o tematică simili-expresionistă fără a putea fi, însă, aliniat curentului ca atare, ci doar climatului care în lirica sa are un nume propriu: *bacovianism.* De sorginte expresionistă sunt revolta bacoviană, antiburghezismul funciar şi tema predilectă a oraşului crepuscular. Pe această filieră se produce o poezie a crepusculului, corespunzându-i la poetul nostru poezia amurgului care înglobează "viziunea generală a căderii". Bacovia provoacă o "radicală schimbare de perspectivă estetică" prin cutezanţa imaginilor agonice în care omul (şi eul creator) apare ca un *cadavru viu* (ori simultan viu şi mort). Mai mult decât atât, prin defetismul metafizic şi deschiderea spre cotidian, Bacovia renegă utopia romantică care presupune „o decolare din real în ireal", întrucât în poezia lui „rezonează sunetele de înmormântare ale iluziei sub privirea unei acute luciditaţi". Simbolul plumbului a fost cu bunăştiinţă ales pentru semnificaţia lui antiutopică, în răspăr şi cu preceptele alchimiste. *Plumbul* ar constitui pentru Bacovia (şi pentru comentatorul său) gândul conştient al tematiştilor în jurul căruia se centrează toate razele gândirii poetice. Este, cu alte cuvinte, un modul funcţional care conferă omogenitate imaginarului poetic, cu totul diferit de al simboliştilor propriuzişi. Reabilitarea plumbului ca metaforă vie în spaţiul liric – conchide criticul – îi aparţine în exclusivitate lui Bacovia. Prin simbolica metalului investit cu identitate poetică, autorul *Plumbului* se înscrie pe orbita crizei, îndepărtându-se de sugestia misterului cosmic a simbolurilor consacrate de curentul care-i premerge, întrucât practică, în stil personal, un simbolism răsturnat.

După poezia crepusculului, criticul ardelean îşi focalizează interesul înspre un poet al luminii. Cum mărturiseşte într-un interviu din 2007, V. Fanache l-a cunoscut pe Lucian Blaga în 1958, pe când lucra la Institutul de lingvistică din Cluj al Academiei Române.: „De atunci mi s-a fixat în memorie unul din atributele valorii sale: tăcerea elocventă care îl definea. Cu vorbe puţine exprima gânduri de o mare profunzime. Şi, totodată, detaşate de cotidian". Această impresie de tinereţe pare să constituie primul impuls al conceperii exegezei de bătrâneţe *Chipuri tăcute ale veşniciei în lirica lui Blaga* (2003). În studiul fundamental (introductiv) al cărţii sale, V. Fanache porneşte de la premisa că Lucian Blaga se dovedeşte un inovator atunci când promovează *estetica tăcerii*: "Opţiunea pentru arta tăcerii este susţinută de Blaga cu o pasiune doctrinară ieşită din comun, din convingerea că drumul poeziei a încetat să mai fie exclusiv drumul cuvântului; mai revelator decât efortul descriptiv sau cel al cunoaşterii pare să fie chipul unor înfăţişări ale universului şi ale fiinţei umane în manifestările lor obiective, imagini în sine, greu explicabile logic, pur poetice. Cunoaşterea mută a existenţei prin reducerea limbajului la un rol secund este cu atât mai incitantă cu cât scapă înţelesurilor clare proiectând emoţia în spaţiul fascinant al necunoscutului, adâncind astfel tăcerea". Suportul teoretic este aflat în cartea lui George Steiner, *Language and silence*, dar şi în seria de teorii despre "poetica tăcerii" (de la Heraclit la Heidegger) care evoluează în paralel cu teoriile despre criza limbajului. În latura teoretică, întemeind analiza, sunt exploatate, mai ales, opiniile blagiene despre relaţia cuvânt/tăcere din *Aforisme*, conform premisei secunde: "Contribuţiile româneşti la definirea unei poetici a tăcerii îşi au ⟶

critice

Liviu Ioan Stoiciu

Izgonirea poeziei şi întoarcerea ei pe furiş

I. În vremuri de demult, Platon (în „Republica") a alungat preventiv poetul nonconformist din cetate, conştient că *poezia are substanţă supranaturală şi că poetul e transmiţător al celor dictate de puterea divină*. În condiţiile în care Socrate o tot ţinea morţiş cu caracterul supranatural al creaţiei poetice şi cu harul divin în naşterea poeziei *(„poetul e o făptură uşoară, înaripată şi sacră, în stare să creeze ceva doar după ce-l pătrunde harul divin şi îşi iese din sine, părăsit de judecată")*. Platon l-ar fi izgonit pe poet fiindcă îşi dorea o cetate a lui ideală formată numai de cei educaţi ca oşteni, în spiritul muritorilor de rând, preaplecaţi în faţa asprimii legilor pământene, al „oamenilor de treabă", oportunişti, umili, lăudători ai puternicilor zilei (Platon îl accepta numai pe *„poetul care ar imita exprimarea omului de ispravă şi care ar spune ce are de spus urmărind canoanele prescrise de când ne-am apucat să-i educăm pe oşteni")*. Cetatea lui Platon nu avea nevoie de poeţi liberi, inspiraţi…

II. În vremuri de azi, criticul Ion Simuţ, exasperat, izgoneşte poezia din literatura română şi o trimite la cimitir, chiar dacă ea nu vrea să moară (ştiţi, că degeaba s-a tot clamat moartea poeziei după Revoluţie, la noi). Scriam din 2003 că Ion Simuţ execută poezia, care e vinovată inclusiv de involuţia politică, socială şi economico-financiară românească! Poezia aducând apocalipsa! Poezie devenită, pentru el, o... subliteratură! Că trebuia sa apară cineva care să încerce să omoare şi ceea ce avea literatura română mai bun, mai credibil ontologic – poezia! Şi ce e de-a dreptul deconcertant, e că s-a pus sub semnul întrebării (anulând valoarea poeziei româneşti) şi modelul estetic de promovare a ei. În plină *„eră a consumismului"*, Ion Simuţ e convins că susţinătorii poeziei adevărate (dar fără priză la marele public), puţinii critici care îi mai sunt devotaţi, *„suferă de un idealism estetic anacronic şi prost plasat"*… Aşa. Trebuie să fii mărginit să ceri şi izgonirea poeţilor de valoare şi să-i acuzi şi pe criticii care-i citesc încântaţi că suferă de... idealism estetic! E de necrezut că s-a ajuns la un asemenea regim de exterminare. *„Poetul este, în lumea consumistă, relicva altei epoci" („relicva romantică şi neomodernistă")* – hotărăşte acelaşi inclement Ion Simuţ, fiind extrem de deranjat de *„supremaţia poeziei"* în literatura română. De ce nu mai poate să doarmă Ion Simuţ fiindcă se mai scrie poezie în România? Istoricul Ion Simuţ insistă: *„Idealismul estetic neomodernist nu mai are nici o justificare după logica postmodernismului şi a pieţei, amândouă bazate pe un funcţionalism contextual"!* Funcţionalism? Acum am înţeles: n-are ea, biata ţară, o economie de piaţă funcţională, cum ar putea Romania de azi să aibă o *poezie de... piaţă*, funcţională! Urmarea? Criticul Ion Simuţ decretează – *„De aici înainte e interzis să se mai scrie poezie, gata, m-am săturat"*... S-a săturat să fie înnobilată limba română prin poezie? Pe eseistul orădean nu-l mai interesează *„construcţia pe exclusivitatea criteriului estetic"!* El e convins că *„poezia şi critica poeziei sabotează literatura română contemporană"!* Nici mai mult, nici mai puţin, poezia sabotează, de aceea n-are literatura română mari scriitori universali, fiindcă îi pune poezia piedică! Oricum, el nu tine cont că poezia e... înnăscută, e un dar, se scrie în chipul cel mai natural cu putinţă... Ion Simuţ dă cu parul: *„Volumele de poezii nu mai au nici un rost... A mai insista, împotriva indiferenţei tuturor, cu critica de poezie în toate revistele şi în toate suplimentele culturale mi se pare un gest sinucigaş pentru publicaţiile respective... Excesul de poezie din manuale şi din revistele de cultură e total contraproductiv pentru receptarea celeilalte literaturi, care mai poate fi salvata"!* Cealaltă literatură fiind proza… Şi când te gândeşti că nenorocirea nenorocirilor poeziei româneşti, deplânsă de Ion Simuţ, este aceea că nu mai are... marele public de partea ei! De parcă l-ar fi avut vreodată! De parcă asta e problema poeziei dintotdeauna... Asta e doar problema unei minţi înfierbântate, pervertite, „pragmatice", de critic lipsit de clarviziune, care nu prea are idee „cu ce se mănâncă" poezia, n-are de unde să ştie ce vrea ea sa însemne, de fapt, nici în profunzime, nici la suprafaţă, o data ce n-are acces la ea. Pe când poezia e doar o chestiune personala a celui predestinat să stea la masa de scris – pe care istoria poeziei române o validează şi o asumă sau nu ca valoare... Dar Ion Simuţ a fost pus la punct inclusiv de critici, Gh. Grigurcu, de pildă, i-a răspuns că: *„Avem simţământul defel confortabil că teza lui Ion Simuţ e mai cinică până şi decât discursul proletcultist care, măcar teoretic, nu îndrăznea a atinge, referitor la poezie, atari cote ale nihilismului. Postideologia depăşeşte nu o dată ideologia"*… Izgonită de criticul Ion Simuţ, poezia s-a întors pe furiş tot timpul, sau n-a plecat deloc, nicăieri, nici o clipă, a rămas în prim-planul literaturii noastre. Fiind un specific al limbii române, să fie performantă prin poezie. Pentru viitor, Ion Simuţ ne ameninţă cu o istorie a literaturii române: probabil, fără poezie…

III. De-ar fi lucrurile atât de simple. Poezia de limbă română s-a tot sincronizat cu poezia occidentală până la Revoluţie, s-a reproşat. Azi, poezia română nu mai are cu cine să se sincronizeze, putând da lecţii inclusiv poeţilor Occidentului anglo-americano-canadian (arătaţi cu degetul, la adresa optzeciştilor, deveniţi sursa lor de inspiraţie în secolul trecut)… Voi reveni, că e un subiect sensibil.

*

Marţi, 22 octombrie 2013 am fost invitat la Craiova, la „Scriitori la Tradem", *proiect iniţiat de Nicolae Coande, în colaborare cu Casa de cultură a Municipiului Craiova, „Traian Demetrescu" (manager: Cosmin Dragoste)*. N-am mai fost până anul acesta la Craiova. Nu ştiu la a câta ediţie a ajuns această manifestare literară organizată de admirabilul premiant N. Coande, dar am reţinut din anunţ lista: *În cadrul întâlnirilor desfăşurate începând cu anul 2010 sub auspiciile literaturii de calitate au fot invitaţi până în prezent numeroşi scriitori români care au susţinut recitaluri poetice sau conferinţe despre activitatea lor literară: Gheorghe Grigurcu, Nichita Danilov, Radu Aldulescu, Marian Drăghici, Mircea Bârsilă, Claudiu Komartin, Sorin Vidan, Vasile Baghiu, Peter Sragher, Paul Vinicius, Bogdan Ghiu, Adrian Mihalache, Michael Astner, Dumitru Ungureanu, Ioan Es. Pop, Radu Vancu, Dragoş Varga, Dan Sociu, Peter Waugh, Dan Stanca, Anton Jurebie*. De ce mi-o fi venit şi mie rândul? Am înţeles că eu am fost *primul invitat al toamnei 2013 în cadrul proiectului cultural „Scriitori la Tradem"*, după ce N. Coande abandonase acest proiect şi Cosmin Dragoste (nou manager la această casă de cultură, deocamdată e interimar; e prezentat ca *lector universitar doctor la Departamentul de Studii Anglo - Americane şi Germane al Universităţii din Craiova şi autor al mai multor cărţi şi studii;* sunt cărţi care spun prin titlu totul: „Rolf Bossert – un mic killer al straşnicului cotidian", alta „Herta Muller – metamorfozele terorii") l-a rugat să-l reia. Am susţinut aici conferinţa „Izgonirea poeziei şi întoarcerea ei pe furiş". Am citit poeme, am fost norocos (dar şi inhibat în relaţia de comunicare publică directă) că între cei prezenţi au fost universitarii critici (cu studenţi ai lor) Gabriel Coşoveanu (o mare surpriză pentru mine, prin generozitatea dată de gol aici) şi Gabriela Gheorghişor (o frumuseţe). „Fermentul" N. Coande (secretar literar la Teatrul Naţional din Craiova, post ocupat şi de I.D. Sârbu), până să sosesc eu, a mai patronat „Colocviile I.D. Sârbu" (la a V-a ediţie, cu invitaţi de primă mână, pe 11 octombrie) şi-l avusese invitat pe 13 octombrie la Teatrul Naţional din Craiova (în cadrul „Întâlnirilor SpectActor"; *SpectActor* e o publicaţie de lux coordonată de N. Coande; aceste întâlniri sunt dedicate vedetelor publice) cu istoricul Lucian Boia…

Şi când te gândeşti că nenorocirea nenorocirilor poeziei româneşti, deplânsă de Ion Simuţ, este aceea că nu mai are... marele public de partea ei! De parcă l-ar fi avut vreodată! De parcă asta e problema poeziei dintotdeauna...

Liviu Ioan Stoiciu

începutul în publicistica lui Blaga". După care sunt trecute în revistă, gospodăreşte, opiniile curente, fie şi liminare, privitoare la poetica tăcerii ale lui Adrian Marino, Nicolae Balotă, Vera Călin etc.

"Tăcerea este umbra unui cuvânt" – este aforismul blagian care devine principiu ordonator al studiului. Dacă metafora-concept pe care se întemeiază filosofia şi estetica lui Blaga, *misterul*, îşi află echivalentul poetic în tăcere, metaforele revelatorii devin chipuri ale veşniciei. "«Tălmăcite» în stihurile poetului, aceste chipuri tăcute ale veşniciei, aceste imagini, depăşesc cuvântul apropiindu-se de transcendenţă". Fără a profesa metodic mitocritica, V. Fanache uzează de o sugestie venită de la Gilbert Durand (din *Figuri mitice şi chipuri ale operei*) spre a-şi ordona materia teoretică şi analitică în jurul "chipurilor" înţelese ca imagini "tăcute ale veşniciei". Mai apoi, o frază sugestivă din opera fundamentală a lui Ernst Robert Curtius despre literatura europeană ("Creaţia întreagă, dar şi omul lui Dumnezeu sunt cărţi ale Domnului") este valorificată spre a pune semnul egalităţii între metafora cărţii transcendentale şi *chipurile tăcute ale veşniciei*: "Cartea cu pagini nesfârşite a naturii are un singur autor, în cazul lui Blaga, pe Marele Anonim, el însuşi o taină apărată de cenzura transcendenţei, în structura cosmică. Expresie a misterului absolut, el oferă omului această carte cu chipurile (imaginile) enigmatice ale lumii, provocându-l s-o «tălmăcească»".

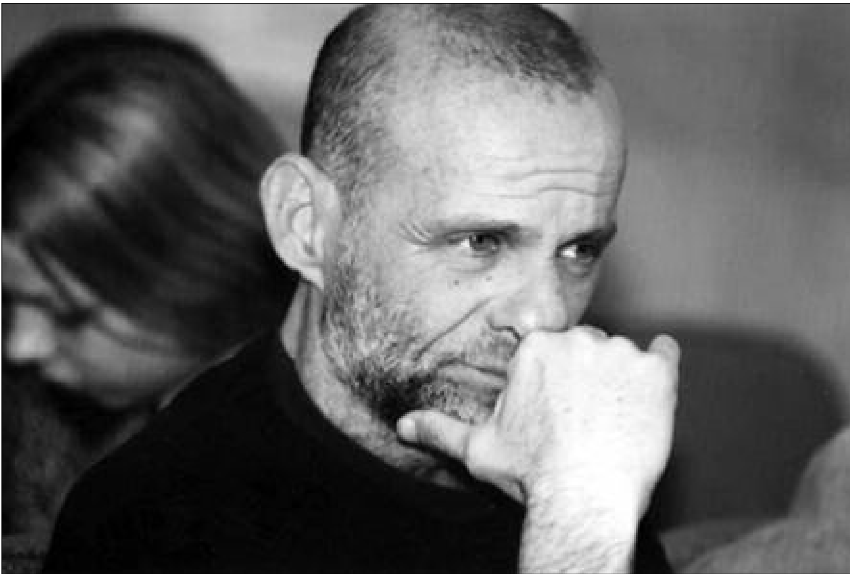
V. Fanache este convins că "opţiunea pentru tăcere" reprezintă, în cazul tuturor poemelor blagiene o "viziune estetică deliberat asumată": "Imaginea de fundal, tăcerea defineşte cosmosul, lumina, focul, apa, pământul şi cerul toate componentele universului şi toate ipotezele fiinţei umane (iubirea, suferinţa, tristeţea); de la tăcere plecând se structurează discursul liric al lui Blaga şi tot spre tăcere converg sensurile poetice finale". Prin urmare, se anexează studiului-pilot al cărţii alte zece studii cvasi-independente, cu titluri expresive ce completează tematic teza ordonatoare. Sunt reliefate, cu argutie analitică nutrită din Gaston Bachelard, soluţiile poetice găsite de Blaga. De pildă, poetul refuză a susţine transcendenţa goală pe urmele lui Nietzsche ("Dumnezeu e mort"), aflând soluţia în descoperirea unui dialog "fără cuvinte" între lumea cerului şi lumea terestră. Sau, privitor la metafizica iubirii: "Soluţia găsită este de a se abandona «arderii» mistuitoare, renunţând la cuvintele sterile pentru a sfârşi «arzând»". Cu aceeaşi fineţe analitică, demonstrată în *Bacovia. Ruptura de utopia romantică*, profesorul clujean uzează în *Chipuri tăcute ale veşniciei în lirica lui Blaga* de o strategie complicată a lecturii care conduce către profunzimile textului blagian.

Reeditarea acestei cărţi de căpătâi în 2011 reprezintă ultima ieşire în agora literară a criticului clujean care se retrăsese din viaţa culturală a oraşului în ultimul timp. Printr-o ciudăţenie a destinului, Vasile Fanache a trecut în nefiinţă, înainte să intre în familia octogenarilor (în 13 octombrie 2013), la numai o lună după ex-doctorandul său Petru Poantă, confratele meu echinoxist grăbit să treacă Dincolo. Îmi amintesc cu strângere sufletească cum ne îndreptam amândoi cuprinşi de bucurie şi elanuri academice, în anii '90, spre biroul bonomului profesor (Petru renunţând după primele referate, dar încheindu-şi lucrarea într-un studiu pertinent despre Cercul Literar). Au rămas doar cărţile. Cel puţin prin cele trei eseuri monografice despre Caragiale, Bacovia şi Blaga, V. Fanache va rămâne un punct de reper în istoria literaturii române.

RADU ALDULESCU:
„Scopul vieţii mele este mântuirea prin lucrul de zi cu zi, în care scrisul e cel mai important”

(urmare din numărul trecut)

- Vorbeşti cu o anume duioşie despre unele dintre personajele tale. E cel mai uşor să îţi închipui de pe margine, că autorul pune mult din el într-un personaj... Exerciţiul acesta l-am făcut şi eu citind “Amantul colivăresei”..., dar ştiam că nu e atît de simplu totul. Te văd mai degrabă

un inocent care plonjează în zona tulbure a vârstelor... Ce rol a jucat Eros în tot ce s-a întâmplat odată cu maturizarea ta? Odată cu filele care se aşterneau într-o logică proprie, inexplicabilă altora…

- Pe lângă documentare, cunoaştere amănunţită a lumii despre care scrii, romanul presupune şi o cât mai puternică empatie, dragoste faţă de acea lume. O dragoste care tinde să te identifice cu acea lume. Intri adică în acea lume şi rişti să nu mai poţi ieşi... În sfârşit, este vorba, cum am mai spus, de acea cunoaştere a inimii, pe care i-o formează cititorului marea literatură şi care este totodată instrumentul principal al scriitorului. Orice autor pune într-adevăr mult din el în personaje. Uneori până într-atât încât pare că a făcut dintr-un personaj un alter-ego. Lucrurile sunt desigur ceva mai complicate. Îţi atrag totodată atenţia să nu omiţi majuscula din titlul „Amantul Colivăresei”. Colivăreasa nu-i o meserie, se vede asta în roman, ci un nume-poreclă, care derivă din soţul defunct al respectivei, Colivaru. Colivarului dascăl la biserică viaţa lui, i se spunea aşa deoarece era bârfit cum că ar creşte porci cu coliva de la pomeni... După cum probabil ai observat, povestea are multe îmbârligături (noduri) care cer o atenţie sporită din partea cititorului. Ce să mai spun de editor sau redactor, care la prima ediţie a pus aşa, colivăreasa, fără majusculă, şi a cam rămas aşa... În destule privinţe oi fi fost inocent (după 40 de ani am cunoscut un scriitor viu, bunăoară sau după vîrsta de 55 de ani s-a întâmplat să intru pentru prima dată în amfiteatrul Facultăţii de Litere etc.), dar în destule m-am maturizat înainte de vreme (am intrat prima dată într-o sală de box la 13 ani, am început să lucrez în fabrică la 19, la 22 de ani m-am însurat şi am avut o familie şi aşa mai departe). N-aş vrea să dau curs ispitei de a-ţi răspunde printr-un eseu pe tema inocenţei şi maturizării mele timpurii. Oricum în lumea parţial descrisă în „Amantul Colivăresei” am copilărit, mi-am petrecut tinereţea, am trăit până la jumătatea vieţii, m-am format ca om şi scriitor. E o lume la care ţin foarte mult, de care tinerii din ziua de azi n-au habar, nu vor să ştie de ea, iar când se întâmplă s-o vadă în cărţi ca ale mele li se pare aberantă şi neverosimilă. Mă refer şi la unii critici tineri, cărora le repugnă genul meu de expresivitate. E o lume la o adică majoritară, şi pe vremea comunismului şi acum, ceea ce am putea numi România profundă. N-au subscris la ea sau au strâmbat din nas în proximitatea ei şi cei de o vârstă cu mine, scriitori eventual, ale căror referinţe la viaţa cotidiană din comunism se rezumă la cozi, penurie de alimente şi la frigul din locuinţe, agrementate eventual cu bluful rezistenţei prin cultură... Eu am trăit şi trăiesc, vreau să cred, altceva; am încercat şi încerc să convertesc în literatură, acel altceva. Sunt sigur că mi-a ieşit, iar dacă există cititori care au perceput mesajul şi au rezonat, cu atât mai bine. În ce măsură reiese inocenţa sau maturitatea mea din acest mesaj, tu, ca cititor, poţi decide.

Ce rol a jucat Eros? Un rol decisiv, în naşterea mea, în maturizarea mea şi-n toată viaţa mea. Erosul presupune un anume fel de comunicare-relaţionare, care are în subsidiar iubirea de semen în sens creştinesc şi iubirea în general faţă de toată opera Creatorului nostru. Pe urmă de acolo ne tragem, din păcatul originar al protopărinţilor noştri, care le-a atras căderea în lume. Totodată ne tragem din minciună şi fratricid. E bine să nu uităm, să conştientizăm originea asta cât mai des, cum o fac altminteri marea literatură şi marile romane.

Filele care se aştern într-o logică proprie, da, acea logică ţine de o anume concepţie şi compoziţie având o poeticitate specifică. De aceea aş spune despre roman că e un gen total, care include toate celelalte genuri literare. Ca să poţi face un roman, trebuie să ştii să faci multe şi nu doar din cele decurgând din literatură.

- Pui undeva un diagnostic necruţător. Spui cam aşa: valoarea nu garantează întotdeauna dreptul de a continua, este mai degrabă un obstacol...Şi întâmplările vieţii tale s-au ţesut în aşa fel, cu plecări, întoarceri, domicilii nesigure, cu senzaţia de foame atroce. De unde puterea de a o lua de la capăt, pentru Racul sensibil, care sondează fără odihnă lumile lui întunecate?

- Valoarea este într-adevăr un obstacol, care-ţi blochează dreptul de a continua. Trebuie să treci totuşi de acest obstacol. De unde puterea s-o iau de la capăt pentru Racul sensibil?... De la Dumnezeu, desigur, toate ne vin de la El, atât încercările cât şi puterea de a le face faţă. Uitându-mă înapoi, rememorând, o îndeletnicire specifică scriitorului, realizez că pe traseul celor mai grele încercări, când nu mai vedeam cale de scăpare, Dumnezeu a fost lângă mine şi m-a salvat.

- Ai scris un număr consistent de romane într-un timp relativ scurt. Orgoliul nu e de lepădat. Au venit alte generaţii de prozatori. Apar puncte de vedere opuse. Şi polemici cu sare şi piper. În ce fel s-a schimbat, se schimbă mizele prozei?

- Am publicat opt romane într-un răstimp de nouăsprezece ani. Mi-ar fi plăcut să am productivitatea unui Breban sau Dan Stanca. Poate că la un moment dat nu voi mai scrie articole de opinie culturală şi interviuri, ca să am mai mult timp şi energie pentru romane. Orgoliul este într-adevăr greu de lepădat. În ce mă priveşte însă, el trebuie lepădat cu orice preţ. M-am scuturat de orice urmă de orgoliu din instinct, de când mă ştiu, totodată a fost poate cel mai important lucru pe care am reuşit să-l învăţ de când am început să contez ca scriitor, să nu dau curs ispitei şi păcatului trufiei. Scriitorii sunt în general foarte expuşi şi – bine de observat – mai ales cei mediocri. Pe de altă parte, a fi scriitor în România acestor vremuri e un caz aparte, care-ţi procură umilinţă pe mai multe căi, ceea ce ar fi un avantaj în privinţa evitării păcatului trufiei.

Ceea ce tu numeşti mize ale prozei, eu echivalez cu canonul valoric al prozei şi romanului modern, care nu s-a schimbat de la Flauberet, Tolstoi, Kafka, Joyce, Llosa şi Garcia Marquez încoace. Nu s-a schimbat în pofida cruntei falsificări/pervertiri la care l-au supus prozatorii textualişti optzecişti, reconvertiţi după revoluţie la postmodernism, iar pe urmele lor au călcat tinerii minimalişti de mai încoace. Mizele prozei le-au fixat aşadar de-a lungul a mai bine de o sută de ani cei invocaţi anterior, părinţii şi novatorii romanului modern, iar acestea decurg îndeobşte din greutatea temei, epicitate, tensiune dramatică, acţiune, personaje, univers uman şi altele. Ce să ne facem totuşi că respectivele mize lipsesc tocmai nominalizatului României pentru premiul Nobel, care se consideră expatriat şi se teme să nu fie linşat pe stradă, probabil de fanatici antibăsişti... Culmea e că-i foarte căinat de capii sistemului cultural şi luat în serios – poporul ăsta de milogi nu-şi merită valorile... Am auzit şi-am văzut şi scris, sub semnătura unor elite culturale, milogi pe la curţile puterile politice. Oricum chestia asta cu nominalizatul Nobel ajuns un soi de dizident din prea multă dragoste faţă de clasa politică, e cea mai cruntă cacealma pe care a suferit-o vreodată mediul nostru literar, care derivă altminteri din dezastrul general şi din haosul valorilor, pretându-se la o adică la a fi numit cu termene precum schimbări de mize.

- Pe ce te bazezi când spui aşa: “centrul de putere al literaturii a rămas în communism”? Este ştiută exigenţa ta când alegi numele prozatorilor importanţi...

- Imediat după evenimentele din decembrie ’89 am fost foarte sigur că literatura, odată eliberată de cenzura ideologică va irupe şi va înflori pur şi simplu. M-am înşelat. Literatura în regim de libertate a fost mai multă şi mai variată decît în comunism, dar a generat totodată un haos al valorilor ce a produs şi întreţinut o veştejire de un anume fel, aşa încît după douăzeci şi trei de ani, constat că n-au mai apărut scriitori de talia unor Eugen Barbu, Marin Preda, Constantin Ţoiu, Nichita Stănescu şi alţii asemenea lor. Aceştia erau scriitorii naţionali, cei mai valoroşi, cu o imagine şi un statut pe măsură. Ce a pus în locul lor sistemul cultural actual? Păi Liiceanu, Pleşu, Patapievici, Oişteanu, Tismăneanu şi alţii asemenea lor, plus, desigur, un nominalizat Nobel fost poet căruia i se întreţine cu bani grei iluzia c-ar fi scris o trilogie romanescă capodoperă, când de fapt el n-a scris şi nu va fi în stare niciodată să scrie un roman. Cum-necum, am mai spus-o, omu-i praf şi pulbere faţă de cei invocaţi mai devreme, pe care-i consider până una alta că formează centrul de putere al literaturii române. Mai mult chiar, omu-i sub cel puţin zece prozatori şi zece poeţi contemporani, mulţi dintre aceştia intens obscurizaţi.

Ştiuta exigenţă pe care mi-o atribui mi-a fost foarte adesea luată în nume de rău. Mediul literar actual e prea plin de trepăduşi, lingăi şi mediocri care fac legea şi de aceea arată cum arată, mai rău decît pe vremea comunismului chiar. Exigenţa mea, ceea ce tu numeşti exigenţă, vreau să cred că-i o expresie a cunoaşterii. După aproape treizeci de ani de citit şi scris literatură aş avea pretenţia ca barem atât lucru să fi învăţat, să deosebesc o carte proastă de una bună sau foarte bună şi să recunosc capodopere eventual. Să recunosc de asemenea potenţialul unui autor citindu-i zece pagini, o carte sau mai multe.

- Într-un timp nu prea îndepărtat, a existat un interes pentru literatura memorialistică. S-a spus că aceasta ar pune în umbră ficţiunea. Cărţile despre închisorile de la noi au avut şi ele partea lor în redefinirea unui tip de emoţie. Ai scris de curând despre Dumitru Bordeianu. Nu i-am găsit cartea. Ce ne mai spun azi, asemenea cărţi?

- Dumitru Bordeianu a publicat în 1992 două volume de memorii în care povesteşe pătimirile sale de şaisprezece ani în închisorile comuniste, care cuprinde şi experienţa de victimă a experimentului de la Piteşti. Acest om şi alţii precum Valeriu Gafencu sau Ioan Ianolide, care şi-au petrecut ani grei în închisorile comuniste, siliţi fiind să-l nege pe Dumnezeu sub presiunea unor torturi inimaginabile, unice în inventivitatea atrocităţilor în tot lagărul comunist, sunt nişte eroi martiri şi-n ultimă instanţă nişte sfinţi. Consider că datorită lor Dumnezeu încă mai ţine în fiinţă acest neam, iar faptul că memoriile lor n-au mai fost reeditate şi chiar dacă au fost nu sunt promovate, spune multe despre ce se întâmplă acum în România.

Imediat după evenimentele din decembrie ’89 am fost foarte sigur că literatura, odată eliberată de cenzura ideologică va irupe şi va înflori pur şi simplu. M-am înşelat.

interviu

- *Pe pagina ta de facebook, găsesc o asemenea mărturisire: te regăseşti în ofurile muzicii lui Dolănescu sau Maria Ciobanu... Să fie "naturelul simţitor" de vină? Ai şi alte preferinţe?*

- Mi se pare cam tendenţios spus că mă regăsesc în ofurile muzicii lui Dolănescu sau Maria Ciobanu. Mi-au plăcut şi-mi plac, am rezonat. Mai ales pe vremuri, pe vremea tinereţii mele erau reprezentativi pentru spiritul ţărănimii muncitoare majoritare în ţara asta. Ei erau pentru munteni şi olteni (mai erau şi alţii), în timp ce pentru ţigani erau Gabi Lunca şi Romica Puceanu şi alţii. Romanele mele sunt pline de ţărănimea muncitoare şi spiritul ei. Ceea ce numesc ţărănimea muncitoare este o lume compusă din oameni care se perindă de la sat la oraş şi invers muncind mai ales cu braţele, la munca câmpului, în fabrici şi pe şantiere. În comunism acestei lumi i se găsise un rost şi-un trai de amărală care în postcomunism s-a spulberat transformându-se în altceva, deosebit de ce a fost doar prin faptul că amărala s-a accentuat. Cuţitul e mai la os decât pe vremuri. Omul s-a risipit şi s-a transfigurat şi acea formă de cultură pe care o propagau cântăreţii pomeniţi mai sus. Muzica aia s-a turcit, transformându-se în ceea ce numim manele. O formă de subcultură reprezentativă pentru spiritul poporului român din aceste vremuri, pe care o prefer totuşi pseudoculturii reprezentate de aşa-zisele elite culturale naţionale... Îmi mai place folkul, mai ales acela practicat de Nicu Alifantis, care potenţează prin muzică poeţi precum Nichita Stănescu sau Emil Brumaru.

- *Nu aş reveni asupra susţinerii statutului de scriitor profesionist, despre care vorbeşti cu atâta patos... Ai scris despre asta cu tristeţe, mai rău, fără speranţă... Dar văd că dăruieşti ceva din generozitatea ta când scrii despre Cristian Meleşteu sau Nicolae Stan. Nu se mai poartă zicerea de bine între scriitori. Foarte rar... Uite că acum, pe Mezzo, bătrînul dirijor sărută pe rând membrii unui quartet. Şi totuşi...*

- N-am avut neapărat în vedere dacă se poartă sau nu zicerea de bine între scriitori, când am scris despre Meleşteu, Nicu Stan sau Şerban Tomşa sau alţii. Primul lucru pe care l-am intenţionat a fost o recunoaştere a valorii unor prozatori mai mult sau mai puţin obscurizaţi de critică, ca să nu mai spun de felul cum îi promovează editurile. În ce mă priveşte, şi dimpreună cu mine facem parte dintre victimele colaterale ale sistemului. Nişte scriitori valoroşi care ar merita mai multă recunoaştere şi promovare naţională şi chiar prin traduceri. Până acolo însă e foarte mult. Majoritatea acestor scriitori îşi scot cărţile pe banii proprii, în tiraje confidenţiale.

- *N-am avut habar că ai colaborat cu Pintilie la "Terminus Paradis", şi că istoria s-a terminat prost, aşa cum spui în interviul acordat Andrei Rotaru. Ba, zici că niciodată... Bine... Dar ce filme îţi plac? Cele de mai demult? Din filmele de azi, până unde ajung curajul, forţa, emoţia de care sunt în stare actorul, regizorul? Asta o dată. Mai e ceva: fă câteva enunţuri despre tine care să înceapă cu da, fără negaţie...Ca să-i derutăm de-a binelea pe cei care te citesc, poţi să spui un vers care nu îţi dă pace. Fiindcă, nu-i aşa, literatura adevărată, scriitorul adevărat, ne declară în felul lor, război...*

- Istoria colaborării mele cu Lucian Pintilie s-a terminat bine pentru el în sensul că a luat un premiu internaţional important cu filmul pentru care i-am dat povestea cu tot cu personaje şi numele lor, din „Amantul Colivăresei". În urma respectivului premiu, Premiul Juriului al Festivalului de la Veneţia, eu nu m-am prea ales cu nimic. Maestrul Pintilie adică, şi-a cam bătut joc la plată. Ceea ce se întâmplă în cinematografie în felul cum este răsplătită munca de creaţie efectivă, nu diferă prea mult de ce se întâmplă în sistemul editorial, unde autorul cîştigă mai puţin decît o femeie de serviciu dintr-o editură.

Ce filme îmi plac? Ar fi prea mult ca după ce ţi-am făcut capul mare vorbind despre cărţi şi scriitori, să fac acelaşi lucru dându-mi cu părerea despre filme. Să încerc totuşi să emit un principiu narativ şi deopotrivă estetic. Dacă romanul nu se poate lipsi de dimensiunea spectaculoasă a poveştii, filmele cu atît mai mult nu pot face abstracţie de această dimensiune. Vezi toate filmele capodopere ale neorealismului italian din anii 50-60, vezi opera lui Almodovar şi multe altele... Asta în vreme ce tinerii noştri regizori premiaţi la festivaluri internaţionale, par să-şi revendice prin producţiile lor minimaliste dreptul la plictis şi autism, cu pretenţii de cinematograf de artă nejustificate în ce mă privete. Deşi aflaţi la poli opuşi, succesul din epocă al unui Sergiu Nicolaescu se aseamănă foarte mult cu succesul unor Cristi Puiu, Mungiu sau Porumboiu. Toţi mimează ceva, deoarece practic nu prea au nimic de spus. Filmele româneşti care mi-au plăcut au fost făcute după cărţi bune: *Moromeţii, Iacob, Codin...*

Toate răspunsurile mele de pînă acum, observă, conţin mai ales enunţuri despre mine, aşa că nu văd rostul să supralicitez. Totodată, nu pot emite versuri la comandă. Literatura adevărată declară război fără doar şi poate. Cui însă? Asta ar fi o altă discuţie, mai lungă poate decât a noastră.

Interviu realizat de LUCIA NEGOIȚĂ

Magda Grigore

Colocviile Argeșului

Speranţa şi energiile ei

Poate că cea mai frumoasă poveste din mitologie este *povestea speranţei*. Şi ca orice poveste (eternă) continuă să hrănească spiritualitatea lumii, are savoare, energie, abundenţă. Are propria ei realitate, chiar dacă este iluzorie, imaginativă, o realitate care aşteptăm/*sperăm să fie*. Vechii greci spuneau că Prometeu a început să fabrice oameni aproape perfecţi din lut, imitând puterea singulară a lui Zeus şi dorind să le insufle viaţă. Zeul suprem s-a simţit ofensat şi a dorit imediat să se răzbune, folosindu-l pentru planul său pe Hefaistos, meşterul neîntrecut (zeul focului şi al fierarilor/ sculptorilor/artizanilor). L-a pus pe acesta să meşteşugărească o cutie din metal în care zeii să pună laolaltă toate relele lumii. Când a venit rândul Atenei (zeiţa înţelepciunii), aceasta, într-o clipă de inspiraţie, a adăugat în cutie *speranţa*. Zeus şi-a urmărit planul şi i-a hărăzit lui Prometeu o soţie, Pandora, oferindu-le acestora inclusiv cutia cu daruri, devenită *cutia Pandorei*. Ei însă nu s-au grăbit să deschidă cutia, doar fratele lui Prometeu mai nerăbdător şi mai curios a făcut gestul, eliberând fără voia sa şi fără ştiinţă toate relele posibile care s-au răspândit în lume iremediabil. Văzând ameninţarea, el s-a grăbit să pună capacul, dar a închis astfel pentru totdeauna înăuntru speranţa.

Mitul acesta apare *în timp* ca un mit *inepuizabil*. Până (în)spre modernitate lumea *în sine* era privită ca *o cutie a Pandorei*, iar în post-modernitate *omul însuşi* se identifică cu aceasta, într-o analiză fără concesii, pentru că speranţa se află întotdeauna înlăuntrul nostru, nu în afara noastră. Negocierile ei cu neîncrederea, cu îndoielile şi mai ales cu luciditatea, consideră psihologii, sunt permanente, fidele şi subtile. Pentru că *ea vede*, cum spunea Charles Caleb Colton, *invizibilul, ea simte intangibilul şi împlineşte imposibilul*. Promisiunile ei sunt incerte, nesigure, dar sunt constante şi liniştitoare. Speranţa este întotdeauna calmă, are complicitatea aşteptării şi e mereu dispusă să preia încărcătura dorinţelor noastre cele mai ascunse, *a mărturisitelor şi a nemărturisitelor din noi*. Relaţia ei cu zonele sufleteşti profunde sunt cu adevărat provocatoare, ea reuşeşte să atingă ce pare de neatins, să realizeze ce nu pare posibil de realizat, se adresează contextului care nu se vede, care se conturează numai virtual, realul ei prinde contur într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat. Speranţa se comportă ca un prieten cu care putem să vorbim orice, cere dezinvoltură şi presupune sinceritate. Ne susţine necondiţionat. Cele mai fertile relaţionări cu speranţa sunt însă cele moderate, cele sprijinite pe inspiraţia realistă, care nu intră în conflict deschis cu raţiunea. Ne amintim că am învăţat din bătrâni faptul că speranţa nu trebuie să fie *oarbă*, iar unii înţelepţi spun că *este mai bine să-ţi pierzi speranţa decât să-ţi pierzi timpul sperând*. Gândirea critică semnalează că nu există un timp anume pentru speranţă, dar, în schimb, există *un timp* pentru noi, iar el este neînduplecat, cere rigoare şi organizare, altminteri ia totul în devălmăşie. Congruenţa dintre căutare şi credinţă este calea cea mai agreabilă şi mai sigură a speranţei. Energiile ei par atunci inepuizabile, vindecă sentimentele confuze, anulează tristeţea, domină stările de abandon ale dorinţei. Când dezarmăm, când suferim, când nu (mai) vedem soluţia/ieşirea din impas, speranţa ne recuperează, ne (re)întregeşte, ne redă nouă înşine. Uneori, se spune, ea generează *miracolul*. Când ştiinţa îşi termină resursele, când cunoaşterea îşi declară limitele, speranţa în miracol este de multe ori singura aşteptare şi ea poate chiar să-l provoace. Cu cât credinţa este mai puternică, cu cât dorinţa este mai intensă, cu atât Universul însuşi *intervine miraculos* în rezolvarea diverselor situaţii problematice. Speculaţii sau nu, mulţi oameni afirmă că au trăit miracolul prin intermediul speranţei, iar *ea* a însemnat dăruire, credinţă şi răbdare. Teologii cunosc cel mai bine acest lucru, speranţa lor este Isus, este *Speranţa care a învins moartea însăşi*, somnul veşniciei care este asemenea infernului asupra căruia Dante avertiza lapidar: *voi ce intraţi, lăsaţi orice speranţă*.

Traversăm cu toţii mai ales în ultima vreme crize motivaţionale, încremenim deseori în apatie şi înfruntăm *depresii fireşti ale curajului*. Când în interiorul fiinţei noastre devenim letargici, indiferenţi, lipsiţi de entuziasm, atunci avem cu adevărat nevoie de speranţă. Ea ne însoţeşte de la faptele de viaţă cele mai mărunte, până la lucrurile esenţiale care ne restabilesc. Nu există speranţă mai importantă decât viaţa, de aceea uneori ultimele ei energii se coagulează pentru a o susţine pe aceasta, pentru a o însoţi, pentru a o păstra. Cine îşi pierde de tot speranţa nu poate trăi şi nici nu poate fi fericit. Tudor Arghezi credea că ea *este un vis cu ochii deschişi*, un bine care aparţine zilei de mâine şi nu zilei de azi, prin urmare *o iluzie*. Dar este o iluzie *sigură*, care *poate lumina bezna* (Robert M. Hensel), şi nu cere nimic în schimb în afară de voinţa individului de a o găzdui, de a-i oferi un cuib/un ungher sufletesc. De-acolo, sclipirea ei face drumul oricui să pară *posibil* şi să pară mai luminos. Lumina speranţelor nu costă nimic şi ajunge pentru toată lumea. Speranţa redă pofta de viaţă, stimulează, impulsionează, schimbă modul de a privi lucrurile chiar şi atunci când obiectivele noastre sunt complicate şi greu de realizat. Dacă gândurile negative şi scepticismul nu creează presiuni asupra speranţei, ziua de mâine, oricât de incertă, va deschide *uşa dimineţii* (şi) pentru noi. Trebuie să fim conştienţi că orice greutate a prezentului trece, totul se schimbă fără încetare şi oricare ordine, a noastră şi a lumii întregi, se recompune. Şi că totdeauna există mai mult decât vedem, mai mult decât auzim sau de cât *ni s-a dat prilejul* să simţim, fie în plus, fie în minus. De aceea este bine să (ne) cultivăm, să (ne) protejăm, să ne recăpătăm speranţele atunci când acestea ne părăsesc. *Speranţele lucide*, ponderate, justificate şi/sau justificabile, de care avem mereu nevoie în bagajul zilei de mâine. Giacomo Leopardi spunea că *este bine să speri mai puţin decât prea mult, fiindcă prea mare speranţă te face să fii nesocotit şi-ţi provoacă mai multă neplăcere atunci când nu ţi se împlinesc aşteptările*.

Poate că scăldătoarea biblică, Betezda, este *scăldătoarea lumii* în faţa căreia aşteptăm neputincioşi să ni se îndeplinească dorinţele şi uneori numai speranţa ne salvează sau ne vindecă. Trebuie doar să ne păstrăm consecvenţi şi obligatoriu *încrezători*. Mai ales acum în/ din perspectiva lumii contemporane, când ontologia s-a complicat, iar gândirea omului modern a devenit paradoxală. Azi, când istoria nu ne mai oferă prea multe speranţe, iar societatea le ucide încet şi pe cele pe care, poate, le-am cunoscut şi care (încă) supravieţuiesc. Când perspectiva omului *s-a redus* la el însuşi. Aşadar, Cutia Pandorei este un fel de legendă a omului, iar povestea speranţei este de fapt o frumoasă *poveste a vieţii*.

Congruenţa dintre căutare şi credinţă este calea cea mai agreabilă şi mai sigură a speranţei. Energiile ei par atunci inepuizabile, vindecă sentimentele confuze, anulează tristeţea, domină stările de abandon ale dorinţei. Când dezarmăm, când suferim, când nu (mai) vedem soluţia/ieşirea din impas, speranţa ne recuperează, ne (re)întregeşte, ne redă nouă înşine.

Nicolae Silade

iubire 100 %
sonete

CXLVII

Când ţi se face dor de-o mângâiere
Şi nu te mai mângâie decât vântul,
Când doar o-mbrăţişare ai mai cere
Şi-n braţe te-ar lua numai pământul,

Când vrei să ai pe cineva aproape
Şi te apropii tot mai mult de foc,
Când vrei de lacrimi inima să scape
Şi doar în ape ţi se face loc,

E vremea să te-ntorci în elemente,
În tine însuţi, cel nemărginit,
Să dai uitării gând şi sentimente,
Iubirii – vamă tot ce ai iubit.

Şi-n locul tău va fi un loc de veci,
Un gol fierbinte-n vânturile reci.

CXLVIII

Poţi construi oraşe-n lumea toată,
Poţi înălţa o lume, într-o clipă,
Dar nu poţi face inima să bată:
Iubirea singură se înfiripă!

Poţi stăpâni popoare, continente,
Poţi domina întregul, nesfârşirea,
Dar n-ai să poţi să vindeci sentimente:
E prea stăpână însăşi preaiubirea!

Poţi face întuneric şi lumină,
Poţi naşte şi ucide prin cuvinte,
Dar nu poţi face morţii să revină:
Numai iubirea trece de morminte!

Şi poţi trăi-n trecut şi-n viitor,
Dar mori mereu în marele tău dor!

CXLIX

Puţină fericire e-n iubire,
Însă mai multă nu îţi poate da
Nici gloria bogată-n strălucire,
Nici preasăracă bogăţia ta.

Şi pentru-acest puţin tot mai puţin,
Pe care timpul îl împuţinează,
Dai tot ce ai în suflet mai sublim
Şi tot ce-n trup ai astăzi mai de vază.

Dai totul doar pentru a fi pe plac
Şi într-o zi puţinul se termină,
Se cască golul, simţurile tac
Şi gândul se întunecă-n lumină.

E prea puţin un strop de fericire,
Dar fără el iubirea nu-i iubire!

CL

Nu cred că ochii-s ochi spre a vedea
Tot ce-i frumos în lume şi ce nu-i,
Când eu o văd în toate doar pe ea
Şi lumea toată-n ochii ei căprui.

Dar nici nu e în lume frumuseţe,
Mai orbitoare, plină de mister,
Când ochii vor cu ochii să se-nveţe
Şi ne-ncetat privirile îşi cer.

Poate că ochii au numai privire,
Sau poate că, privindu-te, te mint,
Poate că ei văd numai în iubire
Şi-s orbi în al iubirii labirint.

Nu cred că ochii-s ochi spre a vedea,
Când ce-i frumos eu văd cu inima.

Poate că ochii au numai privire,

Sau poate că, privindu-te, te mint,

Poate că ei văd numai în iubire

Şi-s orbi în al iubirii labirint.

Nu cred că ochii-s ochi spre a vedea,

Când ce-i frumos eu văd cu inima.

poesis

CLI

Eu te-am chemat în fiecare clipă
Şi-n fiecare loc te-am aşteptat,
Ţi-am dat şi timp şi spaţiu, în risipă,
Iar tu ai risipit tot ce ţi-am dat.

Mi-ai văduvit şi mica bucurie
De-a aştepta ceva neaşteptat,
De a chema prezenţa ta târzie
Şi, fără să mai vii, ai şi plecat.

Nu te mai chem, de azi, în lumea vie,
Nu mai veni, în lumea dintre noi
E lumea care aş fi vrut să fie
După sfârşitul lumii de apoi.

Dar lumile, oricare ar fi ele,
Fără iubire, sunt numai durere.

CLIV

Sunt vinovat că te iubesc, deci ştiu
Că astfel ura ţi-e îndreptăţită,
Păcatul tău e însă mult mai viu
Prin ducerile tale în ispită.

De ce adaugi păcatului păcate,
Cu ura picurată în priviri,
Cu vorbele aiurea aruncate,
Când vina e a ta, de ce te miri?

N-ai cum să ştii pe cine ispiteşti,
Dar când chiar tu eşti dusă în ispită,
Eşti vinovată oare că iubeşti
Sau eşti de vina toată absolvită?

Deci, draga mea, eu nu te mai acuz,
Dar lasă-mă, iubind, să fac abuz!

CLII

Când un surâs ajunge să te bucuri
Şi un sărut te face fericit,
Când zboară iar prin sufletul tău fluturi
Şi dorul lasă iarăşi de dorit,

Când nu mai ştii în care lumi trăieşti,
Deşi în toate-ţi pare c-ai trăit,
Când vrei să fii iubit, însă cerşeşti
Un început de dragoste sfârşit,

Când gândul, obosit să mai gândească,
Îngăduie iar minţii să te mintă,
Când porţi pe vechiul chip o nouă mască,
Pe care alte măşti n-o mai alintă,

Oare nu eşti un biet îndrăgostit,
De care timpul s-a cam plictisit?

CLIII

Grăbit mă poartă către tine gândul
Şi inima spre tine dă năvală,
Ea care e fugită de la şcoală
Dă lecţii aspre gândului, urmându-l.

Iar gândul o ascultă cu sfială
Şi-o face-ascultătoare când cuvântul,
Nemărginitul spaţiu mărginindu-l,
Scoate iubirea noastră la iveală.

Dar inima şi gândul şi cuvântul
Vor ţie să îţi ceară ţie socoteală,
Iubirea mea fugită de la şcoală,
Cu preatârziul lumii şi nicicândul.

De ce eşti tu în năluciri reală
Şi o nălucă-n lumea prea banală?

CLV

De-ar fi s-adun iubirile mărunte,
Plăcerile trupeşti ce m-au sedus,
Aş înălţa, din pătimiri, un munte
Şi le-aş privi, ca răstignit, de sus.

Dar marile iubiri, azi tot mai rare,
Adânci asemenei marilor genuni,
Mi-au fost, şi în cădere, înălţare,
O sumă de dureri şi de minuni.

De-ar fi s-adun iubirile-n iubire
Şi cu un dor nestins să le măsor,
Doar chipul tău mi s-ar ivi-n privire,
Iar tu ai fi deasupra tuturor.

E-n dor atâta vis şi adorare
Că doar iubirea poate să-l măsoare!

CLVI

Din zi în zi, te faci tot mai frumoasă
Şi tot mai mult pe inimă stăpână,
Deşi mai rea şi-n vicii mai acasă,
Spre tine doruri vechi şi noi mă mână.

Degeaba însă vin cu tot alaiul
De sentimente reîmprospătate,
Tu izgoneşti mereu din mine raiul
Şi-mi laşi doar veacul de singurătate,

Că Dumnezeu, privindu-ne, ar spune:
„O dragoste aşa capricioasă
Nu poate fi un început de lume”
Şi ne-ar întoarce în pământ, acasă

Sau ne-ar aprinde ca pe două stele,
Unite doar de bezna dintre ele.

(din volumul în lucru
“Iubirea nu bate la uşă”)

Al. Cistelecan

Fuga spre reverie (și înapoi)

În simbolismul tardiv, de rafinamente și bijuterii imagistice, s-ar fi simțit la locul ei Liliana Rus, cam în vecinătatea delicateţurilor estetiste din *Crinii roșii* ai Sandei Movilă. Ceva porniri simboliste profesează ea chiar și dacă simbolismul a trecut și o poetică de vag și de nostalgii, de tînjeli și excursii în inefabil ține destul de strîns laolaltă cele trei volume de pînă acum (dintre care unul – al doilea, *Melancolii de duminică* /Editura Carminis, Pitești, 2008/ - e de poeme în proză, făcînd și mai transparentă empatia simbolistă). Cu imaginație fragedă, inhibată de melancolie și impulsionată de nostalgii, Liliana își potrivește candoarea astfel încît aceasta să absoarbă, fără să dispară ori să se pateze, o undă de dramatism. *Scrisoare domnului Șirato* (Editura Carminis, Pitești, 2006) făcea, în mare, schițe de reverie, dar tăiate regulat de adierile unei melancolii de substrat și oprite pe un prag de sugestie dramatică: ”/…/ Te întreb, domnule Șirato,/ e păcat să privești marea îndelung?/ E păcat să asculți căderea înceată a picăturilor de ploaie?/ E păcat să exersezi ca un copil la pian/ pînă cînd scîrțîie pietrișul din suflet?/ E păcat să pictezi absența într-o zi de duminică?” etc. (*Scrisoare domnului Șirato*). Sugestiile acestea lucrau ca niște puncte de inflexiune, dar într-o economie austeră, fără să scape poemele pe panta autocompasiunii și a retorismelor cu suferință. Atîta doar că schimbau coloritul reveriei, ca un strop de melancolie picurat în suavitatea imaginativă. Acuarelele Lilianei, făcute cu o pensulă instruită ce punctează mereu aluzii culte și rafinate, au ”precizia” desenelor de melancolie traduse în diafanități și suavități. E o fugă – destul de controlată – a imaginarului spre suave și grațioase, astfel că tablourile trag spre vagul melancolizat și hieratizat: ”Femeia cu guleraș alb niciodată nu calcă pe iarbă./ Ea înoată în liniștea unui magazin de instrumente muzicale./ Cu pasiune de colecționar adună în secret întîmplări/ și le ascunde-n geamantane./ Își exersează tăcerea în gări așteptînd zăpezile care-au născut-o./ Cîndva iubea marea de dimineață și marea la felinarele lunii./ A rămas cu ninsoarea ca o cerere de iertare/ și frigul ca o ispășire./ Foșnitor și baroc, vîntul din sud îi aduce scrisori,/ căruța poștei este la scară./ Pe undele radio primește un zîmbet și viscolul muzicii rock./ Femeia cu guleraș alb,/ învăluită în triste reproșuri,/ își leagănă insomniile ca o Veneție fără porumbei” (*Femeia cu guleraș alb*). Stările sunt făcute din buchețele de nuanțe, toate extrase din spectrul nostalgiei cu o pensetă delicată.

Nu-i altul mecanismul reveriilor eșuate din *Melancolii*-le *de duminică*. Și aici Liliana se avîntă în reverie, dar se trezește închisă într-o ”cochilie” și trasă înapoi din iluzie: ”Uneori mi se pare că totul începe în miezul acestei zile, în revărsarea albă a luminii. Îmi iau zborul ca un mus fericit că înconjoară lumea pentru prima oară. Buimăcit și încrezător. Oamenii mă întîmpină în cadența pasului meu șchiopătat, fragil ca o mînă de nisip. O pedeapsă blîndă, zborul de la un capăt la altul al clepsidrei, dansul meu ghemuit într-o cochilie linsă de ape” etc. Cîteodată presiunea melancoliei refulate dă în clocot și Liliana schimbă vorbele discrete și timide, de inflorescență și sugestie, pe vorbe late și pe radicale de anxietate: ”Vi s-a întîmplat să vă moară cerul sub ochi? Tăcerea infernală a acoperișurilor să cadă în somn adînc și, ca și cum nu ar fi de ajuns, încordarea să-și țină cumpăna într-un echilibru fragil?” etc. Desigur că, pînă la urmă, se precizează un trend de apăsare și

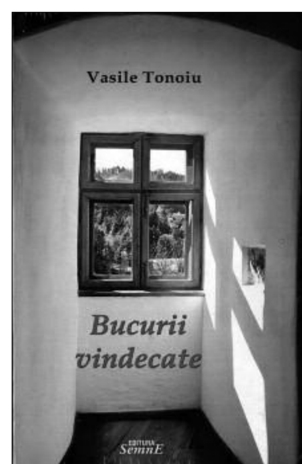
conturele condiției capătă spasme iar Liliana bate, cu oarecare stridență, la ușa expresionismelor de angoasă: ”Iată-mă azi, închisă în frigul ăsta pe care nu-l potolește nici un oraș fierbinte, frigul ăsta cu solzi care-mi lunecă pe brațe în șanțuri groase. Țip vînăt, fără rușine, ca și cum altcineva ar fi închis ultima vară în carnea mea arsă”. Dar nu sintaxa de spasme și convulsii e sintaxa Lilianei, ci mai degrabă cea de emergențe melancolice și de suavități galvanizate de nostalgie. În orice caz, nu sintaxa de panică existențială, ci mai curînd cea de infuzie dramatică.

Că au fost doar scăpări în patetism, incidente de control (se-ntîmplă), se vede din revenirea – în *Pasărea în lesă* (Editura Brumar, Timișoara, 2013) – la gramatica diafană a nostalgiilor și la discreta lor înmiresmare dramatică: ”/…/ trăiam înlăuntrul și-n marginea lumii vesele, melancolice,/ în evantaiul ilustratelor ei/ și bucuria mi se zbătea sub piele ca un fluture moale.// Azvîrlită în ceruri, eram – un copil înțelept și sfios,/ așchie prea netedă, prea subțire,/ un desen în care, azi, trandafirii sună gongul la intrarea în rai” (*Prea netedă, prea subțire*). Ce-i drept, dispozitivul nostalgic din care sunt lansate poemele e aplicat aici mai riguros (e un scenariu, poate premeditat, de rememorări pe care merge firul central al volumului), dar imaginarul își regăsește vivacitatea și candoarea spontană. Plonjonul în trecut e întotdeauna un plonjon în reverie, însă nu un abandon deplin; pe rețetă pillatiană, prezentul întretaie - și taie - metodic reveria, colorînd-o în dramatic - ori doar melancolic: ”De unde lumina asta, voioasă ca îngerii, Bunule,/ cînd vocea mea se întoarce/ într-o noapte de decembrie,/ cînd frica se agită ca o fregată pe mare?” etc. (*Pasărea în lesă*). Inima o trage, firește, pe Liliana spre reverie (fie ea și doar reveria amintirii) și textele fac loc acestei efervescențe imaginativ-anamnetice, dar totdeauna survine, la capăt (inițial sau final), o sancțiune: ”/…/ Nemișcarea, înceată și albă – o pisică în timpul zăpezilor./ Vîrtejuri de îngeri în pînze fumegătoare,/ făcătoare de ploi și baloane albastre./ Iele-fetițe la geamuri,/ în muzici de tobe bătute cu tălpile.// Film mut./ Ceasuri de cîrtiță zidesc un copil în nisip”. (*Film mut*). Contrapunctarea reveriei e schema de desfășurare a mai tuturor poemelor și secretul eficienței sale lirice stă în discreția cu care e insinuat contrapunctul, adesea sublimat într-o simplă imagine cu rost oximoronic: ”Lucruri de taină îmi luminează obrazul./ Sfîșierea înflorește preț de o clipă,/ vicleană, cu un trandafir între degete,/ copie aurie a semnului din naștere:/ senitătatea – un medalion cu flori înghețate” (*Semnul din naștere*). Ce-i drept, la imagini Liliana are deopotrivă eleganță și prospețime, așa că nu-i de mirare că principiul ei compozițional e, adesea, un șir de mătănii din imagini (șlefuite pînă la luminiscență și chiar pînă la prețiozitate cîteodată). Nu e, însă, niciodată un șir rupt, cu boabele împrăștiate alandala, ci totdeauna ținute în coerența – și adeseori pregnanța – unei stări de fugă în nostalgie și reverie. Că face (multă) economie la sintaxa de rană și angoasă, mulțumindu-se cu un punct topit în textul de miraj anamnetic, e numai bine: așa ia distanță față de multele fete ce suferă eminent azi în versuri.

Plonjonul în trecut e întotdeauna un plonjon în reverie, însă nu un abandon deplin; pe rețetă pillatiană, prezentul întretaie - și taie - metodic reveria, colorînd-o în dramatic - ori doar melancolic...

Carte nouă

VASILE TONOIU – *Bucurii vindecate* (Editura *Semne*, Bucureşti 2012)

De Vasile Tonoiu ştiam că e un filozof român născut în Corbenii de pe Valea Argeşului, sub Munţii Făgăraş, că e membru titular al Academiei Române, autor de cărţi grele de filozofie şi traducător al lui Gaston Bachelard şi Paul Ricoeur… Aşadar, titluri ştiinţifice şi academice. Ei bine, Vasile Tonoiu îşi dezvăluie şi o faţetă nebănuită a spiritului său: poezia. Volumul *Bucurii vindecate* strânge între coperte o parte din scrierile sale lirice, hm! aş zice mai curând antilirice. Având în vedere formaţia sa de filozof, te-ai aştepta ca poetul Tonoiu să se situez cumva în descendenţa lui Blaga, cu o lirică de meditaţie, gravă şi ceremonioasă. Ei bine, septuagenarul profesor este mai curând un poet postmodern, deşi într-un text de început de carte, unul programatic, cam ia în răspăr curentul: „Savant codificată palimpsest/vechea mea locuinţă postmodernă/se revelează ochiului din Vest/lumină viitoare trasă-n bernă:/E închisoare e şi adăpost/antemodernităţii mele *post*(-).” Da, poetul are mai toate trăsăturile unui poet postmodern: uşurinţa şi plăcerea de a versifica zglobiu, (auto)ironic, în contrast cu tot ce e grav şi solemn, fiind ludic, parodic, luând de multe ori în răspăr chiar categoriile filozofice ce-i sunt atât de familiare. Nimic, aşadar, din morga de academician, de nemuritor al spiritului românesc. El îşi dezbracă roba şi scoate limba ireverenţios la spiritele anchilozate. Iată un tablou în alb şi negru, un poem concentrat în patru versuri: „Un călugăr negru şi-o albă nebună:/este în fiecare/atâta depărtare/că nu le vine greu să fie-mpreună”. Cum ziceam, poetul se joacă voios şi cu noţiuni filozofice, ironic, autoironic, ca un spirit liber ce este: „Monadologie de nomad/Care dă sămânţa pe răsad/Şi goleşte foalele/Ca să umple oalele,/De ea fug, în ea şi cad/Sumeţindu-mi poalele…” **(DAD)**

NICOLAI TĂICUŢU – *La început a fost câmpia* (*VALMAN*, Râmnicu Sărat, 2013)

Volum de poeme cu titlu apoftegmatic, sentenţios. Câmpia reprezintă cadrul acestei lirici, decor şi motiv poetic, centrul lumii lui Nicolai Tăicuţu, „câmpia română/de care încerc să mă sprijin”, poetul declarându-se „omul care/a făcut dragoste cu câmpia”. Cartea este structurată ingenios: deschisă cu un poem amplu intitulat *patria* şi continuat cu trei secţiuni: *de dimineaţă, din faptul zilei, la ceas de seară*. Aşadar, am putea conchide că e vorba de patria de toată ziua. Nicolai Tăicuţu, prin imaginaţie, este un descendent al marilor scriitori români originari din câmpie (Fănuş Neagu, Ştefan Bănulescu, Ştefan Mitroi…): „…satul meu subteran/prin fântâni iese la suprafaţă/în noaptea scurtă a verii//se-nfiripă şi/pluteşte deasupra pământului/într-un alai nocturn de nuntă mută//pe umeri mă poartă/mire scrutând orizonturi vecine//eu însumi streaşină/în raza lunii/în căutarea miresei furate”. **(DAD)**

lector

Mircea Bârsilă

Trecutul e o sărbătoare

Textele se remarcă prin acurateţe, întrucât autorul cunoaşte foarte bine regulile de care depinde logica „prozelor” (prozo-poemelor!) din această categorie, prin dramatismul situaţiilor în care se află „naratorul” şi prin fineţea evidenţierii, cu inteligenţă şi simţ artistic, a detaliilor de care depinde tâlcul fiecărei „amintiri”.

Volumul de poezie *Trecutul e o sărbătoare* (Editura *Tracus Arte*, 2012), semnat de „multilateralul scriitor” Horia Gârbea, beneficiază, pe ultima copertă, de prezentarea lui Nicolae Manolescu, din care decupăm aceste pertinente afirmaţii: „*Trecutul e o sărbătoare* cuprinde tot ce Horia Gârbea a scris mai bun în poezie. (…). Poezia lui e liberă de constrângeri formale sau de conţinut, amestecâd farmaceutic un spirit voit prozaic, neocolind narativul, şi unul voit poetic, neocolind lirismul, realist în detalii şi idealist în concepte, ancorat în cotidian şi ţintind spre transcendent, plin, în sfârşit, de umor, când *pince sans rire*, când pus pe şotii”.

Volumul este structurat în două secţiuni „Cum se anunţă o victorie” şi „Amintiri din închisoare” realizate, sub aspectul scriiturii, în modalităţi diferite. „Cum se anunţă o victorie” începe cu o poezie **antologică** („Trecutul – o sărbătoare”), în care umorul amar, ce pendulează între grotesc şi absurd şi care, în final, glisează spre fantastic, susţine o inedită şi tragică viziune poetică asupra timpului distrugător, ce concurează în această privinţă cu celebra poezie „Tocirea” (din *Operele imperfecte*) a lui Nichita Stănescu. Secvenţa dedicată cârciumarului pentru care, totuşi, timpul este benefic, şi, respectiv, „poanta” din ultimele două versuri ale poeziei deschid mesajul spre înţelesuri ce adâncesc, prin ambiguizare, „povestea” despre bătrâneţea atât de dură a celor trei personaje ale colectivităţii rurale: tâmplarul, groparul şi preotul. Transcriem în întregime această poezie în care *crâşma* este altceva decât obişnuitul „topos” bahic, iar îngăduitorul sau, dimpotrivă, violentul *crâşmar* – doar în aparenţă un „concetăţean” aflat la dispoziţia „consumatorilor” lipsiţi de vlagă şi ale căror gesturi au lentoarea unor imagini de film ce se derulează cu încetinitorul: „Tâmplarul îl ştii/ţii minte cum bătea el/cuiele în coşciuge din/două lovituri cu dosul teslei/intra tot cuiul nu-l/mai scotea nici dumnezeu/îl ştii pe tâmplar/şi el a îmbătrânit/de nu-l mai cunoşti/abia se mai târâşte/până la cârciuma lui vasile/abia mai ridică paharul/albăstrui cu fundul gros/până bea cinzeci trece ora/şi aprinsul unei ţigări/durează până mâine//îl ştii pe gropar ştii/cum săpa ca un excavator/ce gropi făcea late adânci/abia îl mai vedeai din ele/dădea de apă plutea mortul/în sicriu ca într-o bărcuţă/ei bine a îmbătrânit dacă/pleacă spre cârciuma lui vasile/la prânz ajunge către seară/şi dacă bea o sută adoarme//dar pe bietul popă îl ştii/ţii minte cum prohodea/cu viteza sunetului/cum învârtea cădelniţa peste mort/ca pe ciocanul de la stadion/a-mbătrânit săracul noroc/cu enoriaţşii că-l duc cu maşina/ până la cârciuma lui vasile/îl leapădă pe primul scaun/şi noroc cu vasile că-i mai/ ridică paharul la gură//şi pe vasile îl ştii/slab cum era parcă/a pus carne pe el parcă/a crescut a întinerit învârte/butoaiele ca jonglerii la circ/un bobârnac dacă dă/vreunui beţiv cade ăla în nas/pe gropar şi pe tâmplar/când îi dă cu capul de masă/se aude de la pod iar/pe sărmanul popă îl ia de guler/şi-i repede paharul pe gât//unii spun că l-au văzut pe vasile zburând/ca un liliac trecea peste sat”.

Poezia „Duminică dimineaţa” este elocventă în ceea ce priveşte meşteşugul lui Horia Gârbea de a rotunji mesajul şi de a-l înălţa, treptat, spre generalitatea la care aspiră, aţâţat de secvenţele juxtapuse ale textului şi în care simplitatea rostirii se conjugă cu plăcerea selectării detaliilor semnificative: „Vin corbii/vin corbii/pe câmpul de luptă/găsesc o oaste împietrită/fără generali/fără inamici/o singură oaste necomestibilă/înfiptă în pământul/bătătorit de goana cailor//vin pesăruşii/vin pescăruşii/pe plajă găsesc/o corabie pietrificată/fără căpitan/fără pânze/o corabie implântată/în nisipul netezit/de trecerea vântului//în piaţa catedralei/doisprezece copii/în straie grele de gală/ poartă lumânările albe/nu se vede flacăra lor/în soarele dimineţii/abia se văd ele albe/şi înalte cum sunt/mai clară apare umbra lor/ pe marmura treptelor/şi deasupra se rotesc corbii/şi deasupra se rotesc pescăruşii.”

Dacă pentru personajele „jalnice” din primul poem *trecutul* este o sărbătoare, în poezia „*o să plec o să uit*” misterioasa *cameră alăturată* devine, sub semnul unei tematici metafizice, simbolul *viitorului* de nepătruns, incognoscibil, inclusiv al ipoteticului şi poate inexistentului viitor din lumea de dincolo: „nu ştim ce se petrece/în camera de alături/ câteva foşnete/sunet de paşi intrerupt/poate un strop de parfum/ieşind pe sub uşă//nu putem şti/ce se întâmplă alături/semnele sunt prea puţine/ca să bănuim//poate doi oameni se iubesc/sau se despart poate/se pun la cale războaie/ori armistiţii şi poate/nu e nimeni doar vântul/care foşneşte imită paşii/aduce parfumul//poate că nu există/nimic dincolo/de uşă//când uşa se va deschide/nu trebuie să ne/aşteptăm la nimic”.

Şi în poezia „*pe lac*” imaginara călătorie într-o barcă (similară luntrei lui Caron) spre locul necunoscut „unde nu mai fusesem niciodată” are valenţe de factură metafizică: „o singură vâslă prinsă/ca o lingură de lemn/la capătul bărcii/şi barca înainta/(…)/.Barca înainta spre un loc unde/nu mai fusesem niciodată”.

De fapt, întregul ciclu intitulat „Cum se anunţă o victorie” poartă pecetea frisonului thanatic şi a unei mocnite revolte împotriva ireversibilei şi grăbitei curgeri a timpului, revoltă exprimată alegoric de lentoarea mişcărilor pe care le fac personajele din „Trecutul – o sărbătoare”, de imagistica barocă şi, pe de altă parte, de gândul – insuportabil – la bătrâneţea care implică, între altele, şi excluderea subiecţilor de la glorioasele ceremonii publice: „şi când pe acele străzi/se vor auzi iar/râsetele gloriei/vom fi poate prea bătrâni/sau vom vrea/să fim uitaţi/la marile ceremonii („*Au mai trecut*”).

Acuta problematică thanatică – şi care, asumată în mod voit de pe poziţii laice, nu ţinteşte *spre transcendent* – dobândeşte accente speciale şi în poemele „Păianjenii din iunie” şi „Turnul”, care au în comun motivul „căderii”. În „Păianjenii din iunie”, protagoniştii, agăţaţi de paraşutele lor mici, privesc pe geamurile unui avion care zboară „de zile de ani” pe „acelaşi cer de iunie” şi în care şi pasagerii, şi piloţii, şi stewardesele s-au prefăcut de mult în schelete: „în el 135 de schelete/cu degetele încleştate pe/ceştile de cafea/piloţii stau cu golurile/ochilor spre norii din depărtare/surâd spre stewardesele/ numai cu dinţii lor perfecţi/nu mai au buze”… La rândul lor, protagoniştii, „trădaţi” de micile paraşute, ajung, pe câmpul „verde şi negru”, nişte schelete: „cădem mai departe prin/văzduhul de iunie/spre casele mărunte şi/parcelele negre şi verzi//cădem din cerul de iunie/pe iarba de iunie/paraşuta se întinde moale/pe câmpul verde şi negru/curelele atârnă moi/pe oasele noastre prea subţiri//păianjeni mari intră şi ies/prin golurile orbitelor noastre/intră şi ies/din capetele noastre/în iarbă/în aerul proaspăt de iunie”.

În „Turnul”, căderea se inversează în opusul ei, într-o iluzorie înălţare sau într-o nesfârşită plutire alături de o pasăre salvatoare („un înger dintr-o altă lume”). În tovărăşia sa, subiectul începe să se simtă el însuşi un înger, o făptură cu „ochi noi” şi care pluteşte în văzduh uimită de propria metamorfoză: „cad dintr-un turn înalt/e atât de înalt turnul/că am timp să/ retrăiesc viaţa mea/în cele mai mici amănunte//nu numai viaţa mea/ci şi vieţile înantaşilor mei/am timp să văd/şi vieţile urmaşilor mei/pe-ale urmaşilor urmaşilor/(…)/uneori cred că nici nu cad/ ci mă ridic/spre înaltul unui turn/nimic nu-mi arată/dacă zidăria aceea/curge pe lângă mine/în jos au în sus/poate că stau pe loc/şi turnul e cel care/urcă la nesfârşit.//deodată pe lângă mine/trece o pasăre/mă priveşte din zbor/o clipă nesfârşită/ca şi căderea mea/se uită la mine cu/un ochi dilatat şi neânţelegător/ca şi cum aş fi un înger/care cade aiurea din cer//şi nu mai cad/ci plutesc alături de ea/şi o privesc/cu ochii mei cei noi/holbaţi şi neânţelegători/de parcă nu ar fi o pasăre/ci un înger din altă lume”.

Întregul ciclu are un substrat conceptual foarte bine articulat, iar limpezimea ideatică se converteşte în poeme ce se desfăşoară fără poticneli şi fără inutile zorzoane şi obscurităţi „moderniste”.Echilibrul dintre sensibilitate şi luciditate şi, totodată, impecabila organizare a discursului ilustrează aşa-numita maturitate a relaţiei dintre „gând” şi cuvintele de care acesta are nevoie în scopul corporalizării sale lirice.

Între textele-pilon ale primului ciclu se află şi cel intitulat „Cauza”: „Această poveste începe la troia/ahile vă amintiţi/s-a supărat îngrozitor/pe agamemnon/a refuzat să mai lupte/şi totul din cauza unei femei//da această poveste începe la troia/mai mulţi bărbaţi/au asediat cetatea/ştiţi bine s-au mâniat/pe un troian care răpise/nevasta unuia dintre ei/şi totul şi totul/din cauza unei femei/(…)/această poveste se încheie aici/din cauza unei femei/ care îmi strigă/să las poveştile/şi să vin la masă/că supa e gata”.

Subtila coborâre în derizoriu din finalul poemului îi permite autorului să rezolve, ironic, povestea cu femeia… de la care vine tot răul în lume. Îl scuteşte de a mai vorbi despre Eva, femeia din a cărei vină a fost izgonită perechea originară din rai şi, totodată, şi despre faptul că toate cele ce nasc sunt sortite să cunoască şi inevitabilul sfârşit. Titlul poeziei îi este suficient cititorului pentru a deduce încotro se îndreaptă sensurile textului despre negativitatea femeii: un „text îngândurat” - ale cărui sensuri ascund un ultim sens „pe care nu-l exprimă, dar căruia, cum spune Roland Barthes, îi păstrează un loc liber şi un semnificat”.

Cea de a doua secţiune a cărţii - „Amintiri din închisoare” - cuprinde 13 proze scurte sau foarte scurte şi care sunt centrate pe tema *prizonieratului* într-o celulă situată, în fiecare text, într-un alt loc: pe un ţărm, deasupra mării, într-o grotă, într-o veche pulberărie, în zidul gros al unei clădiri ... sau undeva în pământ – în vecinătatea iadului: „Celula în care sunt închis e săpată în pământ. E o pivniţă cu pereţii zidiţi care comunică doar prin capacul de oţel prin care am intrat şi pe unde mi se dau uneori pâine şi apă. De câteva ori pe zi, pământul se zguduie destul de tare şi se aude un zgomot de parcă tot pe sub pământ, foarte aproape de celulă, prin spatele zidăriei, ar trece un torent sau o armată în galop. Totul se termină foarte repede. Nu pot să-mi închipui ce se petrece acolo, la câţiva coţi de zidul meu şi la asemenea adâncime. Uneori aş vrea să fac o încercare, şansele fiind oricum mici, să desprind vreo cărămidă şi să sap într-acolo. Alteori mă gândesc că o fi chiar iadul şi renunţ la această idee.”

Textele se remarcă prin acurateţe, întrucât autorul cunoaşte foarte bine regulile de care depinde logica „prozelor” (prozopoemelor!) din această categorie, prin dramatismul situaţiilor în care se află „naratorul” şi prin fineţea evidenţierii, cu inteligenţă şi simţ artistic, a detaliilor de care depinde tâlcul fiecărei „amintiri”.

Ambele părţi ale cărţii atrag atenţia asupra unei „metode” ce ţine, în primul rând, de tehnica transpunerii în spirit cinematografic a mesajului.

Mircea Bârsilă

lector

Dumitru Augustin Doman

Necropola de apă

Cascada de șampanie. Orașul este un amfiteatru în jurul golfului. Jos este faleza, cu hoteluri, vile, terase mai mari, mai mici. Apoi, un munte alb de calcar ca un brâu argintiu la mijlocul amfiteatrului. Deasupra este orașul vechi al amestecului de bulgari, tătari, turci, români, țigani, evrei, armeni… În amurgul de septembrie, în curtea mică a lui Simion cel bolnav de trei ani și cel cu casa totuși sub brâul alb de calcar, de pe muntele alb se prăbușește lin o cascadă de șampanie curată, aurie. Rude, prieteni, vecini vin cu vase mai mici, mai pântecoase să strângă nobila licoare de aur. „E semn bun!" prezice un bărbos armean octogenar. „Sigur că e un semn bun!" i se răspunde. Hm! E semn bun! Când soarele apune cu totul la colțul muntelui argintiu, cascada de aur e tot mai subțire, ca finalul unui urinat de vițel, iar Simion cel bolnav de trei ani pleacă definitiv din curtea lui mică, plină de oameni bând fericiți șampanie spumegândă, Simion se stinge încet dar definitiv cu un zâmbet amar pe buze.

A murit Marcel, tehnicianul veterinar de pe strada noastră, la 45 de ani a plecat. El îmi tăia iepurii. Venea, îi puneam totul la dispoziție, îi arătam trei iepuri din cușcă, apoi plecam la barul de la colțul străzii unde beam o votcă deplângând soarta bieților urechiați. Peste o oră mă suna Marcel. „Misiune îndeplinită!" raporta el vesel. Găseam trei carcase alb-rozalii de iepuri pe care le puneam la cuptor. Acum, Marcel trece pe stradă cuminte-orizontal, cu picioarele înainte în mașina neagră a vecinului său. Dar, iepurii încă tresar, încă au în nări mirosul mâinilor care luau de urechi frații lor din coteț.

Prin norul alb, în dimineața de 15 septembrie, când copiii merg la școală, prin norul alburiu se filtrează lumina portocalie. Pe mormântul învățătoarei care a inițiat o mie de copii să deseneze litere și cifre pe caiete liniate, pe mormântul doamnei a înflorit natural, ca o buruiană, un trandafir alb.

Întrebare bezmetică, dar și disperată: Dacă Dumnezeu l-a creat pe om atât de simplu, dintr-un lut acolo, de ce este el, omul, atât de complicat fizic (o mașinărie de carne sofisticată) și atât de sucit psihic?

În războiul de apărare, generalul a trecut deja granița țării lui cu armata, s-a deplasat în marș forțat încă vreo două mii de kilometri de la hotarul țării. „Dar, nu ne atacă nimeni!" a îndrăznit un colonel. „Da, dar dacă le trece prin cap să ne atace?"

În dimineața de sfârșit de vară, crinul din marginea grădinii mele învață să moară.

Cum oameni buni, inteligenți, blonzi, șateni au permis de pescuit, de vânat animale nevinovate (căprioare, iepuri, fazani, urși), tot așa mi-e teamă că Dumnezeu – în mare bunătatea lui – dă sfinților permise de pescuit și de vânat oameni. În fiecare dimineață, când ies în stradă mă uit în dreapta, în stânga, în sus, în jos. Mai devreme sau mai târziu tot nu voi avea scăpare.

Baza de decolare spre necunoscuta lume: ce mai urdiniș zi și noapte!

Presimțirea cenușii. Într-o zi, mai curând într-o seară, peștele de la cină avea gust de cenușă. A încercat în dimineața următoare icrele: cenușă curată! Cafeaua: o leșie cu multă cenușă. Din patul de lângă fereastră i-a căzut întâmplător mâna pe ceasul de pe noptieră: o grămăjoară de cenușă cimentată. Brânza de la cina de joi: cenușă moale și fadă ca orice cenușă. La sfârșitul săptămânii, după clipa fatală, familia a hotărât: incinerare. O urnă de cenușă pe un pervaz de crematoriu.

Moartea privind mai mereu viața în oglinda retrovizoare și observându-i erorile de mișcare…

Despre poetul X se spune: „De la el încoace se scrie cum nu s-a mai scris niciodată!" Despre mine aș vrea să se zică: „De la el încoace nu s-a mai murit așa niciodată!" O revoluție în moarte.

Ploaia din amurg, în căderea ei, alcătuia o necropolă. Făcea mai întâi o turlă, pe cea mai înaltă, apoi nava, apoi fundația de apă. La miezul nopții, în necropola de apă a apărut deja primul mort, un înecat tânăr, gras și frumos.

Cri-cri-ul greierului din seara de august măsoară ritmul vieții spre moarte.

Cioran: „După ce vei fi căutat în zadar o țară de adopție, să alegi moartea ca nou tărâm de exil și să te stabilești în ea în calitate de *cetățean*". Da, cetățean viu al morții celei veșnice!

Guvernul, prin purtătorul lui de cuvânt, ne spune la televizor cum se calculează acciza la alcoolurile tari, care este redevența la minele de aur și cum scade treptat TVA-ul la mașinile de brodat rochii țigănești. Dar guvernul, nici prin purtătorul de vorbe, nici prin ministrul de resort, nu ne spune nimic despre felul în care va muri fiecare în câte o dimineață, înainte de răsăritul soarelui, singur în patul lui, asistat de o pisică oarbă.

O clipă, o singură clipă de iluminare, când toată omenirea are revelația venirii momentului fatal și că trebuie să se poarte în consecință. Dar, clipa e clipă, a trecut și totul a fost uitat.

Din ceața deasă de iarnă se întrupează doamna străveziu-platinată și-l ia cu ea voioasă pe primul cardiac întâlnit la băcănia din colțul parcului…

La ora cinci, în zori, când dau să citesc liniștit cele trei capitole din Cartea Cărților, ei, chiar în acel moment primesc abstractul semn. Că ninge la ora cinci, că e deja lumină, că e semiîntuneric pâclos, la ora cinci fix, abstractul semn îmi apare negreșit. Citesc cele două-trei capitole din Biblie cu semnul deasupra capului.

Nimic mai jalnic decât raza privirii muribundului mai subțire decât un fir de păr, când el e deja o epavă, când trupul lui e deja celuloză și hârtie!

Jules Renard: „Un miros de scoică putredă e de ajuns să presimți toată marea". Să reformulăm: „Un miros de scoică putredă e de ajuns să presimți toată moartea!".

La slujba de înmormântare, văduva oferă în biserică una, alta… Vezi la un moment dat în mâna descărnată a femeii un colac galben-auriu – inelul cununiei soțului ei cu Doamna Moarte…

Un romancier exclusiv, unul cu construcții epice de mii de pagini, construcții vesele și excesiv de optimiste, își intitulează ultima trilogie de 1500 de pagini – *Schiță despre moartea lui X*. Hm!

Fiecare trăiește, se îngrașă, moare din ceea ce-i place.

Ce spaimă la copilul care află pentru prima oară că există moarte, că oamenii sunt pieritori! Este momentul când fericirea naturală a omului dispare brusc, se topește ca un cub de zahăr într-o cană de apă fierbinte.

Trăiești sentimente de toată ziua și sentimente de sărbătoare, de duminică. Față de moarte, firește, ai sentimente de sărbătoare…

- Viața, ce e viața, dragă Teofil?

Iar Teofil, cu paharul de vin roșu pe jumătate plin, pe jumătate gol:

- Ce poate fi decât o margine insignifiantă a Morții care e la rândul ei stăpâna timpului?

Dureros este nu că dușmanii îți doresc moartea. Firesc, asta presupune meseria de dușman. Dureros e că aceștia au amante, iar amantele lor își arată dragostea față de dușmanii tăi prin ura de moarte față de tine.

Subiectivismul celor vii, precum cel al juriilor de la concursurile de frumusețe. O moarte frumoasă li se pare unora mai frumoasă decât cea mai frumoasă moarte.

Viață/moarte, despărțite de linia fulgerului care despică cerul negru dintr-o parte în cealaltă.

Meditând vreo patru-cinci decenii despre moarte, nu poți acoperi șapte pagini profunde. Și totuși, fragmentele acestea fac parte din cea de-a treia carte despre moarte…

Bacovia: „amorul meu defunct". Hm! Dacă ar fi să i-o întoarcem, am scrie moartea noastră iubitoare…

Copilăria, tinerețea, maturitatea, chiar și bătrânețea, toate țin de trecut. Doar moartea ține de viitor, iar dacă nu ești atent, ține chiar de prezent.

Când a terminat sticla de palincă, a sunat la 112. „Sunt pe moarte!" a dictat doamnei care prelua apelul. Când au sosit medicul și asistenta cu ambulanța, le-a spus vesel: „E deja târziu, nu mă mai deranjați! Fotoliul acesta e patul meu de moarte". A închis ochii și asta a fost tot.

(Fragmente din volumul în pregătire *Moartea de după moarte*)

Despre poetul X se spune: „De la el încoace se scrie cum nu s-a mai scris niciodată!" Despre mine aș vrea să se zică: „De la el încoace nu s-a mai murit așa niciodată!" O revoluție în moarte.

proza

Vasile Iftime

aşa spunea tata

un segment de uitare

mai mult decât o oală

făcută cioburi

în cărămidă

Asimetrie

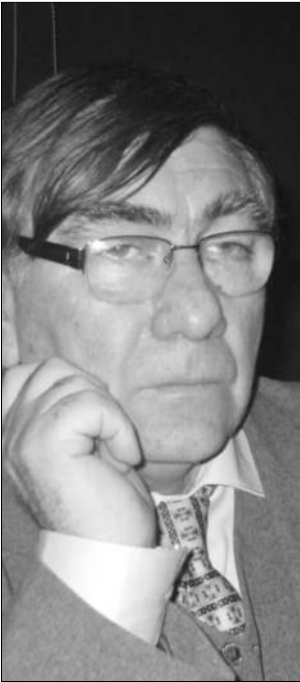
1.
Să le ia dracu de ifose
în luna aprilie
cu un briceag
scrijelesc salcia
sângele
deasupra izvorului
cade pe gânduri
au înflorit macii
fisuri roşii peste câmpii
moartea
leagă strâns mâinile
cu o cruce
când nu pot îmbrăţişa
mă sufoc
când nu pot să respir
sub o mască
timpul meu
groapă
în pământ afânat
timpul tău
munte
sub un bob de nisip
orele scot limbi de şarpe
prin vene
obstacole
în calea lui Dumnezeu
singur
cântă cocoşul
la poarta cimitirului
peste morminte
rădăcini uscate de lumânări
să le ia dracu de ifose
aleluia
ţipă un înger
ouă roşii
în cuibul nebunului
viermi
pe lumina ochilor
păienjeniş de mătase
nu plânge
încă se zboară

2.
Ca pe o portocală
decojim viaţa
pasăre Phoenix
scutură-te
cenuşa întunecă zborul
într-un sânge
căzut pe gânduri
tot mai departe
cuibul
pe degetele unui Prometeu
leneş
cer fără semne
scutură-te
izvorul nu păşeşte de două ori
în acelaşi loc
după secetă
crucile se îneacă
cu stropul de rouă
crede-mă
dragostea
un fel de primăvară
naşte poduri
ieri curcubeu
astăzi scară
suntem etaje spre Dumnezeu
îndrăzneşte
şi atunci când ne plimbăm
prin lume
cu noaptea în rucsac
se vor deschide uşi
focul
o trecere reversibilă
petale de stânjenei
pe acoperişul casei noastre
ne aşteaptă
nu plânge
mai bine stea
în inima unei pietre
decât piatră
în inima Tatălui
pasăre Pheonix
scutură-te
glonţul ţi-a furat zborul
cu tot cu sânge

3.
Odaia a rămas grea
gemene în pântecele ei
crucile
ombilicul
linie de orizont
ce nu minte
înfăşurată în jurul inimii
ne vom naşte de mână
înaintea ta
voi ieşi cu plinul
înaintea mea
vei aprinde o livadă
ard intenţii
în floarea de măr
limbile şarpelui
cenuşa
un fel de a doua venire
nu o stinge
apa din două izvoare
valuri în flacără
apa din flacără
adânceşte izvor
crede-mă
între foame şi sete
singura diferenţă
gustul pământului
pruncule drag
cineva a spus
să fie lumină
dar a minţit
potcoave de îngeri
în loc de aripi
tropăie cerul
cineva şi-a dorit
să fie lumină
şi s-a făcut
în icoană
două cruci
alăptându-se

4.
Să le ia dracu de sclifoseli
ajunge
visele au făcut gropi
bătând pasul pe loc
în urma ta
morminte cusute la gură
cristelniţa
cimitir semănat
în apa botezului
copile
omul
mai mult decât un trup
plin de drumuri
bine fixate
pe o bornă în cimitir
dezleagă-te
nu-i tot una
între a fi
cursă de cai
cu a Fi
cal de cursă
bulgăre de pământ
rodeşte
în culoarea ploii
ce ţi se cuvine
fagurii
sicrie în care dorm florile
mierea
somnul ca o îmbrăţişare de ape
aşa spunea tata
un segment de uitare
mai mult decât o oală
făcută cioburi
în cărămidă
focul nu pune virgulă
numără
între noi
o bătaie de inimă
căzută pe gânduri
de se întâmplă să adorm
deschide fereastra
mă voi trezi
cu braţele tale
îmbrăţişând o femeie
sărut mâna tată
în acest poem
bat metanii
înserările zâmbesc pe ascuns
fără tine
eu
repet
ceva ce nu am reţinut
până la capăt

Ion Toma Ionescu

Pădurea scufundată

Ţin aproape linia sinuoasă a valului,
înotând pe spate
cu branhiile sincronizate la tastatură.
Fiecare literă pare o gură de metrou prin care se resorb
în plămâni, călătoriile.
Expiraţie – Inspiraţie. Fum.
Au urcat în tren şi gările din care am plecat.
E un tren amfibie ca un halo scufundat în ocean

Am cu mine Oraşul, grădina publică,
cu străzile pavate din piatră cubică,
pădurea Trivale în delirul culorilor
şi claxonul salvărilor răsturnate
în holul cinematografului Lumina,
în însângerata iarnă când ne-a crescut brusc
adrenalina şi la Spitalul judeţean
s-a tras, într-un cetăţean.

Eu, sub masă la etajul patru,
îmi feream oasele de glonţul
ce mă putea atinge prin geam.

M-am războit cu o caracatiţă,
jucându-mă cu focul.
Braţele-i întinse prin tavan şi pereţii de zid
au rupt vălul albastru.
Aveam prieteni fete, băieţi,
împleteam cuvinte de ţipirig.
Nu eram un sihastru insipid!

Delimitând locul cu sârmă ghimpată,
caracatiţa ne-a împroşcat cu cerneală
şi frig.
Am văzut atunci
pădurea scufundată.

Prinţesa nordică

Cu mersul tău de prinţesă nordică
te-am zărit într-o carte cu litere de iarbă,
amândoi pe insulă.
Uşoară ca un fulg,
alergând desculţă şi potrivind într-un puzzle cuvintele.

Atât de caldă, ca vântul învăluit în
parfumul florilor de cicoare!

Pielea ta albă,
îmi încreţise degetele arse sub carne vie.
Nu te puteam atinge!

Te puteam respira, risipindu-mă în aer
şi luminându-mă de respiraţia ta.
Te puteam înota arcuind braţele curajoase
deasupra valurilor înspumate

Mă regăseam eşuat la ţărm cu cochilia spartă.
Un timp, sunetul mării mă însoţea ca un ecou nevăzut.

Mulţime vidă

Drumul din spatele umbrei aşa cum e viaţa
umblă cu capul spart.
Un pian imens potriveşte sunetele,
bile de dimensiuni diferite
din sticlă albastră,
rostogolite pe trepte către plajă.

Trece un tren pe calea ferată
şi lumina mătură în noapte
ferestrele vagoanelor.
La o spinare de traverse –
cine să le numere, le purtăm în spate –
te plezneşte pe faţă un spot luminos.

Ai putea crede că nu se mai opreşte locomotiva,
E un ritm terestru cu intermitenţe
ca la naşterea unei femei gravide.
Rătăcim pe străzi
cu capetele sparte şi umbra căzută în noi,
mulţimi vide

Concept

Acea înfăşurare de linii ca o curgere de ape.
Coapsele întinse pe nisipul plajei mele,
Sunetul baritonal al saxofonului
agăţat de statueta de jad imperial
ce dansează în echilibru.
Şi lustra
clătinându-se, fluture orb...

Ţipă aerul ca un corb bătrân.

Fericirea e
un animal de pradă
care pândeşte...
Nu te-atinge,
ca să nu-i simţi
ghearele.

poesis

Darie Lăzărescu

Jurnal V

În septembrie vine şi clipa
când închizi fereastra şi tragi storurile/ după ce desigur ai eliberat toate
mierlele toţi canarii din colivii// când cauţi febril un post de radio capitalist
cu paraziţi din timpul războiului rece/ şi triluri exotice din insula pierzării
aflată undeva prin Caraibe// îţi contramandezi iubirile recente/ plângi pe o
filă cu urmele buzelor unei fete frumoase moartă demult/ desenezi săgeţi
inimi sângerânde care doamne nu s-au întâmplat niciodată//

îţi anunţi prietenii că suferi de ploioase melanholii/ de boala inorogului/
de otrăvuri cu eliberări prelungite/ pui afişe pe stâlpii primăriei că ai ratat
ultima beţie cruntă a poeţilor din eternul Ardeal/ alături de fetele lor urâte şi talentate// anunţi că îţi vei tăia ultima venă cu sânge albastru// întorci
spatele întregii lumi şi pleci fără ţintă pe domeniile celeste doar de tine
administrate/ vorbeşti cu toţi ai tăi care te-au aşteptat cu o cană de vin negru negru pe masă/ te laşi dojenit că ai ratat eternitatea lor de-o clipă

şi în tot acest timp tragi cu ochiul la brumărelele care înfloresc fără ruşine pe morminte uitate// septembrie dulce sperare...

Insomnie

În timp ce mă străduiesc să adorm -
prin fereastra mea larg deschisă
din cauza caniculei acestui sfârşit de viaţă
se aud clar vocile angrosiştilor de cereale
care tocmai s-au întors de la vânătoare
şi frig acum căprioara lui Labiş
fără să plângă ca-n copilărie/
mănâncă doar - atât

îmi sunt vecini dracu să-i ia
şi-au făcut casă supraetajată
eu am umbră toată ziua
în curtea mea cu regina-nopţii
şi mâna-maicii-domnului/
îi iubesc în felul meu strepezit
mai ales că stâlpul familiei –
un fost securist –
m-a invitat mai alaltăieri în croazieră
pe unde eu călcasem cu piciorul –
pe valurile mării Egee carevasăzică -
pe vremea când apele nu se despărţiseră
de uscat – l-am refuzat politicos
părinţii mei morţi mă priveau cu reproş
dintr-un însângerat asfinţit
numai şi numai al lor

Ultimii îngeri

Despre ultimii îngeri veniţi
nicio istorie nu pomeneşte nimic/
ei au sosit nu zburând
ci în cădere liberă cu aripile arse
cu bietele lor aripi strânse la piept

apăreau chiar în clipa
când nimeni nu-i mai dorea
ca nişte stele rănite
deasupra orizontului roşu

semn rău au spus oamenii -
şi –au ascuns vitele prin case
plecând cale de mai multe zile
pe urma aştrilor enigmatici
călătorind totdeauna în grupuri de câte trei

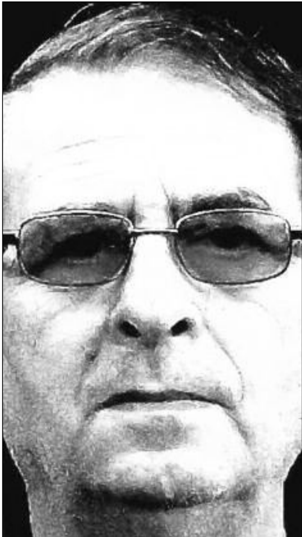
dar ei îngerii ultimi
mai zac şi azi prin aşezăminte de sănătate
prin spitale cu nume de flori –
sedaţi legaţi bine de paturile de alabastru/
deasupra cu icoana vreunui salvator providenţial
înscrişi conştiincios în registre obscure
fără părinţi fără nume fără sex
doar cu amprenta morţii prelevată la naştere

eu am fost martor/ am văzut totul
şi am orbit –
ajută-mă să trec strada te rog

Duminici

Trebuie să recunoaşteţi -
mai toate duminicile trec fără rost –
nu spun eu asta ci câţiva prieteni vechi
care s-au întors/ nu ştiu prin ce minune
nepământească – mărturisindu-mi că acolo
e plin de duminici fără sânge-n obraji/
duminici ca nişte elevi silitori
ca nişte copii prea cuminţi
care merg la culcare devreme
vegheaţi de steaua plictisită a părinţilor

iată stau şi aştept
putrezirea ultimei secunde
în cele câteva fructe fanate
în teancul de cărţi cu coperţi de nisip
repovestindu-mi viaţa de sâmbătă
despre care chiar nu pot mărturisi nimic –
dar mâine e luni – ziua când
obligatoriu poate muri cineva
(gaudeamus - ăsta da eveniment)
bine că vor înflori salcâmii
şi alte sentimente frumos mirositoare
bine că teii şi păpădia
şi dragostea mea pentru tine –
până duminică există speranţă/
oricum vom mai vorbi

Valentin Predescu

Către

A fost numai o licărire a unei banale dorinţi
către o viaţă mai bună. V-aţi speriat în zadar.
A fost numai începutul a ceea ce
cu mult mai înainte luase sfârşit.
Nu există Destin. Ne închinăm către cer ca la un izvor
ce niciodată nu va putea izvorî.
Viaţă de legumă fără de apă şi-ngrăşământ,
viaţă fără rod, viaţă de pământ.
Glasul poetului e diapazonul cel mai scăzut.
De unde şi-ar fi putut dobândi splendoarea
doar din tăcere
de-acum se usucă şi cade ca frunza la rădăcina
gorunului bătrân.
Aşa că v-aţi speriat în zadar. V-aţi neliniştit
pentru o pâlpâire de aripi a unui
zbor de pasăre sortită sacrificiului ritualic.
Numai licărind o dorinţă banală îţi poţi descoperi
veşnic declinul.
Scurgerea prelungă a izvorului a ţâşnit cu apă de sânge,
trupul spălându-l cu sânge pentru
ca totul să moară într-acelaşi loc:
Locul lui Dumnezeu ca Poet Însângerat.
De unde cândva am sperat să trag sfârşitu-napoi
de-acum totul e sacru - fâlfâie alb-negru al deznădejdei
stindard.
V-aţi speriat în zadar. Glasul poetului e mort
şi-mbălsămat.
Totul se diluează anatomic în poezia sufletelor hai-hui,
în repetiţia eseistică a morţii albe,
în suferinţa a doi ochi plânşi de durere,
în glasul cântăreţului de operetă a vieţii,
în dezbinarea sufletelor neîmpărtăşite la
izvorul vieţii, şi-n trecerea de timp ucigător.
Numai că poetului i s-au tăiat firele dinspre Dumnezeul
de sus, dinspre Dumnezeul de jos, dinspre
răsărit şi apus,
dinspre tot ceea ce ar mai avut de spus.
Doar inima-i bate ca fine rotiţe de ceas
licărind plăpândă ca un Început, sumbră şi prevestitoare.

Eu însumi

Căutările mele au fost din cele mai sterile
steril dar nu încă îndeajuns de bătrân,
ca şi un bătrân,
dincolo de ce aş mai fi putut fi n-am însemnat
decât o repetiţie a jocului obscur şi
patetic cercetându-mă cu milă pentru
o moarte vitală.
Am răcit între pereţii unor idei prea subtile
subtil până la exasperanţă, până la mortificare
am căutat să stau cât mai departe de trup.
Aflu de-acum, tardiv, iminenţa apropiatelor maluri,
aflu mângâierea de lut.
Numai căutările nasc sufletul slut -
iată adâncimile apei ce-şi cată pescarul.
Mai tare decât Marea, mai tare decât Oceanul
orice ajutor, orice încercare lupta se dă numai cu
Infinitul în faţa lui Dumnezeu -
şi voi vremuri, şi voi lumi atât de umede, atât de
obscure, atât de perfide şi surde -
căutările mele au fost din cele mai sterile, din cele
mai avide,
câştigând numai ceea ce bătrâneţea câştigă în ani.
Am răcit între pereţii aceştia de idei subterane
ca şi Sfânta Scriptură între maluri de falsă juruinţă
crezând în nimic, eu însumi am căutat în nimicul
ce alt imposibil nici că s-ar fi putut căuta.
Târziu de-acum
numai o moarte mi-ar mai putea îmbătrâni solitară
dacă cineva i-ar şopti la ureche gloria şi
jertfelniţa mea.

Nicolae Coande

„Moldovean mic şi oacheş – spion român, spion autentic."

I.
ARHIPELAGUL… GULAŞ

N-am rezistat să nu dau acest titlu unor însemnări care privesc faimoasa nuvelă a lui Aleksandr Isaievici Soljeniţîn, „O zi din viaţa lui Ivan Denisovici". Fiindcă mă voi referi în special la avatarii (îmi place mai mult expresia lui Călinescu decât cea încetăţenită, *avataruri*) acestei lucrări care a însemnat intrarea lui Soljeniţîn în literatura rusă, iar mai apoi în cea mondială, voi remarca faptul că în cuprinsul nuvelei se face de câteva ori referire la ceva ce înseamnă „moldovean"/ „român" pentru ruşi, nu în termeni dintre cei mai de invidiat pentru noi.

E, totuşi, vorba de figura „românului" în imaginarul şi mentalitatea unor deţinuţi din Gulag, unde bietul „moldovean" are dezavantajul că e minoritar şi mai strică şi ordinea instaurată în lagărul de detenţie. Motivul? Adoarme când nu trebuie, e dat dispărut, iar deţinuţii sunt ţinuţi în ger pentru asta şi pierd timp preţios. Mai încolo, personajul principal al nuvelei, Ivan Denisovici Şuhov, observă că atunci când spilcuiţii moscoviţi deţinuţi vorbesc între ei „dau atât de repede din gură şi folosesc atât de rar cuvinte ruseşti, încât atunci când îi asculţi ai impresia că vorbesc nişte letoni sau români." Aş fi curios să ştiu cam ce cunoştea marele scriitor despre români, despre mentalitatea lor, dar trebuie să ne mulţumim cu ceea ce înregistrează naratorul omniscient al nuvelei.

În România, intrarea lui Soljeniţîn pe piaţa traducerilor literare româneşti s-a făcut greu şi cu poticneli. Până şi numele de pe coperta primei ediţii a nuvelei „O zi din viaţa lui Ivan Denisovici" era ortografiat incomplet, în stil americănesc: Al. Soljeniţîn! Astăzi avem însă publicate destule dintre cărţile sale importante (cred că „Roata roşie", marea sa epopee, nu este încă tradusă). „Arhipelagul Gulag", cartea-mărturie care l-a propulsat în atenţia lumii libere şi a juriului Premiului Nobel, a cunoscut deja câteva ediţii. I s-au publicat în româneşte şi volumele de memorii, „Stejarul şi Viţelul" şi „Ca bobul între pietrele de moară", ca să nu mai vorbim de primele lui lucrări, cele apărute în „Novîi Mir" începând cu 1962. Printre acestea şi „O zi din viaţa lui Ivan Denisovici", apărută în noiembrie 1962, iar în România abia în 1991, la Editura „Quintus" (o fi vorba de fostul deţinut politic şi şef liberal post-1989?). Între timp, nuvela a fost reeditată în condiţii bune, dar acea primă ediţie era tipărită pe hârtia mizerabilă a ultimilor ani ai regimului Ceauşescu (vai, încă vinovat că românii nu aveau hârtie mai bună la peste un an după moartea sa!), cu numeroase greşeli de redactare, dintre care una ţine de râsu'-plânsu' valah: în postfaţa alcătuită de Vlad Sorianu apare, din greşeala culegerii, „Arhipelagul… Gulaş!" Românii, fatalitate, tot cu gândul la burtă. Însă cei care au citit nuvela ştiu că deţinuţii din lagărele ruseşti (şi cele româneşti, desigur), trăiau pentru această „clipă sfântă" a mesei, când lingura dosită în haina de muncă era scoasă la lumină pentru a plonja în zeama lungă făcută de bucătarii hoţi, graşi şi leneşi. „Gulaş" era deja sinonim cu prosperitatea regimului Kadar, aşa că îl iertăm pe cel care a cules titlul nuvelei cu gândul la mâncare. Cele naturale sunt fireşti.

Cu puţin timp înainte de a-l redescoperi pe „debutantul" Soljeniţîn, citisem „O viaţă în Gulag", de Dmitri Vitkovski, o noutate la noi, şi mi-a atras atenţia faptul că prefaţatorul ediţiei franceze a cărţii, Nicolas Werth, specialist în istoria Rusiei sovietice, afirma frust: dacă ar fi apărut în anii deschiderii hruşcioviste, cartea ar fi rivalizat cu „O zi din viaţa lui Ivan Denisovici". Într-adevăr, cartea lui Vitkovski, apărută abia după 1990, este bine scrisă, dar nu are amplitudinea şi, aş zice, „tectonica" paginilor lui Soljeniţîn. Vitkovski posedă o natură de poet (cu toate că era inginer chimist, educat în Vechiul Regim), dublată de un moralist (nici o cedare pe linia demnităţii, indiferent de costurile ulterioare). Totuşi, mărturia sa, pe care a încercat s-o publice la „Novâi Mir" în 1963, după deschiderea operată de Soljeniţîn (cu ajutorul preţios al lui Tvardovski, desigur) este una liniară, fără intensitatea povestirii lui Soljeniţîn, creator de atmosferă puternică, ca şi de personaje de neuitat, un „regizor" absolut al textului. Confesiunea lui Vitkovski este, mai degrabă, o însemnare autobiografică de impact, extinsă pe durata câtorva decenii, fără a avea însă forţa, expresivitatea, tensiunea cărţii lui Soljeniţîn, care concentrează o lume, un timp într-o singulară evocare a unei singure zile în Gulag. Să spunem pe scurt, ca să despărţim apele de uscat: unul are conştiinţă literară, celălalt doar o întrezăreşte, deşi ambii vorbesc despre aceeaşi lume a terorii. Soljeniţîn îl ştia pe Vitkovski şi chiar îl evocă în deschiderea „Arhipelagului Gulag", în termeni care arată preţuirea sa: „Bătrânul Dmitri Petrovici Vitkovski, unul dintre surghiuniţii insulelor Solovki (...) ar fi trebuit să fie redactorul acestei cărţi. Însă anii petrecuţi *acolo*, jumătate de viaţă (memoriile lui din lagăr se intitulează în ediţia rusă chiar aşa, *Jumătate de viaţă*) i-au declanşat o paralizie prematură. Pierzându-şi darul vorbirii, el a putut să citească doar câteva capitole definitivate şi să se convingă că totul va fi *povestit*." („Arhipelagul Gulag", traducere de Nicolae Iliescu).

Confesiunea lui Vitkovski este, mai degrabă, o însemnare autobiografică de impact, extinsă pe durata câtorva decenii, fără a avea însă forţa, expresivitatea, tensiunea cărţii lui Soljeniţîn, care concentrează o lume, un timp într-o singulară evocare a unei singure zile în Gulag.

II.
MINCIUNA RUSEASCĂ, MINCIUNA AMERICANĂ

*„Orice rus pică la testul poligrafului.
Poligraful vostru nu înţelege sufletul rus."*
Un spion rus, într-un film american

„O zi din viaţa lui Ivan Denisovici" este şi astăzi o carte mare: Tvardovski a avut dreptate să se bată pentru ea, aşa cum mărturiseşte Vladimir Lakşin în scurta prefaţă a cărţii, în care povesteşte cum, în calitate de redactor al revistei „Novîi Mir", l-a cunoscut pe Soljeniţîn. Fineţea observaţiei psihologice este pe acelaşi palier cu stilul de maestru, unul extrem de concentrat, îmbinat din elemente care îşi arată rostul în toate paginile nuvelei. Fraza scurtă, decisă este încărcată de adevăr, nu unul estetic, ci acel adevăr care să poată fi accesibil oricui citeşte cartea. Una despre viaţă şi moarte, fără emfază literară. De altfel, la reproşurile primilor cititori profesionalizaţi ai nuvelei, Soljeniţîn răspundea sec: „Asta e cartea şi ăsta sunt eu. Mă gândesc la cititor, însă la cititorul în genere, şi nu la unul specializat." I se atrăgea atenţia că foştii deţinuţi politici, care nu au părăsit însă credinţa în comunism, vor fi vexaţi de cele evocate de autor. Răspunsul venea direct, fără menajamente: „Oamenii la care vă referiţi n-au fost puşi, de regulă, la munci dezonorante, inumane. Potrivit calificării sau fostei lor poziţii, ei se aranjau la comenduire, la tăiat pâinea etc. Pentru a înţelege psihologia lui Ivan Denisovici, trebuie să fi trecut efectiv prin calvarul muncilor de jos, să le cunoşti din interior, dacă eu le-aş fi privit de la distanţă, n-aş fi putut să scriu cum am scris. Asta pentru că n-aş fi înţeles nici măcar faptul că munca poate fi salvatoare…"

Minciuna rusească, de care vorbea şi Vitkovski în cartea sa, este arătată de Soljeniţîn în nuvelă în toată amploarea ei, însă nu ca un moralist, cu degetul ridicat în sus, ci cu acel calm al privirii care-i permite să înţeleagă viaţa, ca un mărturisitor care a coborât în abisurile ei. Minciuna rusească se referă la tot ceea ce era capabil un deţinut să facă pentru a se salva, atât în Gulag cât şi în libertate: o a doua natură grefată de sistem unor generaţii întregi, o malformaţie teribilă de care puţini au scăpat. Umanitatea inşilor umili este însă relevată strălucit de acest mare autor, care prin personajul Şuhov construieşte prototipul supravieţuitorului, acel individ ajuns doar un număr, care face destule pentru a supravieţui, însă nu se înjoseşte moral, nu devine „şacal", îşi păstrează omenia şi se face de folos şi celorlalţi. Cei care au rude cu stare, primesc pachete în lagăr şi au poziţii ce-i scutesc de munca abrutizantă efectuată în condiţii de ger insuportabil. Şuhov nu-i condamnă însă, resimte simpatie pentru artişti precum Cezar (care primeşte pachete dese şi face schimb de informaţii culturale cu un deţinut mai vechi, artist şi el, în timp ce fumează pipă) sau pentru fostul căpitanul de vapor care se descurcă greu în noile condiţii. De altfel, Şuhov priveşte lumea cu acel bun simţ nealterat de muncile abrutizante, de umilinţele îndurate şi înţelege că viaţa e mai importantă decât orgoliile personale sau disputele sterile asupra calităţii de a fi „genial" a lui Eisenstein (discuţia dintre evreul Cezar şi un alt artist deţinut e simptomatică pentru păsăreasca intelectualilor din epocă, în condiţii de tiranie absolută). El aude fără nici o reacţie disputa pe această temă dintre Cezar şi omologul său, dar ştie că în lagăr, pentru restul deţinuţilor, indivizii care nu respectă ordinea şi morala comună, precum un contabil, un frizer sau „unul de la secţia culturală", sunt consideraţi ticăloşi de primă mână. Pregătirea, ca şi caracterul lor, sunt simple fantoşe – ceea ce contează este, dincolo de lupta pentru supravieţuire, solidaritatea grupului şi omenia individului. Soljeniţîn însuşi, îşi amintea Lakşin, a renunţat în lagăr la pretenţiile de intelectual: „Tocmai asta m-a salvat. Dacă eu, intelectual fiind, m-aş fi clătinat în sinea mea, dacă aş fi dat drumul nervilor, dacă aş fi exagerat cu tot ce mi e întâmpla, cu siguranţă că aş fi sucombat…"

Am rămas dator cu secvenţa în care Şuhov/Soljeniţîn ne prezintă cazul „moldoveanului mic şi oacheş" care a ţinut în şah escorta militară şi întreg lotul de deţinuţi pe drumul dinspre şantier spre barăcile unde erau încartiruiţi. La poarta de intrare, unde se făcea apelul de seară şi erau număraţi deţinuţii, pentru a se vedea dacă vreunul a încercat să evadeze, s-a constatat lipsa cuiva. Brigăzile au fost obligate să-şi numere oamenii, să se prezinte din nou cu efectivul. Totuşi, unul nu ieşea. Când a fost depistat, s-a dovedit că era un deţinut moldovean care, epuizat de muncă şi frig, adormise ascuns într-un ungher. Soljeniţîn explică faptul că un deţinut înfometat (se dădea o raţie de pâine de 200 gr pe zi la fiecare masă cu zeamă lungă), extenuat după o zi de muncă la minus 30 de grade afară putea dormi instantaneu, dacă stătea mai mult de câteva minute lângă un foc aprins. Moldoveanul din brigada 32 s-a ascuns de şeful său şi a adormit. Nici urmă de tentativă de evadare, totuşi încălcase regulile şi mai era condamnat şi pentru spionaj. În final, moldoveanul va fi acuzat de tentativă de evadare şi mai mult ca sigur va primi alţi ani de pedeapsă. Între timp, va fi adus de căutători în şuturi, lovit de şef (ca să-l scoată din mâna escortei, explică autorul), iar colegii săi devin mânioşi: „Moldoveanul se retrăgea încet, iar un maghiar din aceeaşi brigadă îi dădu un şut în spate şi apoi încă unul." Păi, cine altul putea s-o facă mai bine, dacă nu un maghiar!?

Noi, românii, suntem amuzaţi când citim asta, mai ales că se spune că moldoveanul era condamnat pentru spionaj în favoarea românilor. În momentele când lagărul încă nu ştia cine lipsea şi se făceau supoziţii, Şuhov aude următoarele: „N-o fi cumva moldoveanul acela mic şi oacheş. Ce fel de moldovean e acesta? Nu-i oare moldoveanul despre care se spune că a fost spion român, un spion autentic?"

Ba bine că nu, îi răspundem noi veseli lui Soljeniţîn la atâţia ani de la întâmplare şi la peste 41 de la publicarea acestei poveşti formidabile despre supravieţuire în infern. Era spion autentic şi, mai ales, spion român, Aleksandr Isaievici!

eseu

Ştefan Ion Ghilimescu

Respirări

Emil Botta, un ésprit fort

Confruntată în fel şi chip cu odioasele metehne ale ideologiei şi mentalităţii partinice, tenebros însuşite şi cu cerbicie apărate azi de o serie de criptocomunişti sadea, greu încercata societate şi cultură liberală de după ciuma roşie încă nu au reuşit în România să pună aceste lucruri la locul lor şi să facă dreptatea cuvenită, adică să separe bobul de grâu de zoană şi să aşeze pe treapta meritată de drept marile valori artistice pe care o ideologie stalinistă toxică le-a marginalizat, minimalizat şi luxat sistematic timp de patru decenii, cu o ură feroce. Conştient de faptul că anomiei comuniste de mai bine de 40 de ani din România nu i s-au pus în sarcină până la ora de faţă nici pe sfert din crimele istorice de care se face vinovată, nu pot să nu constat profund contrariat că, după revoluţia din decembrie '90, nici măcar pentru restabilirea adevărului şi repunerea în drepturi a unor mari scriitori, care au preferat, chiar sub regimul de teroare, să rămână în ţară, precum fraţii Dan şi Emil Botta, iluştri reprezentanţi ai mişcării "Criterion", de pildă, nu s-a întreprins nimic. Primul, să nu uităm, a fost cap de listă în documentele aşa-zisului Tribunal al Poporului cu scriitorii ce trebuiau epuraţi (în cazul lui, potrivit ziarului "Scânteia" din 29 octombrie 1944, de unde reproducem *mot à mot*, ca "pro-nazist, cunoscut şi ca poet este un imitator al lui Ion Barbu"), al doilea revenit în viaţa literară cu un nou volum de versuri de-abia după aproape 30 de ani de tăcere. Şi asta, în situaţia în care, solidar cu alţi confraţi, sunt încredinţat ca şi ei că Dan şi Emil Botta sunt, ca poeţi, creatori excepţionali, făuritori ai unor distincte şi originale ansambluri literare moderniste ce dau o substanţială consistenţă acestui curent la noi. În plus, Emil Botta a lăsat amintirea unui fascinant actor, tot la fel de important pentru istoria scenei româneşti, probabil, ca Tony Bulandra sau Mihai Popescu… Rostind pentru ei aceste adevăruri simple, stau şi mă întreb câţi oare dintre noi mai ştiu astăzi că autorul celebrului eseu *Unduire şi Moarte* murea scârbit în 1958, fără să-şi fi recăpătat dreptul elementar de a publica? Incomensurabilă dizgraţiere, chiar dacă mai târziu va fi făcut "artist emerit", marelui actor şi poet Emil Botta, regimul fariseic de tristă amintire îi oferea, cam în aceeaşi vreme, dacă nu mă înşel, un defăimant "merit cultural", clasa a III-a!

Într-o *Postfaţă* la ediţia de *Scrieri*, Dan Botta, în patru volume, din 1968 (!), Toma Vlădescu ("publicist cu ani grei de închisoare, fost secretar general de redacţie la cotidianul ‹‹Buna Vestire››, om rasat, inteligent, cultivat dar steril", apud Dan Ciachir: *Când moare o epocă*, Ed. Timpul, Iaşi, 2013), vorbind curajos în acei ani despre "valorile incoruptibile", atrăgea atenţia asupra faptului că, deşi mai presus de viaţă este Frumuseţea, "sînt lucruri (din existenţa unui mare scriitor) care trebuie amintite. Sînt lucruri care trebuie spuse din nou". Şi trebuie spus, desigur, în primul rând, că în grupul *Criterion,* Dan Botta a fost alăturea de fratele său, Emil Botta, poetul preferat al lui Mircea Eliade, şi al lui Emil Cioran, şi al lui Eugen Ionescu, şi al lui Nicolae Steindhardt; că, la un momet dat, pe tema teoriei spaţiului ondulat, Dan Botta l-a acuzat de plagiat pe însuşi Lucian Blaga pe care l-a provocat chiar şi la duel ! (vezi în acest sens şi Dan Botta, *Cazul Blaga*, 1941). Că era un bărbat frumos, cu trecere la femei, a cărui soţie, Dolores s-a ingrijit meticulos în vremuri grele de alcătuirea ediţiei de *Scrieri*, deja pomenită, apărută în 1968 la E.P.L. Că, în fine, cum spune Ion Biberi, oarecum în răspăr cu opinia curentă, poetul *Eulalilor* era mai apropiat de poeţii elini (!): Edgar Allan Poe, Stéphane Mallarmé, Jean Moréas, Paul Valéry, Mihai Eminescu, Lucian Blaga, Ion Barbu decât de creaţiile unor contemporani ca Ilarie Voronca, spre exemplu… Şi ar mai trebuie amintit astăzi contemporanilor noştri, cum am arătat şi mai sus, că Dan Botta este un poet excepţional, unul la fel de incomensurabil, ca şi Emil Botta a cărui viaţă se confundă până la spargerea frontierelor unei alte dimensiuni cu fascinaţia şi morbideţea Poeziei. De sub şirurile aşternute pe coala de hârtie sau de pe scena de scânduri a teatrului, până la urmă, tot una… Întâmplarea a făcut însă ca eu să mă întâlnesc mai întâi cu actorul. Şi iată cum!

Eram elev, în 1964, în penultima clasă a Liceului "Nicolae Grigorescu" din Titu - un orăşel la nici 40 de km. de Bucureşti -, când l-am văzut pentru prima dată pe Emil Botta. Venise cu Naţionalul bucureştean în mica localitate într-o scurtă descindere teatrală programată în locul *relâche*-ului obişnuit de luni seara şi avea să interpreteze alături de Olga Tudorache (foarte tânără pe atunci), de Boris Ciornei şi Traian Moraru rolul lui Ion din drama *Năpasta* a lui I.L.Caragiale. Cu părul cenuşiu vâlvoi, îmbrăcat sumar, cu opinci, in iţari şi cămaşă ţărănească legată cu şnur pe pieptul îngust, cu o privire tăioasă şi halucinată, pe podiumul de scânduri geluite actorul s-a impus in rol cu o forţă de expresie pe care n-am s-o uit niciodată. Tot ce făcea, gesturi, mimica, felul în care se mişca trădau sarea sufletească a unui posedat. Dar mai ales vocea, vocea cavernoasă, cu modulaţii de geamăt surd, avea darul de a produce asupra publicului destul de eterogen (total subjugat însă tramei ce se desfăşura cu velocitate pe scenă) o impresie covârşitoare. Sub magnetismul acelei stihiale trăiri sala amuţea fără răsuflet la fiecare replică, aşteptând să se coboare din cer, alături de artist, însăşi Maica Domnului (invocată insidios) pentru a face dreptate în cazul tăinuitei crime făptuită de respingătorul Dragomir. La tirada respectivă, am impresia, după atâţia ani, că actorul nu folosea decât debitul unei singure inhalări de aer, de unde efectul cu totul straniu al timbrului unei voci care parcă venea fanată direct din tărâmurile celeste. Ca interpret, Emil Botta era de-a dreptul fenomenal; unic, inimitabil, de-o stranie umanitate. Mi-ar fi plăcut, desigur să-l văd în rolul lui Mercuţio, în *Hamlet,* în compania inegalabilei în frumuseţe Mimi Botta (soţia sa; apoi, a lui Alexandru Balaci – membru supleant al C.C. al P.C.R.! -) şi Mihai Popescu, distribuţie celebră despre care mi-a vorbit adesea entuzismat arhitectul Soare Şt., un colateral al celebrului regizor Soare Z. Soare, cel ce a pus în scenă *Steaua fără nume* şi a ţinut atât de bine ascunsă paternitatea lui Mihail Sebastian. "Dacă l-ai fi văzut în Werther! Acolo era miraculos!, crede-mă!, imi spunea câteodată în deambulările noastre, brusc transportat în altă lume, domnul Soare…

Din acea seară de pomină pentru mine, inegalabilul Emil Botta a devenit unul dintre actorii preferaţi. În tinereţe, am mers la teatru fie şi pentru a-l vedea în roluri de mâna a doua ca importanţă, fiindcă, special, cred, nu i se încredinţau marile roluri din repertoriul clasic pe care le-ar fi meritat. Însă am avut norocul să-l urmăresc în mai toate filmele în care a jucat. În 1971, am apucat să-l văd din nou într-un rol memorabil, de această dată interpretându-l pe procurorul Paveliu din filmul *Reconstituirea* de Horia Pătraşcu, în regia lui Lucian Pintilie. Am fost printre puţinii norocoşi, probabil, care s-au nimerit să fie în sala de cinematograf la una dintre ultimile reprezentaţii (poate chiar ultima!) acestei pelicule (în februarie-martie '71!) pe ecranul Cinematografului "Patria" din Bucureşti, înainte de izbucnirea scandalului ideologic (pe tema miliţiei şi miliţienilor români!) de la vârful propagandei ceauşiste care a dus la interzicerea lui. Readus pe ecrane abia în 1990, dar luat de treburi, din păcate, nu am reuşit să-l revăd, însă îmi amintesc totuşi destul de bine parodia groasă (pe dedesubt!) de acolo la adresa miliţiei populare devenită sinonimă cu prostia luată în tărbacă de miile de bancuri din epocă. În acelaşi an, (1971), mai vârstnicul meu prieten, d-l Soare, mi-a dăruit fără un cuvânt minunata reeditare a volumelor de versuri ale lui Emil Botta din 1937 şi 1943, respectiv, *Întunecatul April* şi *Pe-o gură de rai*, cu un apendice inedit semnificativ (pp. 251-384) intitulat VINERI (inspirat de moartea fratelui său!), totul pus sub prea modestul dar onorabilul generic: *Versuri,* Ed. Eminescu. Cu volumul antologic de POEZII din 1979, scos tot de editura pomenită, şi având făţiş exprimată ambiţia de "ediţie completă", potrivit *notei* semnate cu iniţialele îngrijitoarei ediţiei, Aurelia Batali, mi-am întregit in totalitate opera poetică a lui Emil Botta, aici fiind cuprinsă exhaustiv într-adevăr poezia (cunoscută) a liderului grupului, "Corabia cu rataţi" (faimos în anii treizeci ai secolului trecut) de la poeziile apărute în *Bilete de papagal*, 1929, şi până la ultimile poezii din *Viaţa Românească*, iulie 1977, inclusiv cele din volumul *Un dor fără saţiu,* Editura Eminescu 1978. Într-o secţiune specială, cum precizează şi îngrijitoarea ediţiei, au fost grupate "atât poeziile care au apărut numai în presa literară, cât şi pe acelea care, aparţinând iniţial de *Întunecatul April*, Editura Fundaţiilor, 1937 şi *Pe-o gură de rai*, Editura Gh. Mecu, 1943, nu figurează nici în *Poezii,* E.P.L., 1966, nici în *Versuri*, ed. cit., nici în *Poeme*, ‹‹Cele mai frumoase poezii››, Editura Albatros, 1974".

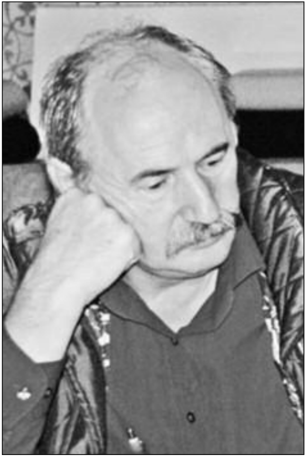
Sumar şi superficil tratată, atât în *Istoria literaturii de la origini*… a lui G. Călinescu cât şi în *Istoria critică*… a lui Nicolae Manolescu, poezia lui Emil Botta (mult mai apropiată de a poeţilor de limba engleză, cu deosebire a roamanticilor, cum observa cu îndreptăţire Dinu Pillat într-un număr din Secolul XX/1968) rezumă în esenţă un angajament estetic, spiritual şi existenţial, total. Absorbit ca şi Eminescu de "un dor fără saţiu", în viziunea emilbottaniană, poetul pare a nu se dori nimic altceva decât scribul miracolelor, misterelor şi "ochiului de aur" al lumii, "basiliscul nopţii" veghind ca o calfă de înger din infernul personal suflul naturii nuntind perpetuu, ca singură entitate fără început şi sfârşit. "Unde-s duşi Toţi Crinii/de-au rămas numai panseluţele/nevisate,/urâte de moarte?/ - La o nuntă de argint îs duşi/Toţi Crinii./Noi o numim de argint nunta/fiindcă mireasa-i de argint. /aşişderea mirele/sub copacul cu ram de argint./ - Şi pe scăldatul în lacrimi/de ce nu l-au luat/Toţi Crinii în alai luminat?/Daţi-mi bocancii de lac,/spânzuraţi-mi cravata la gât,/cravata culoarea musonului,/uraganul meu preferat./Şi aşa împodobit/şi aşa spânzurat/să mă duc la nunta de argint/unde-s Toţi Crinii". Indiferent de nota mai mult sau mai puţin apăsată a unui histrionism endemic şi substanţial, structura întregului discurs poetic rămâne la Emil Botta una onirică, condensat fantasmatică: "Împodobită de crin, Lună, cu iubirea-mi te asemeni./Mână-n mână pe măguri singuratice,/suntem noi, trecători pe mări singuratice.// Tot colindând am înoptat/sub Ursa Mare, de lume departe/când, ce să vezi, o haită de îngeri./Cu o sublimă ferocitate/ne dă târcoale, adulmecă,/şleahta bizarilor, haita de îngeri.//Ah, m-aş întoarce la religia Lunei!/Să adorm, să visez o apă bântuită de lună,/ca doar atuncea Domnul să-şi plimbe/însetatele degete, în mine să-şi plimbe". Precum incertitudinile unei lecţii de opium, visul e o călătorie de fuziune şi difuziune a trecutului şi clipei prezente în labirinturile echivoce ale iadului şi raiului, cum însuşi autorul, dând jos toate măştile, îi defineşte

(continuare în pag. 23)

Indiferent de nota mai mult sau mai puţin apăsată a unui histrionism endemic şi substanţial, structura întregului discurs poetic rămâne la Emil Botta una onirică, condensat fantasmatică...

eseu

Virgil Diaconu

Intertexte

Despre ignoranţă şi devoţiune *

Eu, Waruppa Dala, practicant de o viaţă a Doctrinei, ajuns acum în cel de-al şaizecilea an al vieţii mele, m-am hotărât să vă spun o întâmplare legată de prima predică a Strălucitului Buddha. Ea este, de altfel, cunoscută şi spusă mereu de alte guri, iar eu o voi relata întocmai, îngăduindu-mi doar să îi adaug câteva comentarii. Dar iată întâmplarea.

De mai multă vreme se dusese vestea în ţinutul de peste ape că Strălucitul va ţine prima sa predică în Crângul Gazelelor, de lângă Benares, şi va urni în acest chip Roata Adevărului. Aceasta era clipa mult aşteptată şi tânărul Kordan Rada îşi pregăti în grabă cele trebuincioase şi porni la drum.

Ascultase mulţi învăţători şi practicase abstinenţa în cercul asceţilor, dar ceva continua să îl neliniştească. Şi apoi, mai peste tot se vorbea despre un prinţ care renunţase la favorurile regale şi îşi părăsise familia pentru a afla adevărul. Kordan Rada era deja de două săptămâni pe drum, iar în seara aceasta avea să facă ultima oprire înainte de a ajunge în locul dorit.

Intră în adăpostul sărac de la răscruce. În întuneric găsi cu greu un loc unde să-şi întindă oasele. Era însă mulţumit că, după atâta drum, se putea în fine odihni. Abia se aşezase, când cineva din dreapta sa îl întrebă:

- Ce caută un tânăr ca tine într-un asemenea loc? Se anunţă oare vreo sărbătoare la care vei lua parte?

- Poate numai dacă voi avea norocul să-l întâlnesc pe Strălucitul Buddha şi să-i ascult învăţătura, mâine, în Crângul Gazelelor, voi spune că a fost o sărbătoare.

- Vorbeşti iscusit, îi spuse străinul. Dar ce te aştepţi să auzi?

- Nu ştiu prea bine. Poate voi afla o karma mai bună. Poate voi găsi calea de a scăpa de *samsara*, de lanţul fără sfârşit al reîncarnării. Poate mi se va dezveli calea către Nirvana… Am spus, nu ştiu prea bine.

- Eu am cunoscut, în parte, învăţătura prinţului...

- Adevărat? Atunci îmi veţi putea împărtăşi câte ceva din Doctrina lui?, spuse neliniştit tânărul, privindu-l mai atent pe omul care îi vorbea şi ridicându-se, în semn de minim respect, în capul oaselor.

Străinul, care nu părea trecut de treizeci de ani, se aşeză şi el în lotus în faţa lui.

- Îţi voi spune Doctrina şi, dacă vei avea inima deschisă spre adevăr, vei înţelege negreşit.

- Ar fi o mare onoare pentru mine, răspunse tânărul.

- „Desăvârşitul, Cel-întru-Totul-Treaz, a pus în mişcare Roata Învăţăturii şi nimeni nu i se poate împotrivi, nici asceţii, nici preoţii, nici zeii şi nici chiar duhurile rele. Nimic şi nimeni pe pământ. Ea este dezvăluirea, mărturisirea celor patru adevăruri sfinte.

Şi care-s adevărurile patru? Marele adevăr despre suferinţă, marele adevăr despre naşterea suferinţei, marele adevăr al dezlegării din suferinţă şi marele adevăr despre calea ce duce la dezlegarea din suferinţă.

Şi care-i marele adevăr despre suferinţă? Naşterea-i suferinţă, bătrâneţea e suferinţă, boala e suferinţă, moartea e suferinţă, jalea, mâhnirea, durerea, amarul şi deznădejdea sunt suferinţă. Să fii despărţit de cine ţi-e drag e suferinţă, să fii legat de cine nu ţi-e drag e suferinţă. Să nu ai ce-ţi doreşti e suferinţă. Pe scurt, tot ceea ce leagă omul de cineva ori de ceva e suferinţă. Acesta este marele adevăr despre suferinţă.

Şi care-i marele adevăr despre naşterea suferinţei? E setea, setea ce duce dintr-o naştere într-alta, cea însoţită de poftă şi de patimă, căutându-şi desfătarea când într-un loc, când într-altul; e setea de plăceri, e setea devenirii şi a trecerii. Acesta este marele adevăr despre naşterea suferinţei.

Dar adevărul cel mare despre dezlegarea suferinţei care este? E tocmai desăvârşirea, deplina stingere a setei acesteia, e părăsirea ei, despovărarea, descătuşarea de ea, mântuirea. Acesta-i, frate, marele adevăr al dezlegării din suferinţă.

Şi care e marele adevăr al căii ce duce la dezlegarea din suferinţă? E marea cale, cea în opt împărţită, şi anume dreapta cunoaştere, dreapta hotărâre, dreapta cuvântare, dreapta faptă, dreapta purtare, dreapta năzuinţă, dreapta cugetare şi dreapta meditaţie. Acesta este marele adevăr al căii ce duce la dezlegarea din suferinţă.

Când te prinzi de cineva ori de ceva, te naşti întru fire. Când te desprinzi, nu te naşti întru fire. Celui care nu se mai lasă prins de nimeni şi de nimic, celui cu suflet senin, cu inimă netulburată, îi este dat să vadă aşa:

Statornică mi-e izbăvirea, m-am născut pentru ultima oară, de-acum încolo tot ce este fiinţă s-a încheiat pentru mine.

Aceasta-i, pelerinule, înţelepciunea cea mare, înaltă între toate: să ştii că suferinţa, oricare ar fi ea, a secat. Cine e părtaş al înţelepciunii a cucerit libertatea, libertatea cea adevărată, aceea ce nu poate fi încălcată. Pelerinule, tot ce este zădărnicie, tot ce e trecător, este neadevărat. Adevărat este numai ce e curat şi nepieritor: anume încetarea *mayei*, a iluziei.

Şi acela care dintru început era sortit naşterii, îmbătrânirii şi morţii, acum, ştiind câtă nefericire naşte din această lege a firii, şi-a cucerit certitudinea, aceea care îl descătuşează de naştere, de bătrâneţe şi de moarte. Acela care era robul bolii, al prihanei şi al greşelii, a atins certitudinea nepieritoare, pură şi sfântă, anume că:

Izbăvirea e înăuntrul celui izbăvit, viaţa s-a stins, împlinită-i lucrarea, lumea pentru mine s-a sfârşit.

Un ascet ca el, pelerinule, e numit „Cel-ce-se-sfârşeşte", căci a pus capăt suferinţei. E numit „Cel-ce-se-stinge", căci a stins amăgirea eului şi a stins tot ce poate fi numit al meu. E numit „Cel-ce-desţeleneşte", căci a smuls setea de viaţă din rădăcini; o altă viaţă lui nu-i mai poate încolţi.

Ascetul de felul acesta, atât timp cât mai trăieşte în trup, îl mai văd oamenii şi zeii; când însă trupul se desface în moarte, nu-l mai văd nici oamenii, nici zeii. Nici chiar firea, cea care iscodeşte totul şi toate, nu-l mai poate vedea, căci el a orbit ochiul firii, făcându-l nevăzător, şi a pierit dinaintea ei, răutăcioasei. Trecând râul devenirii, iată-l într-o insulă, singura de dincolo de bătrâneţe şi de moarte: Nirvana."

Aici se încheie cuvântul străinului, iar tânărul Kordan Rada rămase mut mai multe clipe. În cele din urmă spuse:

- Nu ştiu ce să răspund. Mi se pare că am fost împovărat cu un duh prea mare pentru mine. Drept să spun, nu ştiu dacă Doctrina Suferinţei este tocmai Doctrina pe care o caut.

- Ai timp să te gândeşti la ea şi să o compari cu Doctrina Strălucitului, căci de aceea ai bătut atâta drum.

- De bună seamă că aşa voi face, spuse tânărul şi peste adăpost se lăsă liniştea.

Dimineaţa, când se sculă, Kordan Rada nu-l mai găsi pe străinul care îi vorbise. Pesemne că plecase dis-de-dimineaţă, iar el trebuia să se grăbească pentru a ajunge în Crângul Gazelelor.

Aşa şi făcu şi, când soarele se înălţase de-a binelea, ajunse în Crâng. La început nu zări decât o grămadă de oameni strânsă împrejurul unui om. Acesta trebuie să fie Strălucitul, îşi spuse el, apropiindu-se şi mai mult, pentru a auzi ce spune.

- …Şi care-s adevărurile patru? Marele adevăr despre suferinţă, marele adevăr despre naşterea suferinţei, marele adevăr al dezlegării din suferinţă şi marele adevăr despre calea ce duce la dezlegarea din suferinţă.

Abia atunci tânărul îşi dădu seama cine era, de fapt, străinul pe care îl ascultase în noaptea abia trecută. Fu descumpănit şi năpădit de ruşine... Însă în cele din urmă i se alătură Strălucitului şi-l însoţi pe acesta până la sfârşitul zilelor sale.

V-am povestit această întâmplare, pe care o veţi găsi singuri printre cărţile Doctrinei, pentru că ea vorbeşte despre două lucruri destul de importante în vremurile noastre: despre ignoranţă şi devoţiune. Despre ignoranţa tânărului care, auzind Doctrina din gura străinului, nu a crezut în ea, şi despre devotamentul tânărului faţă de Doctrină, însă abia atunci când şi-a dat seama că străinul nu era altul decât Strălucitul Buddha.

Cum să înţelegem această atitudine contradictorie faţă de unul şi acelaşi lucru? Ce l-a determinat pe tânăr să respingă Doctrina auzită de la străin? Şi ce l-a determinat să o accepte a doua zi, spusă de Buddha? Oare în noaptea întâlnirii şi în ziua predicii din Crângul Gazelelor nu era vorba despre aceeaşi Doctrină?

Cum să înţelegem această atitudine contradictorie faţă de unul şi acelaşi lucru? Ce l-a determinat pe tânăr să respingă Doctrina auzită de la străin? Şi ce l-a determinat să o accepte a doua zi, spusă de Buddha? Oare în noaptea întâlnirii şi în ziua predicii din Crângul Gazelelor nu era vorba despre aceeaşi Doctrină?

Dar nu ni se întâmplă şi nouă, de atâtea ori, acest lucru? Cineva, un om neştiut, un străin, ne dezveleşte uneori un adevăr, însă noi nu avem urechi pentru el. Adevărul este lângă noi, însă îl ignorăm de-a dreptul. Dar acceptăm acest adevăr atunci când el este însoţit de cineva care are deja un nume sau o poveste. Aşa încât ne putem întreba: cui anume dăm noi, mai degrabă, atenţie? Doctrinei, sau celui care ne-o spune?

Unii au spus că o idee, o doctrină nu are nevoie de profeţi, pentru că ea poate să umble şi singură prin lume. Nu profetul este important, ci Doctrina. Singurul lucru care ni se cere este acela de a-i pătrunde adevărul, de a o desluşi, adică de a ne depăşi ignoranţa! Alţii au spus că tocmai pentru a depăşi ignoranţa zeii i-au creat pe profeţi. Cei din Înalt îi aleg pe profeţi tocmai pentru că profeţii sunt singurii care au darul de a le dezveli pe cele ascunse, de a face vizibil ceea ce nu este vizibil şi de a ne comunica în acest chip adevărul. Şi apoi, profeţii ştiu cel mai bine care este calea ce trebuie urmată pentru ca Doctrina să ajungă la inima noastră.

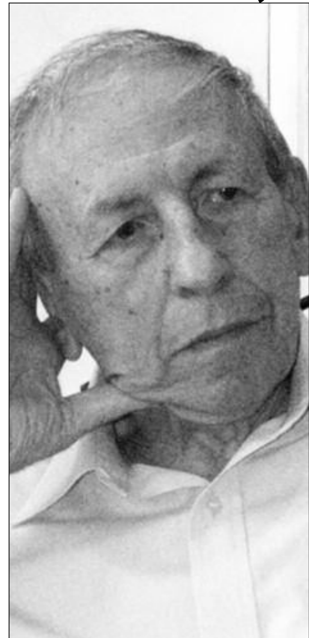
Povestea acesta ne mai spune că poţi să-l întâlneşti pe Strălucitul chiar fără să ştii că l-ai întâlnit. Şi nu ştii că l-ai întâlnit, pentru că Doctrina lui nu a ajuns în inima ta. Pentru că întâlnirea cu el este, de fapt, întâlnirea cu doctrina lui, nu cu umbra lui pe pământ. De aceea îţi spun: nu umbla după înfăţişarea Doctrinei, ci după Doctrină! Nu căuta cămaşa adevărului, ci adevărul! Doctrina, adevărul poate fi primit chiar şi atunci când te aştepţi mai puţin, pe întuneric şi într-o casă săracă.

Cât despre alegerea Strălucitului de a-şi face cunoscută Doctrina în Crângul Gazelelor, ce pot să spun? Pesemne că tocmai ignoranţa tânărului şi a noastră l-a determinat, în cele din urmă, să vorbească în Crâng; şi toată viaţa după aceea, celor care au vrut să-l asculte. Pentru că este în firea adevărului ca acesta să fie împărtăşit, împărţit cu ceilalţi, iar nu ascuns.

* Această pildă, care apare printre manuscrisele Templului, a fost preluată de mai toată literatura care se ţese în jurul Doctrinei.

eseu

Marin Ioniță

Apocalipsa din Trivale

Motto: "Călugărul din vechiul schit, de iubire a înnebunit"

Cine ești? De unde vii? Unde te duci? Nu știi? Nu poți să spui? Îți este interzis? De sus? Cine ești? Spune! NIMENI? NIMIC?

Vorbe goale. Dacă n-ai fi nu le-ai rosti. Şi încă ceva. Altceva. Nu poți să mori dacă nu ai fost născut. Zămislit! Nimic şi nimeni nu poate să dispară dacă nu a existat... Du-te de unde ai venit. Şi fă-ţi rost de un suflet. Ca să aibă ce să iasă din tine. Şi te înscrie la primărie. În registrul de evidenţa populaţiei, rubrica nou-născuţi. Nu îmbăta funcţionarul să te treacă la decedaţi. Nu mormăi. Nu mârâi. Nu te împotrivi. Asta e! Poţi, bunăoară, să te naşti a doua oară. Dar nu poţi să mori decât o singură dată...

Copil din flori. Noaptea la cântători... Al cui? Al nimănui? Asta s-o spui lu' Mutu. "Fosta a fost ascultată, vorba mutului o dată şi păţania lui cea veche, surdul o prinse la ureche!... Părinţii necunoscuţi? Copil abandonat? Aşa, nebotezat? Aruncat? Noaptea pe furiş în mărăciniş? În zmeuriş? În râpă, sub mal de râu? Pradă fiarelor, guzganilor, corbilor? Ca să nu-ţi ucizi tatăl? Să nu te cuplezi cu propria mamă? Să nu faci copii cu ea? Ai făcut toate astea? Ţi-ai scos ochii? Ai sosit aici purtat de mână? Cu capul spart? Te-ai dat cu el de pereţi? Te-ai aruncat de pe stâncă? Ai încercat să te spânzuri? Să te îneci? Să te împuşti? Ai venit să te ascunzi în anonimat? Speranţe în zadar! Totul va fi dat în vileag! Nu din întâmplare mă aflu aici...

Grăieşte! Dă totul din tine! Chiar de nu-ţi convine! Nu te da după cireş. Gândeşte. Grăieşte. Eşti vinovat de un mare păcat. Sperjur? Tâlhar? Asasin? Ultimul ticălos? Cel dintâi? Ce? Nu poţi să te pronunţi? Las-o aşa. Noi, muribunzii, avem un avantaj: putem să comunicăm fără să ne rostim. De la creier la creier. Chiar în comă profundă. Şi câte nu avem de spus. De povestit. De trăncănit. Îndrăzneşte! Grăieşte! Te mărturiseşte! Descarcă-te! Nu sta singur în codrul spaimelor. Singurătatea ucide înainte de moartea bună. Noi, oamenii, avem o şansă înaintea marelui final : ne trăim încă o dată viaţa. Toată. Clipă cu clipă. Într-o singură frântură de timp. Hai să profităm. Să nu murim ca boii duşi la abator...

Nu poţi ? Te ajut! Să nu dispari de tot. Să-ţi rămână umbra într-o poveste ca urma tălpii pe lava ce se închează...

Eu sunt Naratorul. Deformaţie profesională. Blestemul meu. Toată viaţa i-am trăit pe alţii. Şi m-am tot amânat pe mine..

I-am născut. I-am petrecut. Le-am trăit nenorocirile. Le-am iubit iubitele. Eu sunt Naratorul. Cronicarul. Scribul. Povestitorul. Am murit cu fiecare. De multe ori, dar niciodată nu ca acum. Mi se pare că a venit şi rândul meu. Cine să mă povestească? Cine să mă pomenească? Poate tu? Dacă vrei să fii Naratorul?

Când? Unde? La noapte? Mâine? Peste o săptămână? Peste o lună? Peste un an? Zece, o sută, o mie? Acuma mi-ai căzut tu în mână, mă ispiteşti. Nu rezist. Încă unul şi ce? Îmi vine rândul şi mie. Mă jur să fii ultimul. E cazul să încep şi povestea mea. Dar hai s-o luăm la rost pe a ta.

Cine eşti? Erou? Civilizator? Prometeu? Hercule? Anonim? Atemporal? Sperjur? Tâlhar? De unde? Din neant? Din haos? De dinainte de început de lume? De impulsul iniţial? De bing-bang? De particula lui Dumnezeu? Ţi-a fost mumă Glia? Tată, cerul, emanatul, nesătulul, apăsat pe pântecul ei? Ai supt la capra primordială? Copilul năzdrăvan vârât cu o custure sub pat ca să reteze mădularul tatălui nesăbuit? Zeu? Titan? Muritor, Profan?

Apocalipsă. Apocrifă. Anonimă. Nedatată. Neidentificată. Suspectată. Sul zăcut la Marea Moartă? Pergament? Piele de viţel argăsită? Tăbăcită? Pregătită? Mesaj original falsificat? Cum de a ajuns în fundul clopotului cel mare de la Schitul din Trivale?

Capul spart. Dovleac crăpat. Operat. Decapitat. Pansat. Bandajat... Reanimare. Terapie intensivă. Nouă sicrie. Trei câte trei. Branşate. Conectate. Închideţi uşile. Ferestrele. "Lăsaţi orice speranţă voi care aţi intrat!"

Fata crâşmarului. Fiul parohului. Elevă. Eminentă. Pian. Limbi străine. Balet. Uniforme. Primii sutien. Lenjerie de mătase. Chiloţei cu dantelă. La dormitoare, ferestre cu zăbrele. Profesoare. Educatoare. Din străinătate. Nemţoaice. Franţuzoaice. Elveţience. Romane controlate. Cărţi de rugăciune legate în piele. Capelă. Sfinţi zugrăviţi. Dulceaţă de trandafiri. Parfumuri subtile. Vise sub plapumă. Criză de hormoni...

Fiul preotului. Înalt, subţire, spilcuit, tânăr ofiţer în garda regală. Acceptaţi. Destinaţi. Unul altuia. Din primele zile. Jocuri de copii. La şcoala primară în aceeaşi bancă. Plimbări cu trăsura. Mese la iarbă verde. Cu patefon. Vinuri şi siropuri în cutia frigorifică. Pastrama şi cârnaţii pe grătar. Mierle. Pitulici. "Cucu sus pe-o rămurea,/Tare frumos glăsuia: cu-cu, cu-cu, cu-cu... Cucul tot cânta!".Crâşmarul, putred de bogat. Parohul – un singur băiat. Pension. Şcoală militară. Vacanţă de primăvară. Permisie anuală. Seara în amurg. Mână în mână. Promenadă. Pe înserate. Ultima dată când i-a mai văzut cineva...

Terapie. Intensivă. Reanimare. Ultima sală de aşteptare. Gânduri încâlcite. Destrămate. Înnodate. Încurcate. Amestecate. Nuduri de fete. Apariţii. Înfăţişări. Închipuiri. Frânturi de amintiri. Drumul robilor. Deşertul tătarilor. Bate fierul cât e cald. Bate şaua să priceapă iapa. Bate putineiul să iasă untul. Bate apa în piuă. "În curte bate vântul, iar afară şi mai tare". "Nicovala ţine zala, roşie în spinarea ei, iar ciocanul, năzdrăvanul, bate-n ea de sar scântei: jap, jip, jap, jip, nu mă bate rău că ţip". Doftana. Gherla. Jilava. Peridava. Experimentul Piteşti. "Nu bate. Nu bate. Nu bate"... Împotriva firii. O zgaibă pe creierul omenirii. Nu mă bate la cap. E spart. Operat. "Cap de geniu sau cap de vită, tot o hârcă scăfâlcită!"

Apocalipsa. Manuscris. Copiat? Descifrat? Măcar parţial? Inspiraţie? Dicteu? Învestire? Voce în ureche? Stare de vis? Coşmar? Autor vedic? Biblic? Legendar? Contemporan?

Semne mai devreme s-au arătat destule: un mistreţ mare, care ducea călare, pe spinare o femeie goală... Un cerb cu o minge de foc între coarnele de argint. La Cornul Vânătorului, un cal înaripat care mânca jar de sub ceaunul cu tocăniţă ca la mama acasă... Un şarpe se-ntorcea pe dos, o găină cu cinci picioare, un ou în muchii, un guşter cu două capete şi tot pe atâtea cozi.

Apocalipsa. Orală. Populară. Legendară. Din gură în gură. Din veac în veac. Din generaţie în generaţie. Pentru cine are urechi de auzit. Minte de priceput. Păcate neispăşite. Zile de pătimit.

Seacă apele. În izvoare. În iazuri. În râuri. În fântâni. În iarbă, în frunze, în sudoare, sub limbă, în salivă, în sânge, în celule, în piele, în muşchi, în creier, în ţesuturi, în organele genitale...

Trăim într-o lume a aparenţelor. Vorba cântecului. Vorba cântăreţului. "Mai trăiesc ori mi se pare?" Mi se pare că undeva la orizont cerul se uneşte cu pământul. Mi se pare că soarele răsare din mare, din pădure, de după deal, din fundul grădinii. Ca să urce pe boltă până la zenit şi să coboare în asfinţit. Ni se pare că stelele sunt stropite noaptea pe cer. Dar bolta nu există. Şi dacă asta e situaţia, ce ar mai fi din tot ce mă-nconjoară? Haina cu care mă îmbrac, lingura cu care mănânc, aerul pe care-l respir, mama care m-a născut, casa în care am crescut, fereastrea prin care am privit lumea, prispa, scara, curtea, poarta, strada, pământul pe care îl calc. Şi eu... Şi tu, iubita mea? Părul, ochii, buzele, gropiţa din obraz, gropiţa din bărbie, mirosurile, sărutul, îmbrăţişările... Totul nu a fost decât părere? Chiar şi eu? O simplă apariţie? Mai exist cu adevărat? Mi se pare că trăim? Mi se pare că murim? Că ne mai iubim? Soarele, luna, stelele, universul, haosul... Iluzie? Şi cum să nu fie aşa? Unde e Jupiter? Minerva? Venera? Cupidon? Marduk? Zamolxis? Osiris? Odin? Unde? Unde Promoteu? Ahile? Ulise? Ghilgameş? Siegfried? Zeii? Titanii? Întemeitorii? Dar Ninive? Ur-ul? Troia? Sarmizegetusa? Cine-şi bate joc de noi? Şi de ce?... Nu pleca, iubita mea! Nu pleca! Nu pleca! Nu pleca!

Şi ce pot să fac? Eu nu sunt decât Naratorul. Scribul. Cronicarul. Povestitorul... Aparenţe... Păreri... Iluzii... Confuzii... Închipuiri...

Închipuire? A cui? Cine mă imaginează? Cine mă proiectează? ... O jucărie? Se distrează cu mine? Îl amuz? Îl provoc? Invidie? De ce mă prigoneşte? De ce mă duşmăneşte? De ce se teme ? Da, orice narator poate să fie şi un creator. Când nu mai are pe cine să povestească sau aşa, în răgaz, îşi plămădeşte personajele pe care să le arunce în acţiune. Îşi face o lume. Un mic univers în universul nesfârşit. Un mic Demiurg stăpân pe soarta celor pe care i-a plămădit. Se bucură, suferă, se joacă, nunteşte, dănţuieşte, se roagă, iubeşte, moare cu ei. Acum te am pe tine. Poate nu eşti decât o închipuire. Sau eu sunt închipuit de tine. Aşa a fost să fie. Terapie. Reanimare. Agonie. Ieşirea numai cu picioarele înainte. La dreapta, lumea de afară. Morga, la stânga, jos, pe scară. Hai să te povestesc! Hai să te trăiesc!

Gata! Pornim! Pe caii mari. Hop-hop, şi la trap, şi la galop. Să mă opreşti dacă o iau pe arătură.

Ai fost fătat în apă. Ca puiul de focă. De sirenă. De vacă de mare. Dar n-aveai înotătoare. Nici branhii. Nici coadă de peşte.

Ai supt la piept de femeie. Copil normal. O singură deosebire : îţi plăcea să te joci prea mult cu sânii ei. Să-i morfoleşti între gingii. Să-i mângâi. Să-i dezmierzi. Să-i săruţi. Să-ţi ascunzi faţa între ei. Când ieşea cu tine la horă şi te luau fetele şi femeile tinere să te ţină, primul lucru pe care îl făceai era să-ţi strecori mânuţa pe gura bluzelor şi să le cauţi sânii. Pezevenghiule!

Nu ţi-ai vârât mama cu ţâţa sub talpa casei ca s-o întrebi cine a fost, femeie, tatăl meu? Un călător de pe drum? Un zburător cu negre plete? Un înger? Un demon? Slugă cu simbrie? Dregător cu chelie? Zmeu-paraleu? Cioban? Marinar? Corsar? Tâlhar de drumul mare? Soldat în cazarmă? Ofiţer în garda regală?

Am verificat. În registrul de stare civilă al primăriei. În cotorul de certificate. "Născut... Tată – necunoscut... Mama – Maria..." Fecioară? Fără prihană?

Copil din flori. Iubire adevărată. În poiană, în dosul gării, călători clandestini pe trenuri de marfă? Dragoste pe vagoane? Pe tampoane? În cabina frânarului? Într-o coloană ambulantă de circ?

Poiana din pădure. Iasomie, păpădie, brânduşe, mărgăritare, pâinea Paştelui, floarea miresii, ruşinea ţigăncii, părul porcului, pălăria calului, osul iepurelui, brânca ursului, coada şoricelului, laptele cucului, barba ţapului, gheara dracului, lăcrămioare, iarbă mare, viorele, micşunele... Tu numără stelele, eu număr florile, ridică poalele, desfă picioarele...

Momentul fatal. Astral. Banal. Un mormoloc în spumă. Dă din coadă. Vibrează. Se grăbeşte. Alţii. Sute. Mii. Cursă nebună. Îi depăşeşte. Primul care soseşte. Boabă din ciorchine. Se desprinde. Îi iese înainte. Se ciocnesc. Se izbesc. Explozie cosmică. O nouă făptură în univers. Creaţie divină. Poate un spirit rătăcitor capturat în drum spre Nirvana. Cu voie. Fără voie. Din poruncă? Din obicei? Purificat? Căzut iarăşi în păcat? Brahman? Paria? Călugăr budist? Prinţ oriental? Şogun? Şah persan? Cadiu? Corsar? Rege? Duce, plod de voievod? General? Amiral? Voievodul ţiganilor? Bufon? Cal breaz? Urs cu belciug? Piatră? Buştean? Homunculus? Pygmalion? Harap-Alb în fântână? Nu e treaba mea de a afla dacă a existat ceva, cumva, mai înainte. Nu mă întrebaţi de cred în reîncarnare. În viaţa de după moarte. Eu nu sunt decât călăuza. Însoţitorul unei singure vieţi. Asta în care am apucat. Naratorul. Povestitorul. De la leagăn la mormânt. Şi atât.

(va urma)

Şi eu... Şi tu, iubita mea? Părul, ochii, buzele, gropiţa din obraz, gropiţa din bărbie, mirosurile, sărutul, îmbrăţişările... Totul nu a fost decât părere? Chiar şi eu? O simplă apariţie? Mai exist cu adevărat? Mi se pare că trăim? Mi se pare că murim? Că ne mai iubim? Soarele, luna, stelele, universul, haosul... Iluzie?

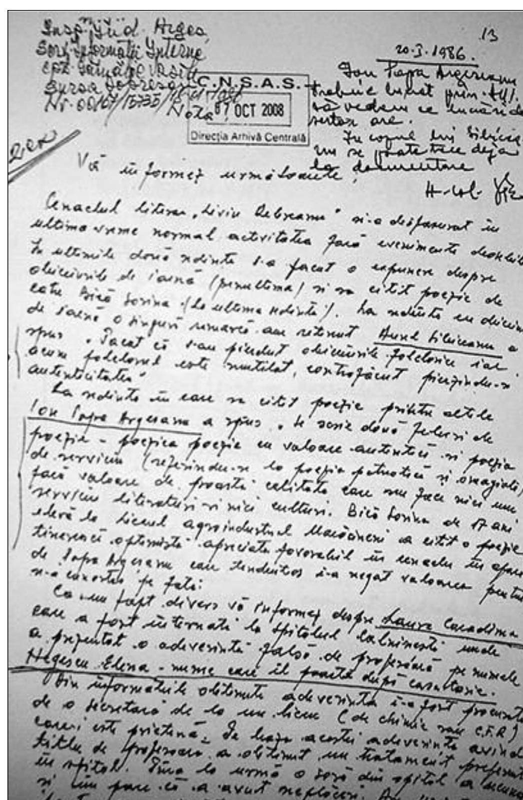
Aurel Sibiceanu

Glorioşii ani ai ratării

„SUBŢIRE TRECERE” PRIN BUCUREŞTI CU ION POPA ARGEŞANU

Trebuie să recunosc – aceste „excursii” în trecut sunt plăcute şi eliberatoare numai după ce le-am trecut în cuvinte. Până la acest stadiu, călătoria este grea şi traumatizantă, mai ales când trebuie să le dai viaţă, în logos, celor care nu mai sunt, este chiar umilitoare pentru că uitarea îşi ia tainul din momente măreţe ale trecutului. Toamna anului 1985 mi-a fost sechestrată de o temă care i-a dat omului de furcă, milenii în şir – timpul ! Apăruse atunci cartea matematicianului Solomon Marcus - „Timpul”. Citisem şi recitisem cartea pomenită, zilnic meditam şi reciteam pasaje, gândeam la timp fie ca la un mister, fie cum la asasinul meu. Modalitatea lui Solomon Marcus de a aborda timpul este şi acum incitantă iar cartea este scrisă cu limpezime şi pasiune, este un veritabil omagiu adus vieţii ! Era sfârşit de septembrie, soarele încă mai avea ceva putere. Şedeam pe terasa cofetăriei Union, vis-a-vis de Teatrul Davila, şi discutam cu Ion Popa Argeşanu despre timp, cu poetul timpului voievodal, care aducea în prezent domni şi domniţe, mai mult în prezentul cititoarelor sale, devenite proverbiale. Am început să-i vorbesc despre cartea lui Marcus, să o elogiez, etc. I-am dat şi citatul următor, pe care nu l-am uitat nici azi: „Epistemologic, trecutul şi viitorul n-ar trebui să existe în lumea reală, deoarece tot ceea ce există trebuie să se afle în prezent.” Ion m-a privit şi mi-a spus, hâtru: „Bătrâne, treaba asta să o discuţi cu Durac, el este specialistul ! Mi-a citit mie o povestire tare de tot! Pur şi simplu am dispărut din lumea asta şi o săptămână n-am ştiut de mine – unde am fost, ce am făcut şi cum am venit de acolo, de unde voi fi fost!” Mă uitam la poet cu uimire şi cred că aveam ochii cât cepele, că acesta m-a întrebat râzând: „Aurică, ce e cu tine? Trăieşte, las-o dracu’ de filozofie, te-a prostit Marcus ăsta de tot ! Păi, ce spune el acolo este şi în Biblie!” Amândoi am sorbit cabernetul din paharele uriaşe, am mai comandat un rând şi ne-am privit lung, după care Ion mi-a zis: „Aurică, nu ştiu ce ţi-au spus unii şi alţii, bătrâne. Probabil că numai rele, că aşa sunt oamenii, spun rele, nu le ajunge că ne regulează partidul, ne mai regulăm şi noi, unii pe alţii. Am văzut că nici ţie nu-ţi convine comunismul, mie nici atât, deşi le scriu ode. Bătrâne, eu zic să ne susţinem în luările de cuvânt, în cenaclu, să fim critici, să-i descurajăm pe ăştia micii, măcar ei să nu scrie prostii, ca mine şi ca alţii, e păcat, avem şansa formidabilă să creştem o generaţie curată…” L-am privit pe poet în ochi şi prin gând mi-au trecut toate câte le ştiam despre el. Deşi în Ion îşi dăduseră întâlnire două personaje mateine – Pirgu şi Paşadia – omul nu era nici mai rău şi nici mai bun decât noi, cei care căutam să avem o viaţă cu cât mai puţine frivolităţi şi, dacă se poate, fără trădări. „Păi, i-am zis, dragă Ioane, la capitolul ăsta, noi ne-am cam susţinut în cenaclu, fără să ne vorbim, acum parcă vrei să-mi propui să lucrăm programat la beştelirea coşmeliei comuniste!” „Cam aşa ceva, bătrâne, şi în plus de asta vreau să atragem toţi tinerii de partea noastră.” Aş minţi dacă aş spune că nu am avut momente de îndoială, că nu m-am gândit şi la o posibilă capcană întinsă prin poet, dar cum înţelegerea nu era decât verbală, am consimţit fără teamă. Viaţa şi-a urmat cursul, cu bune, cu rele, cu întâlnirile literare de joi, unde eu şi Ion Popa Argeşanu, după cum ne-a fost înţelegerea, ne ocupam de desfiinţarea textelor patriotarde şi păşuniste, elogiind, în contrapartidă, poezia veritabilă, literatura interbelică, textele biblice şi patristice, cu timpul căpătând susţinere şi din partea altor colegi; sprijinul oferit de Elisabeta Novac, Ion Lică Vulpeşti, Otilia Nicolescu, Titus Maxus, Ioan Vintilă Fintiş, Marin Ioniţă, Virgil Diaconu şi Marin Tudor a legitimat clar aripa evazionistă a cenaclului literar Liviu Rebreanu. Se cade să spun că prin Ion l-am cunoscut pe Roman Forray, un preot încercat de meandrele vieţii, arătos la chipu’ lumesc, erudit cărturar şi teolog, dedat la scris, aprig moralist şi fin degustător al plăcerilor vieţii, autor de cărţi ce vor fi puse, cândva, la loc de vază, semnate cu pseudonimul Roman Preutu; era generos cu păcătoşii de noi, Părintele mai mereu ne invita în restaurantele cu ştaif, omenindu-ne, uimindu-ne cu erudiţia, dovedindu-ne, astfel, că în chiar tărâmul nostru suntem cam ciomege noduroase, nu de puţine ori oferindu-ne şi câte o papară groasă şi de neuitat! După zavera din decembrie 1989, văzând că nu ne poate duce la nici un liman, ne-a lăsat în plata Domnului, ori a omologului Său, şi, spre a nu ne fi uitată trecerea păcătoasă şi luminoasă prin lume, Roman Preutu ne făcu şi personaje damnate ale unei cărţi despre pierzania-n boemă! Când şi când, câte unul dintre mulţii prieteni ai lui Ion, unii oameni simpli dar cu iubire de cărturari şi de lumina lor, ne invita pe câte un plai argeşean, să petrecem molcom, cu bunătăţi pe masă, vorbind de unele şi altele, recitând poeme de-ale noastre, de-ale altora, uneori ajungând cu zăbava-n vorbe şi bucate chiar până-n roua zilei următoare. De neasemuit au fost şi cele câteva zile petrecute la Câmpulung, la poetul Gheorghe Tomozei, în tovărăşia amintirilor acestuia, a cărţilor sale rare, pe care ni le arăta şi descria de parcă ar fi fost nişte femei neasemuite, din cele întâlnite doar o singură oară într-o viaţă de om. Veneţiana, florentina, pariziana, damaschina şi bizantina - femei de hârtie, de papisus, de tutun de Macedonia, legate în piele de antilopă, în mătase de Chitai, în freamăt de Bosfor şi-n sargasele umbroase ale adâncului…

13

20.3.1986.

C.N.S.A.S.
07 OCT 2008
Direcția Arhivă Centrală

Ion Popa Argeșeanu trebuie lucrat prin D.U.I. să vedem ce lucrări de sertar are.
În cazul lui Sibiceanu se poate trece deja la documentare

Vă informez următoarele:

Cenaclul literar „Liviu Rebreanu” și-a desfășurat în ultima vreme normal activitatea fără evenimente deosebite.

În anul 1986, informatorului Dobrescu (despre el am scris în serialul „Exerciţii de eliberare”) însoţit cu încă doi, denunţă organelor de Securitate desele mele întâlniri cu poetul Ion Popa Argeşanu, precum şi poziţia noastră comună anti-sistem. Organele dispun să i se deschidă şi lui I.P. Argeşanu un dosar de urmărire informativă – DUI.

În nota Nr.00107/15735/18.01.1986, serviciul „Informaţii Interne”, printre altele se spune: „La şedinţa în care s-a citit poezie printre altele Ion Popa Argeşeanu a spus: Se scrie două feluri de poezie – poezie-poezie, cu valoare autentică şi poezia de serviciu, referindu-se la poezia patriotică şi omagială, fără valoare, de proastă calitate, care nu face nici un serviciu literaturii şi nici culturii.” Şeful Serviciului ia următoarea decizie, cităm din volumul 2, al dosarului meu de urmărire, pag 13: „Ion Popa Argeşeanu trebuie lucrat prin D.U.I, să vedem ce lucrări de sertar are. În cazul lui Sibiceanu se poate trece deja la documentare. Lt. Col. ss indescifrabil”

În martie 1989, Mircea Dinescu este arestat la domiciliu, în urma unui interviu acordat ziarului *Liberation*. Aflu acest fapt pe la finele lunii mai, la restaurantul Uniunii Scriitorilor, de la poeţii Tudor George-Ahoe şi Adrian Beldeanu, cu care am petrecut două ceasuri, timp în care am citit încordare pe feţele mai multor scriitori aflaţi în grădina de vară. La plecare am cumpărat de la bufetul grădinii ceva mâncare – două cutii cu pateu de ficat, un pachet de unt, două conserve cu carne de vită şi o bucată de salam. La ieşirea din curtea USR am fost oprit de o patrulă de miliţie care m-a legitimat şi controlat în geanta de umăr. Văzând „bunătăţile”, miliţienii m-au întrebat de unde le am. Am spus ce şi cum şi cel mai vârstnic mi-a spus: „Nu e în regulă, nu aveţi dreptul să cumpăraţi, nu sunteţi din localitate, dar de data asta se iartă. Sunteţi liber!” Treaba asta m-a înfuriat, m-am întors la bufetul Uniunii, la Tanti Miţi, chelneriţa vestită a scriitorilor, şi am rugat-o să-mi dea adresa lui Mircea Dinescu şi numărul de telefon – luasem hotărârea să-l sun, să ies din laşitate. Cât am băut eu o votcă, Tanti Miţi a aflat ce-mi trebuia: Strada Bitolia, nr.25, tel. 79.67.23. Toate astea i le-am povestit şi lui Argeşeanu, cam peste două săptămâni, timp în care n-am avut curaj să întreprind ceva. „Bătrâne, zice, se dărâmă şandramaua, hai să ne solidarizăm cu Mircea, hai să-l sunăm!” De la un post public, am format numărul şi am vorbit cu un domn care s-a recomandat a fi Albert Kovaci, socrul lui Mircea Dinescu. N-am reuşit să-i spun omului mare lucru, că legătura s-a întrerupt şi am părăsit repede cabina telefonică, de teamă să nu fim localizaţi şi „săltaţi”. Peste alte două săptămâni m-am trezit cu Ion la mine la uşă. Am crezut că s-a petrecut ceva rău, că el nu venise niciodată la mine acasă. „Aurică, zice, eşti liber, mergi la serviciu? Dacă eşti liber, propun să mergem la Dinescu, măcar în ceasul al 12-lea să-i fim alături. Sunt cu cineva cu o maşină, acu’ mergem…” Intrasem în concediu, am stat puţin pe gânduri, am intrat în casă, mi-am luat un sacou alb şi am pornit! Ca un făcut, pe autostradă am fost opriţi de patru ori, de echipaje ale miliţiei, care ne întrebau cu ce treabă ne ducem în Capitală! Am spus că la căsătoria civilă a unui prieten… Ajunşi pe Bitoliei, am început „să studiem terenul”. Ne fâţâiam de vreo 10 minute, măsurând din privire trecătorii şi persoanele oprite, care vorbeau. Ca din senin, lângă noi a apărut un ins, cam la 40 de ani, ne-a măsurat şi ne-a zis: „Bă, vouă vi s-a făcut de cucuie? Duceţi-vă, dracu’, acasă.” Nu ne-a trebuit mult ca să ne dăm seama că insul era un securist de la filaj, aşa că l-am salutat şi am plecat spre maşina care ne aştepta după colţ, pe Calea Dorobanţi. Lângă maşină era un miliţian care vorbea cu şoferul. Dând cu ochii de noi, plutonierul, om cam la 50 şi ceva de ani, s-a închinat, spre uimirea mea, care nu văzusem un miliţian închinându-se! Întoarcerea a fost în linişte, abia pe la kilometrul 80, Ion a zis: „Ai văzut, Aurică, ce cruci bătea micimanu’? Eeee, ca să nu-i meargă rău, că dădu cu ochii de cocoaşa, ’tu-l în cur pe mă-sa!”

Când şi când, câte unul dintre mulţii prieteni ai lui Ion, unii oameni simpli dar cu iubire de cărturari şi de lumina lor, ne invita pe câte un plai argeşean, să petrecem molcom, cu bunătăţi pe masă, vorbind de unele şi altele, recitând poeme de-ale noastre, de-ale altora, uneori ajungând cu zăbava-n vorbe şi bucate chiar până-n roua zilei următoare.

Petru Pistol

Fidelitatea clasicismului

Vechimea noutăţilor

Revista *Argeş*, nr.7/2013, p.2, selecta câteva *loca excelsiora* din actualitatea literară. Spre exemplu, este remarcat eseul *Citesc, deci exist*, din *Familia*, nr. 5/2013, autor Ion Simuţ. Eseul – ne explică mensualul argeşean de cultură prin DAD – vorbeşte „despre ce înseamnă lectura, despre criza lecturii, dar mai ales despre complexitatea lecturii, ca proces dublu de descifrare a lumii şi, în paralel cu ea, a cărţii”. Urmează citatul edificator din eseul remarcat: „Învăţăm să citim lumea citind cărţi. Învăţăm să citim cărţile în măsura în care ştim să citim lumea. Cele două căi […] se stimulează reciproc”. Că în interferenţa lumea cuvântului – lumea reală se răsfrânge relaţia semiotică *semn – realitate*, ne lămureşte în continuare Ion Simuţ: „Abecedarul e un obiect mai deosebit printre altele, pentru că e culegerea ordonată de *semne* simple descifrate progresiv şi o iniţiere în lectura *semnelor*. Cărţile sunt culegeri mai complexe de *semne*...” (s.n., P.P.)

Relaţia *signum* („semn”, „nume”, „cuvânt”) – *res* („lucru”, „obiect”) se regăseşte la Augustin, iar astăzi face favoarea teoriei limbii. În dialogul *De Magistro,* „Despre profesor”, Augustin ne lămureşte că prin *cognitio verbi / nominis* („cunoaşterea cuvântului, a numelui”, deci a semnului) nu se ajunge neapărat la *cognitio rei* („cunoaşterea lucrului”): „când mi se transmite un semn, dacă n-aş şti nimic despre lucrul pe care îl reprezintă, n-ar fi posibil să mă instruiască cu nimic”; „am constatat că este cu adevărat un semn când mi-am dat seama pentru ce lucru este semn”.

Fii ai realităţii, ne împlinim în „umbra spirituală a existenţialului”, în *semn*, în carte – cultură a semnului. Începutul îl face abecedarul, făgăduinţă a limbajului de a lansa semne (*sintaxa*), corelată actului de a indica un obiect (*semantica*).

Din aceeaşi perspectivă, cităm dintr-o proaspătă lucrare de doctorat: „Conform semanticii cognitive, sensul cuvintelor depinde în mare măsură de structura alcătuită din cunoştinţele, informaţiile, experienţele şi credinţele care trimit la conceptul respectiv şi care sunt activate în timpul comunicării” (Răzvan Bran, *Vocabularul cinegetic în limba greacă veche*, Universitatea Bucureşti, 2013). Cristalizată în teorie şi concept modern, se străvede aici judecata augustiniană despre valoarea epistemologică a limbajului.

Un subînţeles nu tocmai din cele mai frivole: se spune cu îndreptăţire că în procesul comunicării noi nu doar transmitem informaţii utile cunoaşterii lucrului, ci emitem semnale care privesc propria noastră persoană, ne exprimăm pe noi înşine în raport cu lumea, dar şi cu limba însăşi. De aici avertismentul unei bune cunoaşteri atât a lucrului (*cognitio rei*), cât şi a cuvântului (*cognitio verbi*).

Leonid Dragomir

Biblioteca de filosofie

Adevăr, libertate și literatură

Într-un text din 1946 intitulat *Lichidarea literaturii*, inclus în volumul de eseuri *Cărţi sau ţigări* (trad. de Ciprian Şiulea, Ed. *Polirom,* Iaşi, 2011), George Orwell spune răspicat că “orice atac la adresa libertăţii intelectuale şi a conceptului de adevăr obiectiv ameninţă pe termen lung toate domeniile gândirii”. Afirmaţia este susţinută cu argumente vii, în sensul că nu au doar o structură logică, formală, ci mustesc de conţinut imaginativ. Cititorul va regăsi în doar câteva zeci de pagini spiritul din *1984* sau *Ferma animalelor*, dar şi din celelalte romane ale lui Orwell, toate traduse în limba română.

În esenţă, scriitorul britanic pledează pentru legătura strânsă dintre scriitură (literatură, jurnalism, istorie, filosofie, sociologie, psihologie etc) şi adevăr, înţeles în sensul clasic, ca adecvare între gândire şi realitate. Or, când această legătură se rupe datorită intervenţiei oricărui tip de cenzură, impusă din exterior sau autoimpusă, spontaneitatea creatoare nu mai există, iar literatura bună – mai mult proza, mai puţin poezia lirică – dispare la rândul ei. Eseul este scris imediat după cel de-al doilea război mondial, când societatea engleză devenise foarte pro-sovietică. Lui Orwell tocmai infiltrarea mentalităţii totalitare, în care adevărul se supune comenzilor politice, în mentalul intelectualilor englezi aparţinând unei societăţi democratice îi apare ca fiind deosebit de periculoasă. Într-o democrație independența scriitorului e subminată de constrângeri economice, dar şi de către aceia care ar trebui să fie apărătorii ei, adică tocmai intelectualii. “Pe termen lung, scrie autorul, cel mai grav simptom este slăbirea dorinţei de libertate în rândul intelectualilor înşişi”.

Fără a susţine neapărat literatura angajată, George Orwell atrage atenţia că nu există literatură cu adevărat apolitică şi că regimurile totalitare exercită cea mai mare presiune în punctele în care se produce deformarea reprezentării realităţii, deci a adevărului. Mesajul orwellian este, cred, simplu, dar mereu uitat: pe lângă talent, condiţia de scriitor presupune slujirea permanentă a adevărului. E un adevăr confirmat de unii dintre cei care la un moment dat au făcut pactul cu diavolul, slujind minciunii iar ulterior au realizat amploarea dezastrului, a faptului că, spune în final Orwell, “o minte cumpărată este o minte distrusă“.

Subtilitatea analizei mecansimelor prin care oamenii, mai ales intelectualii, dar şi societăţi întregi cedează treptat libertatea, din comoditate, laşitate, frică, prostie precum şi fidelitatea în slujba adevărului pe care l-a mărturisit atât prin scris cât şi prin fapte dă seama de actualitatea scrierilor lui George Orwell, parcă la fel de vii în lumea proclamat democratică de astăzi, ca şi pe vremea totalitarismelor secolului XX.

Vitrina literară – Cărţi şi autori

Un academician poet: GHEORGHE PĂUN - *De trecere şi petrecere**

Gheorghe Păun, distins locuitor al municipiului Curtea de Argeş, ne face surpriza unui nou volum de versuri, sugestiv intitulat *De trecere şi petrecere* – adică timpul vieţii fiecăruia dintre noi este într-o continuă curgere spre eternitate, dar în calea acesteia, omul trebuie să conştientizeze într-un mod inteligent resursele existenţiale, bucurându-şi trupul şi sufletul.

De altfel, în ultimii ani, el îşi împarte tot mai echilibrat timpul între studiul ştiinţific în domeniul informaticii şi matematicii, susţinerea unor cursuri şi conferinţe pe plan internaţional, conducerea unor doctorate ale unor oameni de ştiinţă de peste hotare şi latura mai sensibilă a sufletului său: creaţia artistică, fiind autorul unor volume de povestiri, romane, literatură memorialistică, versuri şi critică literară. Partea poetică a activităţii sale creatoare mi se pare cea mai reuşită, amintind în acest sens cărţile: *Teama de toamnă, De-o viaţă,* precum şi volumul la care mă refer acum.

Temele sunt bine alese şi diversificate, oglindind copilăria, tinereţea şi maturitatea, dragostea faţă de meleagurile natale, admiraţia pentru frumuseţile naturii (nu doar ale patriei, ci şi din ţările de origine latină mai îndepărtate, ca Spania şi Portugalia), filosofia vieţii şi a creaţiei, bucuriile iubirii şi relevanţa culturală a momentelor deosebite ale existenţei umane. Trecerea de la o temă la alta se face rapid şi inedit.

Iată conştientizarea curgerii anilor, asemănătoare cu cercurile unui copac: ”Adunatu-s-au cercurile în trunchi, / De rădăcini inocente hrănite./ Dă coaja să crape, cedând, în tăcere, / Aglomeraţiei de anotimpuri, aproape suprapuse” (*T întors*, p.7).

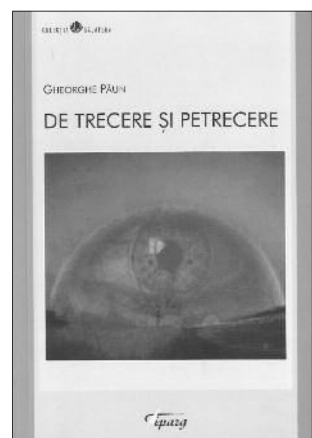
Şi asumarea destinului acesteia, până când amintirea va deveni o umbră: ”Când îmi voi atinge umbra / Voi afla, chiar dacă nu voi mai fi. / Niciodată până acum umbra-mi / Nu a ajuns egală cu aripa”(Destin II, p.9).

Aici trebuie să amintesc şi activitatea bogată a domnului academician ca redactor şef al revistei „Curtea de la Argeş”, care a devenit, în câţiva ani, una dintre cele mai prestigioase publicaţii culturale din ţară, cu un puternic ecou şi peste hotare, îmbinând, în mod armonios, ştiinţa cu literatura. În paginile acestei reviste, a inaugurat, încă de la început, rubrica *Lacrima Anei*, unde publică, în fiecare lună, un autor prestigios, care a dedicat, într-o carte a sa, o poezie jertfei de tinereţe şi frumuseţe a celei care a fost nemurită prin moarte, în zidurile mânăstirii Meşterului Manole. Iată şi o strofă a lui Gheorghe Păun, din poezia *Spre Ana*: ”Muta-m-aş în piatră, Ană, la tine / Iar ţie ursita rămână-ţi în cântec, / Când stelele s-or naşte pe streşini vecine / Să simţi cum se miră feciorul în pântec, / Muta-m-aş în piatră, Ană, la tine”.

Odată cu evocarea jertfei Anei lui Manole, aripa liricii lui Gheorghe Păun se extinde asupra întregului ţinut argeşean: "Un Argeş nu e de-ajuns ca să strângă / Izvoarele câte-s lăsate în urmă, / Uitate sub brazde, uitat-au să plângă, / Iar lacrima-n ţărână ascunsă se curmă” (*Baladă*, p.72).

Câteva poezii au ca temă admiraţia pentru frumuseţea femeii iubite, aşa cum o întâlnim în *Madrigalul ochiului de ciorap* (p.23), *De teamă* (p.40), *Baladă în mov*, din care citez: ”Gândind la şoldul tău înalt / Lăsat mătăsii doar în pază, / Te voi veghea de pe asfalt, / Până fereastra va fi trează” (p.32).

Iată şi câteva asemănări cu poezia balcanică a lui Ion Barbu: ”Ciucuri suri în vârf de scufă / Narghilea ameţitoare / Şi şalvari cu formă bufă – / Isarlîc fără scăpare” (*Isarlîk*, p. 39). În aceeaşi tematică poate fi încadrată şi poezia Hogea-n piaţă, din care desprind minunatul vers: ”Sub pleoape parcă mor năluci” (p.43).

În această plenitudine tematică, evident că nu este uitată nici preocuparea sa ştiinţifică, pentru matematică, aşa cum desprindem din poezia *Algebră*: „Am la-ndemână câteva mirări, / La fel de multe întrebări, / Lângă ele, şi mai multe tăceri…/ Ce-ar trebui, / Ce-aş putea să fac cu ele? // De-nmulţit se înmulţesc singure, / De scăzut, niciodată…/ Îmi rămâne să le adun, / Dar cât să facă / O mirare plus o-ntrebare ?”(p.54).

O poezie cu totul aparte este dedicată fraţilor din Republica Moldova, exprimând admiraţia autorului pentru acest ţinut de jertfă şi faţă de locuitorii lui eroici: ”Mă-chin ţie, brazdă moldavă / Şi oaselor strânse sub vie. / De dor, am uitat de mânie, / Dar nu de gulag şi otravă, / De bunii pierduţi în robie / Prin gheaţa din cea-mpărăţie / Ce alături pândeşte hulpavă” (*Lacrimă*, p. 56).

Tendinţa spre autoperfecţionarea creatoare este sugerată în poezia Mirarea ostenelii: „Vibrează arcul…/ Săgeata din măduva luminii mele / Are vârf spre cer, / Ţintindu-l, / Vibrând odată cu arcul” (p.70).

Încercând să reliefez o parte din tematica acestei cărţi, am desprins faptul că, la fel ca în cercetarea sa ştiinţifică, autorul dă dovadă de o inteligenţă emoţională permanent creatoare, imprevizibilă, care lasă deschise la fiecare lectură a volumului său noi sensuri de interpretare. Nu ne mai rămâne decât să-i urăm succes pe mai departe.

* Editura *Tiparg*, Colecţia *Galateea*, Piteşti 2013

ION C. ŞTEFAN

litere

Mariana Şenilă-Vasiliu

Marginalii la două expoziţii Delacroix (II)

Acolo unde ochiul comun percepe doar o încâlceală de linii, el discerne bogăţia imaginaţiei artistului, sâmburele unei idei; acolo unde insul de rând nu vede decât o linie, el citeşte supleţea spiritului creator, inteligenţa lui, modul său subtil de a se exprima; în ceea ce insului oarecare i se pare sărăcie, iubitorul de desene vede chintesenţă, arta împinsă la suprema ei esenţă.

„La oamenii stăpâniţi de sentiment nu vei întâlni nimic fals".
EUGENE DELACROIX

Printre atâtea evenimente artistice demne de atenţie, vara lui 2004 la Paris a fost marcată de două expoziţii, ambele legate de numele lui Delacroix: o prezentare selectivă a desenelor acestuia din Colecţia Etienne Moreau-Nelaton şi expoziţia intitulată "Dante şi Vergiliu în infern", axată în jurul acestei creaţii de tinereţe a lui Delacroix. Ambele expoziţii erau deschise la Louvre, una lângă alta.

Numele colecţionarului francez Etienne Moreau-Nelaton nu-mi era străin, îl mai întâlnisem cu ocazia vizitării altor expoziţii legate de pictorii romantici, de barbizonişti ori de artişti precum Manet, Monet, Sisley, Berthe Morisot şi chiar Picasso. În timpul celei de-a Treia Republici el era cunoscut ca un mecena al artiştilor moderni, dar şi în calitate de artist complex (ceramist, pictor, gravor) şi chiar ca scriitor. Pentru familia Moreau, Delacroix era un adevărat fetiş şi asta datorită lui Adolphe Moreau tatăl (1800-1882). Fiul a călcat pe urmele părintelui în admiraţia nemărginită pentru arta lui Delacroix, fapt materializat într-o monografie dedicată acestuia publicată în 1873. În fine, nepotul, Etienne Moreau (1859-1927) a adăugat numelui dinastiei de colecţionari de artă şi pe cel al mamei sale, Nelaton, şi sub acest dublu nume, Moreau-Nelaton a donat Louvre-ului corespondenţa pictorului şi colecţia de 1.500 de desene pe care cei trei o alcătuiseră în decurs de peste un secol.

Faţă de colecţionarii de pictură, câtă frunză, câtă iarbă - oricine posedă mai mult de trei tablouri, indiferent de calitatea lor, dar "vechi" şi "în ulei" se declară "colecţionar"! -, cei care adună desene, gravuri, acuarele ori pasteluri sunt foarte puţini. Persoane inteligente, cu o desăvârşită educaţie artistică şi rafinate, ele sunt capabile să discearnă în severitatea aparentă a desenului cele mai subtile calităţi ale spiritelor creatoare artistice.

Desenul e mai puţin spectaculos decât pictura, dar în el se concentrează tot potenţialul creator al artistului, întreaga sa inteligenţă plastică. Orice operă de artă, indiferent de gen sau de grandoarea ei, începe cu câteva linii sumare trasate pe o foaie de hârtie care pot fi considerate scheletul viitoarei creaţii. Unii se pripesc grăbindu-se să-l considere un fel de gramatică a artei, însă a-l rezuma doar la atât înseamnă a-i suspenda calităţile proprii, frumuseţea intrinsecă

şi nebănuitele capacităţi expresive, în fine trăirea independentă faţă de pictură, de exemplu. În simplitatea dezarmantă a unei trăsături de linie pot fi exprimate o mie şi una de lucruri. Subţire, linia poate sugera ideea de uşor, luminos, de puritate, de depărtare spaţială, de înălţare, de spiritualitate şi se poate chiar substitui culorii deschise. Întunecată şi îngroşată linia poate exprima întâi de toate materialitatea, teluricul, forţa, greutatea, tensiunea volumelor, un spirit dionisiac. Modulată, ea se joacă cu umbra şi lumina, sugerează formele obiectelor, variaţiile tonale sau muzicalitatea picturală, un spirit ales şi deschis. Frântă, linia e simbolul agresivităţii, al încremenirii şi răcelii, a mineralului şi neînsufleţitului, un spirit raţional, nervos şi distant. Linia curbă e linia viului, dar scăpată din mână ea devine agitată, sursă de haos şi chiar simbol al alienării mentale (a se vedea desenele alienaţilor mintali din colecţia pictorului Jean Dubuffet). Virtuţile desenului nu se rezumă doar la aceste capacităţi, liniile sunt în acelaşi timp purtătoare de vectori dinamici şi spirituali, capabile să se substituie cu succes calităţilor picturale aşa cum se întâmplă în tuşurile chinezeşti şi japoneze, în desenele pictorilor moderni Matisse, Bonnard sau Pascin, ori în schiţele şi crochiurile mai vechilor de vreme Rubens, Rembrandt, Gericault sau Delacroix. Ce să mai zicem de desenele lui Toulouse-Lautrec ori Van Gogh, a căror mână purtată parcă în transă rezumă în câteva linii expresivitatea şi dinamismul corpului uman în mişcare sau tensiunile nevăzute ale naturii. Într-un cuvânt, liniile sunt capabile să exprime lumea în integralitatea şi adevărul ei, sentimente şi trăiri altminteri imposibil de exprimat prin cuvinte.

Colecţionarul de desene iubeşte, înţelege şi apreciază această artă tocmai pentru austeritatea sa, pentru capacitatea sa concis-expresivă. Acolo unde ochiul comun percepe doar o încâlceală de linii, el discerne bogăţia imaginaţiei artistului, sâmburele unei idei; acolo unde insul de rând nu vede decât o linie, el citeşte supleţea spiritului creator, inteligenţa lui, modul său subtil de a se exprima; în ceea ce insului oarecare i se pare sărăcie, iubitorul de desene vede chintesenţă, arta împinsă la suprema ei esenţă. Unde publicul privind nu percepe mare lucru, ochii avizaţi văd culoare şi formă, fără măcar ca pensula să fi atins hârtia. Sumum de calităţi, desenul e cea mai rafinată expresie a artei, însă ea nu se dezvăluie decât spiritelor egale prin cunoaştere cu măiestria desenatorului pentru că, aşa cum spunea Rafael, "A înţelege înseamnă a egala".

Cantitativ, expoziţia dedicată colecţiei Moreau-Nelaton e restrânsă; sunt expuse doar 69 de desene şi acuarele ale lui Delacroix, la care, în mod inspirat, au fost adăugate o serie de scrisori ale pictorului. Puţinătatea exponatelor nu prejudiciază asupra calităţii lor. Personal, prefer să văd mai puţin, dar cu cea mai mare atenţie şi mai ales pe îndelete. Concursurile turistico-culturale de genul cine vede Franţa în zece zile, Parisul în cinci şi Louvre într-o singură zi nu-s de mine. Kilometrajul n-are nicio legătură cu cunoaşterea şi nici privitul la pogon cu înţelegerea.

Cuprinzând desene, laviuri şi acuarele realizate de pictor între 1821 şi 1859, este evident că acestea diferă în funcţie de vârsta la care au fost făcute şi de gradul de stăpânire al acestei arte în legătură directă cu măiestria dobândită. Indiferent însă din ce an datau şi de obiectul atenţiei artistului, în toate se simţea gheara leului. Contemporanul pictorului Pihlarete Chaslis a condensat esenţa acestora într-o frază cheie: *"Delacroix a făcut conturul să tremure, sperând să dea prin linie emoţia culorii"*. Fără a risca o explicaţie de amploare, mă mulţumesc doar să amintesc că există diferenţe majore în desen în funcţie nu doar de personalitatea şi vârsta artistului, ci şi în funcţie de domeniul artistic căruia îi aparţine. Între desenul unui pictor şi cel al unui sculptor, ambii egali ca valoare, diferenţa e totuşi radicală: sculptorul percepe desenul ca expresie a volumului, pictorul sub forma culorii. Ba, nici desenele a doi pictori nu se aseamănă, unul e desenul pictorului în clar-obscur şi altul cel al unui colorist; una e tehnica modelării în pictură care ţine cont nu de culoare, ci de volumul exprimat prin lumină şi umbră, şi cu totul aparte e tehnica modulării care are multe asemănări cu modulările muzicale. Delacroix a fost colorist, chiar dacă uneori foloseşte şi contraste de clar-obscur. Nefiind o puristă din categoria exclusivistă "ori, ori", mă feresc de catalogări şi consider importantă doar reuşita picturală. Fie că e vorba de schiţele unor compoziţii pentru tablouri ample, pe teme literare sau istorice precum "Bătălia de la Tailleberg" sau "Intrarea cruciaţilor în Constantinopol", de crochiuri după trupuri umane sau animale - cu precădere tigrii, lei, cai ori pisici -, de peisaje ori de arbori, pictorul desenează cu aceeaşi atenţie, energie şi libertate. Numitorul comun al tuturor desenelor e descoperirea esenţei a ceea ce vedea şi reprezenta.

În timpul călătoriilor şi în mod special când vizitez muzee, port întotdeauna asupră-mi un carnet de notiţe în care schiţez sau redau sumar impresiile avute. Era inevitabil ca expoziţiile dedicate lui Delacroix, una din marile mele iubiri în pictură, să-mi stârnească reflecţii privind arta sa şi să le notez. Pentru autenticitate, cu amendamentul unei îngrijiri stilistice ulterioare a celor prea sumar notate, le împărtăşesc cititorului.

Schiţă în laviu pentru *"Lupta ghiaurului cu paşa"*. Orice artist contemporan ar muri de invidie la vederea capacităţii de concizie a desenului, a libertăţii lui. În ce mă priveşte, eu, care ador caii şi-l admir infinit pe Delacroix, eu ce să mai zic?

"Leoaică răgând", acuarelă. Pare o flacără arzând în galbenuri tomnatice. Sculptorul Barye a făcut şi el mai multe crochiuri după aceeaşi leoaică: Delacroix a făcut pictură, artă adică, pe când Barye a făcut doar sculptură animalieră, ceea ce din punct de vedere artistic e prea puţin. Singurele vietăţi care trăiesc în sculptură prin calităţile exclusiv artistice şi care nu sunt copii ale formelor reale, sunt cele ale lui Brâncuşi. Restul...

Ciclul de acuarele de la Eaux Bonnes. În *"Lanţuri de munţi"*, Delacroix atinge sublima concentrare şi expresivitate pe care o întâlneşti doar în tuşurile chinezeşti sau japoneze pe care pictorul nu ştiu dacă le cunoştea (Japonia s-a deschis lumii abia în 1853!). Simte instinctiv mişcarea alternativă vid-plin, specifică picturii chinezeşti şi japoneze şi, inspirat asemenea ei, lasă primul plan liber pentru ca imaginea să respire. Munţii şi văile înecate în ceaţă din acuarelele sale asta fac, respiră. E un lucru esenţial ce îl deosebeşte de ceilalţi pictori europeni care, de teama "golului"/vidului, încarcă imaginea până la sufocare. Când vizitezi un muzeu european, adesea ai senzaţia că te afli într-o magazie plină cu de toate. De trei lucruri se tem europenii: de "gol" pe care îl confundă cu pustiul; de tăcere, care pentru ei e asurzitoare, şi de simplitate, pe care o confundă cu sărăcia. Delacroix a făcut virtuţi din ceea ce alţii au ignorat.

"Stejarul din Senart". Între pictor şi acest arbore falnic pare să fi existat o legătură care depăşea regnurile. Delacroix a desenat de nenumărate ori stejari, întotdeauna cu aceeaşi atenţie şi interes, şi de fiecare dată nu a uitat să noteze acest lucru în Jurnal. Scria despre stejar ca despre un prieten faţă de care, atunci când se revăd, arată aceeaşi emoţie şi afecţiune. Liniile nervoase, tensionate, precum şi haşura viguroasă anticipează expresivitatea desenelor lui Van Gogh. Pictorii cu har - Delacroix, Andreescu, Van Gogh sau Mondrian - au făcut prin măiestria lor dintr-un arbore esenţa pădurii; cei mediocri fac dintr-o pădure întreagă un maldăr de surcele.

"Cal trecând o apă cu un om legat în spate". Calul ca splendoare animală. Dragostea pentru acest animal inteligent şi mândru a fost obiectul admiraţiei comune a lui Delacroix şi Gericault. Buni observatori, excelenţi desenatori, amândoi au făcut din el emblema frumuseţii sălbatice, a energiei şi eleganţei. Aproape nu-i pânză de Delacroix în care să nu fie prezenţi cai, însă caii lui nu sunt animalele docile, de manej spaniol sau austriac pe care îi încalecă orice momâie încoronată pentru poză, ci cai rebeli care ţâşnesc

arte

dintr-o natură virgină şi neîmblânzită. După vizitarea în 1832 a Marocului şi Algeriei, unde a avut ocazia să vadă şi grajdurile sultanului Marocului, în care erau adăpostite cele mai frumoase exemplare cabaline, dragostea pentru acest minunat animal a crescut, de asemenea şi măiestria lui în redarea mişcărilor de o eleganţă necontrafăcută. Nu ştiu ce legătură e între cal şi omul pe care îl poartă în spate legat, în tot cazul e vorba despre ceva tragic.

Schiţe pentru *"Bătălia de la Tailleberg"* şi pentru *"Intrarea cruciaţilor în Constantinopol"*. Nimic concret, doar câteva curbe compoziţionale şi câteva puncte de reper. Cine îşi închipuie că abstracţionismul e creaţia artistică a secolului XX se înşeală amarnic. Mai toţi marii creatori porneau de la notaţii fugare şi de la organizări compoziţionale abstracte cărora le dădeau ulterior carne. În arta contemporană, ex nihilo, nihil!

"Naufragiul lui Don Juan", după Byron. Delacroix are o bizară atracţie pentru subiectele tragice, pentru moarte, motiv pentru care literatura lui Byron, tragică şi ea, a fost una din principalele sale surse de inspiraţie. Pierduţi în largul mării, naufragiaţii trag la sorţi cine urmează să fie mâncat. Trebuie că a fost influenţat de "Pluta Meduzei" pe a lui Gericault, a cărui artă o preţuia şi care era autorul unor picturi în care tragedia se încuibase de la nebunie până la moarte.

"Valuri izbindu-se de faleză". Schiţă excepţională sub toate aspectele. Eliberat de constrângerile stupidului "desen după natură", în realitate Delacroix face vocalize pur picturale pe motivul apă-stâncă, fluid-dur. Ceea ce avea sub ochi era doar pretext pentru variaţiuni pictural-muzicale. Inteligenţa plastică i-a dictat suspendarea detaliilor despre care pictorul "după natură" crede că sunt marile calităţi ale peisagistului. Chirurgia la care s-a dedat Delacroix e în favoarea spectacolului principal pe care detaliile l-ar fi tocat. A şti să renunţi la caligrafierea contururilor şi a număratului frunzelor unui arbore, la stupida asemănare cu natura în favoarea sintezei, a-ţi impune propria viziune într-o mişcare fulgurantă, acestea sunt marile calităţi ale artei.

"Tânără femeie întinsă, văzută din spate". Lucrare de tinereţe. Pare o imagine în oglindă a "Marii odalisce" a lui Ingres pictată cu cinci ani mai devreme. Ceea ce le deosebeşte însă este temperamentul artistic. Delacroix desenează *a prima,* liber, fără acele "retuşuri asasine", cum numea pictorul prosteasca încăpăţânare de a face un desen perfect. Ingres, contrarul său, era obsedat şi chinuia linia până când, perfectă, pierde orice urmă de vlagă; pictura lui Ingres n-are viaţă în ea, are un aer fotografic, pe când la Delacroix totul e numai trăire şi zbucium. După nonşalanţa tuşelor, nudul femeii anunţă "Olympia" lui Manet şi deşi primatul modernităţii îi este atribuit lui Manet, în realitate întâiul pictor modern a fost Delacroix; prin inovaţii în viziune şi în tehnica picturală, el a fost pictor de răspântie, punte între pictura trecutului şi viitorul picturii.

"Patul nefăcut". Iată ceva neaşteptat chiar şi pentru un nonconformist ca el. Desenul, un capriciu destinat mapei personale, fără intenţia de a fi vreodată expus, are drept subiect o banalitate perfectă, nu însă şi prin felul în care a fost executat. În răvăşeala patului nefăcut, trebuie că pictorul a fost atras de ceva demn de reţinut, fie sub aspect compoziţional, fie în jocul planelor determinate de cutele stofei, fie în ritmuri, altminteri nu s-ar fi oprit la acest aspect domestic neinteresant. Au existat şi alţi pictori care descopereau surse de inspiraţie compoziţională în te miri ce; Leonardo citea organizarea viitoarelor sale tablouri în petele de ulei jucând pe apă, în mucegaiurile de pe pereţi, în nori, în curgeri învolburate de ape, de ce nu, atunci, şi un pat nefăcut?

Dintre calităţile care îl ţintuiesc pe privitor în faţa operei de artă, importantă este originalitatea viziunii. Cea a artistei contemporane britanice care şi-a expus propriul pat, cu cearşafurile pătate de transpiraţie şi urină în care, zicea ea, a zăcut două săptămâni într-o criză de depresie provocată de o ruptură sentimentală - deci tot un "pat nefăcut"! - o depăşeşte pe cea a lui Delacroix. Împuţitul exponat "artistic" a fost premiat. Mare-i grădina ta artistică actuală, Doamne!

Depăşită la un moment dat de criza de timp - voiam să văd şi expoziţia organizată în jurul tabloului "*Dante şi Vergiliu în infern*" -, a trebuit să aleg între a nota sau a vedea. Am ales să văd, însă puternicul impact avut asupră-mi de o schiţă pentru *"Punerea în mormânt"* m-a obligat să redeschid carnetul. N-am notat decât un singur cuvânt: Formidabil! În el este inclusă suma impresiilor provocate asupră-mi de acel desen.

Încă tulburată de cele văzute în colecţia de desene Moreau-Nelaton, am trecut pragul celeilalte expoziţii dedicate lui Delacroix, "Dante şi Vergiliu în infern". Deşi lucrare de tinereţe, întâia pe care a expus-o la Salonul oficial din 1822, pictura are în ea toate calităţile care au făcut din Delacroix un artist unic. Subiectul este inspirat din "Divina Comedie" a lui Dante, mai exact din cântul III din "Infernul". La noi, capodoperea dantescă, a fost admirabil tradusă de Coşbuc în colaborare cu Ramiro Ortiz şi, firesc ar fi să recurg la versurile cu pricina, însă dată fiind lungimea şi stilul lor, de care cititorul contemporan s-a dezobişnuit voi recurge la un *digest* presărat cu doar câteva versuri legate direct de tabloul imaginat de Delacroix. Ajunşi pe malul Aheronului/Stix-ului, Dante şi Vergiliu aşteaptă luntrea lui Caron care să-i treacă pe celălalt mal. O dată cu ei, încearcă să urce în luntre şi cei osândiţi, *"Oricine moare/respins de cer şi făr-de pocăinţă/toţi vin aici, de-oriunde de sub soare;/şi cer să treac-n trista locuinţă"*. Cumplitul luntraş al *"bălţii - acei cumplite,/ai cărui ochi au cerc de flăcări roşii"* – Caron, în tablou, e pictat văzut din spate! *„(...) de drum dă semn, şi-n luntre-i bag'apoi,/pe cei târzii lovindu-i cu lopata"*. Între cerul sumbru şi apa nămoloasă, admirabil pictate de Delacroix; între cei care disperaţi încearcă să se agaţe de luntrea în care se află Dante şi Vergiliu, se dă o luptă disperată; se lovesc brutal între ei cu picioarele, se trag la fund sau, învinşi se abandonează în apa neagră a Aheronului. Unul din damnaţi muşcă furios din marginea luntrii; acela e Filipo Argenti, duşmanul de moarte a lui Dante, unul din aceia care *"nici onoare n-au, nici infamie"*. Sub chipul lui Argenti, Delacroix l-a portretizat pe unul din criticii săi cei mai înverşunaţi. Deşi abia la începutul carierei sale artistice, pictorul a avut o viziune premonitorie privind ceea ce urma să se întâmple pentru că, asemeni poetului florentin, şi Delacroix a avut parte de cele mai injuste , veninoase şi nedrepte atacuri la adresa lui. Un alt portret real introdus în "Dante şi Vergiliu în infern" este cel al lui Chopin în chip de Dante. Asemănările fizice, cu faţa suptă traversată de nasul prea lung şi ascuţit, interiorizarea sub care se simt furtunile sufleteşti, aduc uluitor cu masca mortuară a lui Dante.

Delacroix a avut harul rar al monumentalităţii în pictură. Nevoia de suprafeţe mari pe care să picteze după pofta inimii şi pe care le domina cu uşurinţă se simte pretutindeni în pânzele sale. Din pictura maeştrilor pe care îi preţuia, şi mai cu seamă de la Rubens, a înţeles secreta şi necesara punere în acord a curbelor compoziţionale ample cu suprafeţe mari. Tot aşa cum o simfonie nu poate fi interpretată de un quartet, la fel nici vastele tablouri pe teme istorice ale lui Delacroix nu puteau fi pictate pe suprafeţe meschine. În general, legea nescrisă a picturii impune, în cazul compoziţiilor bazate pe curbe largi - la Delacroix, ca şi la Rubens, curbele care exprimă viul în mişcare sunt omniprezente -, folosirea marilor suprafeţe pe care pot evolua elocvent. Pe de altă parte, harul monumentalităţii nu e dat oricui, de el au parte spiritele clocotitoare.

În "Les Phares", Baudelaire îi face lui Delacroix un portret condensat bazat în exclusivitate pe pictura sa. "*Delacroix, lac de sang hanté des mauvais anges,/Ombragé par un bois de sapins toujours verts,/Ou, sous un ciel chagrin, des fanfares etranges/Passent, comme un soupir étouffé de Weber"*. Fiecare figură de stil poetică are un corespondent pictural sau

simbolic, "lac de sânge" înseamnă luptă, dramatism, culoarea roşie - în "Dante şi Vergiliu în infern", Dante poartă o glugă roşie, iar Vergiliu e drapat tot în roşu; "brazi mereu verzi" - verdele este culoarea complementară a roşului, creând împreună un contrast menit să le scoată în evidenţă pe amândouă; "îngeri răi" face trimitere la imaginaţia turbulent-tragică din tablourile pictorului, la imaginile oarecum suprarealiste din ele; "cer trist" e o aluzie la fundalul mohorât ce domină fundalul pânzelor lui; în fine "Suspinul înăbuşit al fanfarelor lui Weber" are rostul de a-l plasa pe pictor în rândul romanticilor reprezentat în muzică de Weber. În strofele următoare, Baudelaire, dincolo de acestea, vorbeşte de blesteme, blasfemii, plânsete şi extaz, strigăte de disperare şi lacrimi, simboluri sonore ecou ale stărilor sufleteşti pictate de Delacroix.

Delacroix a avut harul rar al monumentalităţii în pictură. Nevoia de suprafeţe mari pe care să picteze după pofta inimii şi pe care le domina cu uşurinţă se simte pretutindeni în pânzele sale.

Chiar dacă e operă de tinereţe, "Dante şi Vergiliu în infern" înglobează toate calităţile artistice viitoare ale lui Delacroix, de la ştiinţa compunerii la inovaţia tehnică şi măiestria picturală, de la viziunea amplă până la subordonarea detaliului, de la impecabila stăpânire a cunoştinţelor despre anatomia şi mişcările corpului omenesc până la exprimarea tensiunilor sufleteşti. Chiar dacă stilul său pictural nu e pur -, pictorul amestecă uneori probleme de culoare cu rezolvări în clar-obscur - se vede clar că e vorba de un mare colorist. Într-un cuvânt, chiar cu imperfecţiuni, se vede de la o poştă că "Dante şi Vergiliu în infern" este opera unui "geniu bolnav de geniu", cum îl definea Baudelaire. În cronica Salonului din 1822 făcută în *"Le Constitutionnel"*, referindu-se la tablou, A. Thiers scria: "Nu ştiu ce amintire de mari artişti mă străbate la vederea acestui tablou; regăsesc în el acea forţă sălbatică, ardentă, dar naturală, ce se abandonează fără efort propriului elan (...). Nu cred că mă înşel, domnul Delacroix a primit în dar geniul; să-şi continue drumul cu pas sigur, să se înhame la marile lucrări, condiţie indispensabilă a talentului său". Evoluţia ulterioară a confirmat previziunile lui Thiers, încrederea nesmintită a lui Baudelaire, nemărginita admiraţie a celor trei Moreau şi încă a multor altora care au crezut în forţa uriaşă a geniului său pe care contemporaneitatea îl confirmă. De gheaţă să fii şi vederea unui tablou de Delacroix îţi înmoaie inima; de fier de-ai fi, în faţa pânzelor sale te copleşeşte emoţia. Asta înseamnă pentru un artist să aibă spirit ales, trăire intensă, har de la Dumnezeu, meşteşug pe măsură şi forţă de muncă. Asta înseamnă si fii geniu. Delacroix a fost incontestabil unul dintre cele mai mari genii ce i-au fost dăruite Franţei, Europei şi întregii omeniri.

Leo Butnaru

DE LA ARCA LUI NOE – LA ARCA POEZIEI (XV)

(Jurnal de Armenia. 18-28 octombrie 2011)

...stimaţi colegi de mişcare naţională întru democraţie, chiar să uitaţi atât de… nedelicat de artileria grea ce bătea dinspre Uniunea Scriitorilor, dinspre redacţiile unor publicaţii curajoase?! Să uitaţi de articolele programatice pe care le-au semnat unele ilustre personalităţi ale acestui pământ? Păi, semnăturile uşurele ale birocraţilor nu veneau decât sub semnăturile grele ale scriitorilor şi jurnaliştilor. De ce continuaţi să vă auto-măguliţi că chiar numai modestele voastre iscălituri ar fi decis totul şi în toate?

26 octombrie

Cel care a modernizat şi a schimbat radical, spre modernitate, înfăţişarea Erevanului a fost arhitectul neoclasic Aleksandr Tamanian, venerat în mod deosebit de urmaşi.

În fine (de etapă), Erevanul este ADN-ul Armeniei, esenţa ei, în care transpar atât originile trans-milenare, cât şi urmele epocilor *ce au venit* ca tumultoasă trecere a timpului spre contemporaneitate, spre azi, spre modernitate şi europenizare tot mai accentuată.

Constat că metropola din vecinătatea Araratului (în oricare capitală din lume ar locui armenii, în majoritatea lor ei consideră capitala capitalelor Erevanul) are metropolitan, dar, deocamdată (cam mult durează acest deocamdată), cu doar 10 staţii (circa 12 kilometri). Autorităţile se gândesc la continuarea lucrărilor subterane. Însă din lipsă de angajament, o parte din vechii constructori au plecat aiurea. Dar au mai rămas.

Renunţ de a coborî în metrou şi urc din nou scările Muzeului de Istorie, pe faţada căruia vălurează un mare banner (cât o velă de catarg pe Arca lui Noe, noi, aici, în preajma Araratului, fiind năieri pe *Literary Ark 2011*!) cu mesajul aniversării de două decenii de la proclamarea independenţa Armeniei. Spre deosebire de Moldova şi Ucraina, pe pânză nu apare şi chipul preşedintelui în funcţiune al ţării. La Chişinău fusese cocoţat pe bannere până şi un fel de preşedintele interimar, asta trezindu-ne un gust amar… uşor greţos… Însă armenii, învăţaţi de milenara lor istorie, ştiu că independenţa nu poate fi trecută în contul unui dubios şi efemer politician al prezentului.

Nici până azi nu mă pot mântui de stupefacţia ce mă cuprinsese, când citii că un impostor se dădea, singur şi irepetabil, autorul Declaraţiei de Independenţă a Republicii Moldova. Cum, bre, ai fost chiar atât de original, încât să „ticluieşti" actul respectiv exact ca acelea ale Ţărilor Baltice, cu articole, fraze aproape identice ca documentul fundamental al României? Cum, băietanule, până la declaraţia de independenţă a R.M., chiar de au existat modele de atare consfinţire, tu nu le-ai consultat, nu le-ai urmat?! Chiar să fi avut tu o minte şi o inspiraţie atât de docte, încât să o fi pornit de la *tabula rasa* în domeniu?!... Ei bine, dar s-au preluat teze şi chiar stilistica din Declaraţia de independenţă din 1918 a „Sfatului Ţării"! Plus ideaţia din Carta ONU, din Actului Final de la Helsinki şi din documentele de bază ale Dreptului Internaţional în această problemă… Aaa, că o fi fost o echipă de redactori – dar nu autori! – ai declaraţiei, anume aşa era logic să fie. S-a discutat cazul, dar nu s-a potolit definitiv hazul pe seama „autorului" sau „autorilor-autohtonilor" buni de pus şi ei pe bannere.

În genere, la Chişinău continuă încă o interminabilă retorică despre merite şi *meritologie*, e în floare ofticoasă lăudăroşenia unor foşti demnitari din anii '90 (ai secolului trecut), pe care evenimentele şi conjuncturile, unele destul de tenebroase, i-au propulsat spre vârfurile puterii. Îl auzi pe unul cum se dă mare şi tare că el anume a decis ca, în sfârşit, să fie demontat monumentul lui Lenin şi dus aiurea, chiar dacă ştia că îl paşte riscul etc. Altul spune că anume el era cât pe ce să refacă joncţiunea celor două maluri ale Prutului, alias reîntregirea, reunirea etc. Un al treilea se dă în spectacol, amintind mereu că graţie lui au fost instalate ici şi colo busturile unor personalităţi nedreptăţite de bolşevism etc. De se creează impresia că întregul guvern de pe atunci nu însemna decât un singur om, el, ex-ministrul (nu obligatoriu – prim).

Însă aceasta nu e decât aşa, o mică şi falsă impresie pe care dânşii ţin să ne-o inoculeze. Pentru că, dragii noştri ex-demnitari „mari şi tari", nu uitaţi că, pe atunci, principalii erau cei mulţi. Ba, aş spune că, la începutul anilor '90, politica nu se făcea atât în cabinetele ministeriale şi cele de la preşedinţie, cât în stradă, în piaţă. Deciziile cu care vă lăudaţi voi că le-aţi luat fuseseră, de fapt, deciziile a zeci de mii de cetăţeni care, în viitoarea Piaţă a Marii Adunări Naţionale, decideau ce şi cum, şi cu Lenin, şi cu eventuala reunire, şi cu remanierile în materie de *bustologie*, şi cu… cu toate, domnilor ex-miniştri. Semnăturile birocratice nu ar fi însemnat absolut nimic (şi nici nu aţi fi pus semnăturile!), dacă nu vedeaţi prin geamurile din clădirea în care se află guvernul sau preşedinţia că în piaţă mulţimea vă este de pavăză, de scut şi chiar vă ţine… din scurt, cerând imperios să faceţi cutare şi cutare. Atunci, în toate, nu era protagonist curajul personal al unui sau altui ministru, ci domina şi decidea Curajul Poporului.

Apoi, stimaţi colegi de mişcare naţională întru democraţie, chiar să uitaţi atât de… nedelicat de artileria grea ce bătea dinspre Uniunea Scriitorilor, dinspre redacţiile unor publicaţii curajoase?! Să uitaţi de articolele programatice pe care le-au semnat unele ilustre personalităţi ale acestui pământ? Păi, semnăturile uşurele ale birocraţilor nu veneau decât sub semnăturile grele ale scriitorilor şi jurnaliştilor. De ce continuaţi să vă auto-măguliţi că chiar numai modestele voastre iscălituri ar fi decis totul şi în toate?

Astfel că, stimaţi ex-demnitari, nu vă daţi chiar cei mai ex-tari, aproape ţari… *Est modus in rebus* – nu? Adică, această măsură în toate înseamnă şi punerea de surdină, atenuare vocilor lăudăroşilor. Înseamnă redactarea onestă a grăbitelor memorii pe care le ticluiţi unii, în care, bineînţeles, protagonistul protagoniştilor este el, autorul, ex-demnitarul, şi nicidecum cei mulţi care, atunci, la începutul anilor '90, contau cu adevărat.

Pentru că, de nu punem surdina (necesară), totul rămâne pe vechi, adică: de-a surda… Iar absenţa imperativei temperări ne duce cu gândul la amara exclamaţie a anticilor: *O tempora, o moris!...*

P.S. E de presupus că, dacă nu vă lăsau cei mulţi din mâini, aţi fi continuat să faceţi… minuni(?)…

Aşadar, intru în Muzeul de Istorie, să-mi „lichidez" restanţele, să vizitez şi sălile dedicate culturilor chineză şi iraniană, pentru care nu avusesem timp data trecută. Însă mai trec, fie şi într-un ritm alert, prin spaţiile istoriei şi culturii armene, vizitate data trecută, chiar în prima zi a sosirii noastre la Erevan. Uluitor!

Unde s-a putut, am tras cadre foto. Puţine, dar totuşi. Iar la ieşire, în hol, odihnindu-mă niţel pe o banchetă capitonată cu pluş verde, revin la gândul că, pe lângă blocnotesul propriu-zis, eu mai dispun şi de un *fotoblocnotes*, pe care încerc să-l utilizez cu cât mai multă pricepere, cu randament, să zic. El îmi permite să culeg date de pe tăbliile cu diverse explicaţii, să preiau legendele din vitrinele cu exponate. Ba fixează şi ziua când s-a întâmplat cutare sau cutare captare.

Bineînţeles, astăzi se modifică în continuare modalitatea scrierii unui jurnal de călătorie. Dar şi a eseului. E deja cumva altceva decât până la apariţia pe lume a internetului, laptopului, fotocamerelor digitale performante care îţi oferă, instantaneu, posibilitatea să extragi/ descarci din ele nu doar imagini, ci şi texte. Apoi telefonul celular cu care de asemenea poţi fotografia, filma, înregistra explicaţiile ghidului; în care poţi capta notele, observaţiile tale orale.

Când îţi aşterni în computerogramă impresiile de peste zi, având nevoie de precizări, completări, poţi accesa neamânat surse virtuale care te edifică. Poţi telefona oricui, ispitindu-l asupra unui sau altui moment.

În singurătatea ta, în faţă cu consemnările diaristice în curs de ordonare, parcă ai fi asistat de câţiva secretari harnici (negrii tăi literari virtuali!), pricepuţi, gata să te ajute. Ai putea zice: fantastic! Dar, ca să-ţi temperezi afectivitatea (atât de în afara modei azi), pur şi simplu constaţi încă o dată: în aceste vremuri, este alta modalitatea (poate că… tehnica) scrisului de jurnal, de eseu. Etc.

La ieşire, pe prag de muzeu, parcă aş trage o concluzie, spunându-mi că, dacă, până prin secolul XVIII şi prima jumătate a secolului XIX, Armenia, ca formaţiune psiho-etnică şi culturală, putea fi considerată, concomitent, frontieră, dar şi conexiune între Europa şi Asia, astăzi ea este eminamente o conştiinţă europeană, „occidentalizându-şi" chiar şi vestigiile din adâncimi de secole prin modul de a le înţelege şi a le promova. Un ghid de muzeu îţi vorbeşte ca un european, cu o optică europeană, chiar şi atunci când invocă anticul Urartu.

Şi iar îmi revin în memorie sonuri şi isoane din Mandelştam, pe care l-am tradus cu atâta uitare de sine, aş putea spune: „Ah, nu mai văd nimic şi biata mea ureche-a asurzit,/ Din toate culorile nu mi-a rămas decât miniu şi ocru coclit.// Şi nu ştiu de ce zorii dimineţii armene mi se-arată-n vis;/ Hai să văd cum trăieşte în Erevan piţigoiul – mi-am zis.// Cum se înclină franzelarul, cu pâinea jucând de-a mijoarca,/ Din vatra rotundă lavaşului scoţându-i, molcuţă, pelicica...// Ah, Erivany, Erivany! Sau că de pasăre ai străzile zugrăvite,/ Sau că de leul, ca un copil, din penarul cu creioane diferite!// Ah, Erivany, Erivany! Nu că oraş – nucuşoară călită,/ Iubesc babilonia străzilor tale cu gura mare; oricare – cotită.// Eu viaţa-mi fără rost, ca muezinul coranul, mi-am slinit,/ Timpul mi l-am îngheţat şi sânge fierbinte nu am jertfit.// Ah, Erivany, Erivany, nimic mai mult nu am ce-mi dori,/ Decât congelaţii, dulcii tăi ciorchini, când prinde-a se-nzori."

Intru într-o internet-cafe şi, cu câteva zile întârziere (nu am deschis poşta electronică), găsesc mesajul lui Sică Romanciuc (soţia îmi spusese că m-a căutat la telefon), care scrie: „În colecţia noastră *Biblioteca pentru toţi copiii*, urmează să apară, într-un singur volum, *Iliada. Odiseea. Eneida* (repovestite pentru copii de George Andreescu). Daca accepţi să prefaţezi această carte (până la jumătatea lui decembrie), îţi trimitem textul într-o zi-două.

Cărţile pe care le-ai prefaţat (*Tom Sawyer* şi *În familie*) au fost deja tipărite (în China) şi la mijlocul lui noiembrie vor fi in editură..."

Într-adevăr, *habent sua fata libelli* – scrise în America sau Franţa, precum cele două amintite de Vasile, traduse în România, iată-le tipărite tocmai în China, acolo, unde, de altfel, a fost inventată hârtia… Iar veştile despre ele le primeşti undeva lângă Ararat, în fostul Urartu – acesta/ acela mai numindu-se chiar aşa, Ararat, dar şi Biainili sau Împărăţia Van, formaţie statală care şi-a avut creşterea şi descreşterea – *dimitriecantemirian* vorbind – în perioada 860 – 585 î. Hr. Însă denumirile nu se opresc aici, celor trei alăturându-li-se altele: Ţara Nairi, Ţara Alorzilor (de la Herodot amintire) sau – discutabil – şi Aratta.

Ecourile din acele vremuri au înfiorat şi coperta unei cărţi de poeme, pe care am numit-o *Lamentaţia Semiramidei*, publicate la Timişoara (ca să ne gândim încă o dată la geografie…). Iar editura se numeşte *Anthropos* şi pare a consuna perfect-arhaic cu Urartul, cu Mesopotamia…

Dar, brusc-neamânat! deja au şi prins a mă „tachina" posibile detalii pentru prefaţa trinităţii *Iliada, Odiseea, Eneida*. Mi se conturează, parcă, un spaţiu comun de asociativitate, deocamdată ceţos, însă din care pot desluşi detalii relativ explicite între două învecinări crono-istorice: se spune că Homer ar fi articulat *Iliada* şi *Odiseea* prin secolul VIII î. Hr., de când a fost atestat şi Urartu ca stat. Astfel, peregrinând prin Armenia, printre vestigiile ei, în memorie caut şi detalii pentru prefaţa pe care mi-a propus să o scriu Ed. *Prut Internaţional*, prietenul Sică Romanciuc. *Urartul meu* din clasele şcolii generale şi epopeile homeriene, de asemenea *ale mele*, din puţin, foarte frugal-fugar-fragmentarul crestomaţiei din ultimele clase ale şcolii medii (liceul, cum ar veni astăzi). Ceva mai temeinic – din studenţie, de la prelegerile profesorului Lev Kaţ (Cezza, cum îşi semna el eseurile), de la Biblioteca Naţională. Cu mai multe luni în urmă, am descărcat varianta audio a *Iliadei*, apărută, cândva, la *Minerva* (dacă îmi amintesc bine, traducerea era semnată de Diamandescu şi Hâncu; a fost una şi la Chişinău, a lui Nikolai Costenco; probabil, o alta a lui Vladimir Belistov, care spuneau că ar cunoaşte limba greacă încă „de la români"). Dar nu am mers prea departe cu „abaterea de la trebi", ascultând prefaţa (amplă, puţin sub o oră) şi câteva cânturi. Prin urmare, de cum revin la Chişinău – ascultare (de Homer, de zeii pe care i-a invocat, i-a cântat).

jurnal

Maria Pal

Este timpul

barza își scapă povara din pliscul obosit
în fața unui tren
în fața gândurilor fără hornuri

orbi
bostanii plâng pe câmpuri după strigoii copilăriei
lațuri taie picioare de păsări adunate în stoluri
vântul smulge nori uzi de pe frânghii
și-i scutură în văzduhul smolit

cu părul vâlvoi
luni desculțe stau chircite pe dulapuri
umblă tehui pe vârfuri prin camere
și-adună somnu-n panere

este timpul când altcineva scrie cu numele tău

în ochii lui Dumnezeu înfloresc lumânări de salcâm
când îți întinde zâmbind un vârf de deget
și-ți zgâlțâie scara

Ioan Mazilu-Crângașu

PLICTISUL

Un nedorit plictis, perfid, mârșav,
Dar și calin, prin vene se-onduleaza...
E ca un vânt de sud, vernal, suav,
Azurul fiindu-i iubitoare pază...

Și crește lin, precum o parafrază
La un allegro cu finale brav;
Un marș al minții care mai trenează
Cu lene-n oase, făr' a fi bolnav.

Matur și gânditor și adăstând
La granița dintre real și vis,
Crezând c-aduce stări de Paradis...

Trecând și pe la alții, rând pe rând,
Îmi vizitează viața, când și când,
Obositorul, candidul plictis.

Florian Silişteanu

Din cana cu păsări

cântec încet de depărtare

S-a trezit târziul lumii în distanța nimănui
Era beat era secundă frigul tot bătut în cui
A legat cu nod timpanul
repede să dăm cu banul
care cine om să fie
celălalt doar o momâie
Dar târziul era surd era dus era flămând de auz de apă rece era gol dădea să plece era vai și-amar din păsări era scund era urât era-nsoțitor de soartă de târziu pe mână moartă
se-ntorcea la casa lui
câinele târziului

1 noiembrie 2013 streetman texas usa

Emil Botta, un ésprit fort

(urmare din pag. 15)

explicit regimul în *Trântorul*, piesa care împrumută titlul singurului puzzle prozasitc apărut sub semnătura tânărului scriitor în 1937. Preparat cam în același timp cu poeziile din *Întunecatul April, Trântorul* conține, ca o unică partitură, aceeași febrilă căutare a virtualității delabrate (*chose vague*) unei alte dimensiuni. Proza asta, de altminteri, este un laborator în care poetul lansează pe pista de încercări a literaturii sale nenumărate alegorii și "tablouri ionescine", *avanat la lettre,* deopotrivă, minuni și profeții, petreceri și dezmățuri cromatice, imagini absurde și bestiale amintind, până la un punct chiar de Urmuz… Dincolo de mereu netranșata problemă a alterității eului, reflex al "nenumăraților *alții*", fiecare silabă, că ține de sunetul poeziei sau de vehicolele fastuoase ale prozei, își cere dreptul la diamantul perfect al sensului existenței. "În cavernele iazului opalin peștii erau săbii, cuțite azvârlite de asasin după ce a comis o crimă abominabilă. Apa era placidă, fără lacune și amprente. Schițam schelete, asociații, mostre incoerente de amintiri: domnișoara Liginski, Adam, hoinăream prin trecut ca printre mormintele unei necropole. Ramurile arborilor promovau o viață orgolioasă și robustă și sălciile despletite nu-mi îndoliau inima. Nu. Moartea era dezmoștenită, hulită, învinsă. Și hohoteam amețit, amorezat de nebunia care mă turmenta.

Minuni și oracole plouau cu nemiluita.

Noaptea nelumească, pardosită cu greieri, părea vatra unui magician care măsluia și convertea totul în pale de fum. Și eu prezidam saturnalii și orgii cromatice, și auzeam lopătarii prin văzduh, și vedeam licuricii scânteind ca ametistele pe tiara unui pontif. În clipele acelea viața se sublima, se dematerializa. Grația care operase în fibrele cele mai tăinuite ale firii parvenea să emancipeze duhul din scoarța lui incidentală. Într-una din aceste nopți transfigurate, cerul se pogorî inotând pe strunele sale o cântare măiastră. Era un concert care implica și antrena elementele, și după câteva tacturi, munții și iazul din Somnoroasa nu erau decât agenții unei gigantice simfonii.

Ascultam aiurit, nerod, și opuneam digul mâinilor ca să stăvilească șuvoaiele și să canalizeze deluviul. Pe urmă, hăituite și dezbinate, cirezile s-au retras în peșteri. Furtuna se depărta în carul ei atârnat de stele, furtuna se retrăgea în locurile ei de baștină".

Irigată subtil, cum am putut menționa, de poezia de expresie engleză, însă puțin frecventată la vremea lor de șaizeciști și, încă și mai puțin, cu siguranță, de optzeciști, prin sarcina de sens adăugată și datorată în special aluziei clasiciste (nu voi uita, firește, să amintesc legat de această chestiune mai ales aluziile activate de backgroundul cultural al repertoriului shakespearean – o constantă majoră a intertextualității textelor autorului *Întunecatului April*), poezia lui Emil Botta rămâne indiscutabil o bornă marcantă a modernității poeziei românești. Un teritoriu, în orice caz, de explorat și de pus în valoare, mai ales de-acum înainte, din perspectiva noilor teorii ale limbajului poetic și retoricii specifice voinței actului literar. Poezia lui Emil Botta, că vrem sau nu să o recunoaștem, că vrem sau nu să o spunem și, mai ales, să o ratificăm ca atare, este o poezie de patrimoniu!

În nota vag confesivă a acestor însemnări, voi încheia printr-o mărturie asupra căreia am zăbovit și reflectat îndelung dacă să o încredințez au ba tiparului. Am ales într-un final calea cea mai grea, fiindcă, re-citindu-l pe Emil Botta, am înțeles că, gemelare, viața și creația sa au fost seduse în permanență de o teribilă *dipsomanie a morții*, ca să folosesc o vocabulă fericită forjată cu zeci de ani în urmă de Gaston Bachelard.

În primăvara anului 1974, la orele zece sau unsprezece ale dimineții, mă aflam pe Bulevardul Magheru și mă îndreptam spre magazinul Eva, sub colonadele căruia, la parter, se afla un minuscul debit de tutun de unde se se mai puteau procura câteva mărci de țigări străine. Pieziș, la un moment dat, de undeva din stradă, a intrat în fluxul pietonal pe direcția mea de mers un bărbat de statură mijlocie îmbrăcat într-un costum negru destul de uzat, purtând pe dedesubt o cămașă albă curată larg descheiată la gât. L-am recunoscut imediat (era maestrul Botta, care după aerul confuz părea abia trezit din somn) și l-am urmat curios la un pas și jumătate sau doi în spate. După câțiva zeci de metri s-a oprit exact în fața dughenei de tutun, de doi metri pătrați, către care mă îndreptam și eu, a răsucit pe lateral clanța unei uși pe care nu o observasem niciodată până atunci, a intrat și s-a așezat relaxat la masa pe care vânzătoarea (o doamnă grizonată, dar destul de bine, la circa 50-55 de ani) a eliberat-o imedit. Din această poziție, și-a scos fără grabă haina, și-a sumes tacticos cămașa de pe brațul drept și cu el sprijinit de masă a așteptat degajarea completă în mușchiul antebrațului a lichidului pompat dintr-o seringă subțire, plină pe jumătate, mânuită profesionist de companioana din tutungerie. Nu știu cum de am observat toate aceste amănunte fără să atrag atenția; ce îmi mai aduc aminte este că după injectare, cei doi au mai rămas un timp împreună sorbind din aceeași cană cu ceai, după care marele actor a ieșit sprinten, dar ușor adus de spate și a dispărut pe cealaltă parte a bulevardului. Cu sfânta obrăznicie a tinereții, încălcând orice regulă de politețe, după ce mi-am ridicat țigările, cu voce joasă am întrebat-o fără înconjur pe misterioasa vânzătoare dacă persoana care părăsise tutungeria fusese maestrul Emil Botta. "Da, domnule! Chiar el! Vine la mine și îl înțep în văzul lumii de două ori pe zi. Fără asta ar muri".

Poezia lui Emil Botta, că vrem sau nu să o recunoaștem, că vrem sau nu să o spunem și, mai ales, să o ratificăm ca atare, este o poezie de patrimoniu!

Număr ilustrat cu grafică de E. DELACROIX.

O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu. În schimb tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații. Ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală. De aceea, îi anunțăm pe colaboratorii noștri că *Argeș* nu publică decât texte originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc., iar textele nu le primește decât în format electronic, cu diacritice.

Proiect editorial finanțat de AFCN ADMINISTRAȚIA FONDULUI CULTURAL NAȚIONAL

Preț - 3,16 lei

Revista de cultură **ARGEȘ** poate fi procurată și prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs. Revista de cultură *Argeș* poate fi procurată în București de la librăria Muzeului Literaturii Române.

ARGEȘ
- **Revistă lunară de cultură**
- Apare sub egida **Consiliului Local**, a **Primăriei Pitești** și a **Uniunii Scriitorilor din România**
- Editată de **Centrul Cultural Pitești**
- Membră **ARIEL**

Senior editor: **CALINIC, Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului**
Redactor-șef: **DUMITRU AUGUSTIN DOMAN** (augustindoman@yahoo.com, http://www.blogdoman.blogspot.com)
Consilieri editoriali: **NICOLAE OPREA, MARIN IONIȚĂ**
Secretar de redacție: **SIMONA FUSARU** (s_fusaru@yahoo.com, http://www.fusaru.blogspot.com).
Redactori: **MARIANA ȘENILĂ-VASILIU, MIRCEA BÂRSILĂ, AUREL SIBICEANU**
Corector: **RADU GÎRJOABĂ**

Redacția: Pitești, Casa Cărții, Centrul Cultural Pitești;
http: www.centrul-cultural-pitesti.ro;
e-mail: revista_arges@yahoo.com
tel.: 0248/216348, 219976
fax: 210068
ISSN: 1221-2350
Tiparul executat la SC Argeșul liber SA
ARG PRESS

actualitate

Mihai Barbu

La Memorialul Bălcescu

În căutarea revoluţionarului care se trata, prin Europa, cu ape minerale şi a fiului său „parfait” (II)

(urmare din numărul trecut)

Telegrafic, despre Iubirile, de la 1848, la revoluţionari, istorici şi poeţi

Revoluţionarul Nicolae Bălcescu s-a iubit cu Luxiţa (Alexandra) Florescu, o descendentă a unei familii de înalt rang boieresc. Ea era fata marelui logofăt Iordachi Florescu şi înrudită de aproape cu familia Şutzu iar, prin alianţă, cu vodă Bibescu şi cu familia Ştirbey. Neamurile Luxiţei erau convinse că descind chiar din Florica, fata lui Mihai Viteazu. Aşa se face că, printr-o ciudată potrivire a destinului, Bălcescu „coabitase chiar cu o descendentă a eroului cărţii sale”. Cei doi amorezi se întâlneau în casa familiei Florescu din mahalaua Scorţarului din Bucureşti. Bălcescu tocmai ieşise din „închisoarea” de la Mărgineni. (De fapt, era mănăstirea unde îşi trimitea vodă pe cei potrivnici.) Luxiţa a avut, anterior, o căsătorie eşuată cu locotenentul rus Filip Krijanovski. G. Călinescu ştie că respectivul era priapic şi că o îngrozise pe „cruda copilă” prin „neastâmpărate porniri” conjugale şi prin „cercări peste firea omenirii”. Astfel că biata fată ieşi din acest mariaj îngrozită şi, în consecinţă, cu „grele vătămări trupeşti”. A aşteptat patru ani pentru ca însuşi mitropolitul să o elibereze de cazna unei alegeri greşite şi de povara unui soţ de nepotolit din punct de vedere sexual.

Luxiţa era mai mare cu trei ani decât Nicolae şi, dacă ne luăm după portretele ei executate în cărbune, era o femeie frumoasă. Cei doi se iubesc patetic şi pleacă, în 1844, la băi în Austria, se întâlnesc clandestin la Viena (în 1846), fac un pelerinaj în Italia şi un alt drum, plin de peripeţii, la Paris în anul 1847. Sunt anii premergători revoluţiei, ani în care Nicolae Bălcescu şi Luxiţa Florescu se iubesc cu pasiune. Dar, în 1848, drumurile lor se bifurcă în mod dramatic. Bălcescu pleacă la Paris în aprilie iar Luxiţa porneşte, din Bucureşti la Pesta, în luna mai. Luxiţa era gravidă şi morala epocii o obliga să nască departe de casă. Ideea era ca ea, pentru a astupa gura lumii, să revină acasă cu un fiu adoptat şi nu născut de ea. Pe 27 mai 1848, pe stil nou, se naşte la Budapesta unicul fruct al dragostei lor. Bonifaciu Florescu primeşte numele de botez al sfântului sărbătorit chiar în acea zi. De naşterea fiului său, Nicolae Bălcescu nu află decât târziu de la sora sa, Sevastiţa, care a venit la Paris pentru a-şi întâlni fratele. Din păcate, revoluţionarul nu îşi va cunoaşte copilul născut din această dragoste „neoficială”.

Acasă, fratele mai mare, Costache, sora sa, Sevastiţa, şi Luxiţa se află în relaţii cordiale şi Bălceştii îl consideră pe Bonifaciu, „micul lor prinţ”, ca pe un nepot al lor. Din păcate, cei din familia Florescu au considerat, mereu, această unire drept o mezalianţă şi nu au încurajat apropierea dintre cele două familii. Luxiţa îl adoptă, oficial, pe Bonifaciu abia după zece ani, în 1858, ca pe propriul ei fiu. Astfel, ea voia să lămurească, definitiv, statutul copilului în familie şi voia să-l pună la adăpost de eventualele probleme de moştenire a averii materne. Tânărul Bonifaciu a făcut studii în Franţa, „ca un zurbagiu fermecător”, absolvind, pe rând, Liceul Imperial Ludovic cel Mare şi Facultatea de Litere a Academiei din Rennes. El s-a căsătorit cu d-ra Rose Henriette Le Roho, o englezoaică orfană, născut la Claphan, în Anglia. Bonifaciu moare, pe 18 decembrie 1899, în Bucureşti, pe strada Speranţei (la parter). Are doar 41 de ani, şi s-a stins la fel de tânăr ca şi tatăl său, mort la Palermo la 42 de ani. Mama sa, Luxiţa, s-a prăpădit în acelaşi an cu fiul său, Bonifaciu, dar cu două luni şi jumătate înaintea lui. Soţia lui Bonifaciu nu i-a dăruit urmaşi. A trăit 78 de ani. Cei din neamul Floreştilor îşi puneau mari speranţe în viitorul copilului şi credeau că tânărul Bonifaciu va deveni, repede, omul „parfait”. Adică un fel de Voltaire sau Richelieu autohton. S-au înşelat. Junele Florescu a scris doar puţin (şi prost), atât în română cât şi franceză.

Revoluţionarul Bălcescu sperase că va câştiga milioane din operele sale literare şi istorice. În ţară, el era proprietar de moşii, de vii şi de locuri de casă în Bucureşti şi ar fi vrut să vândă o parte din avere pentru a servi cauza. Nu a găsit, în epocă, nici cititori, nici muşterii care să-i satisfacă dorinţele. O clipă lui Bălcescu i-a trecut prin cap să facă o căsătorie din interes, cu aparenţa că şi-ar servi un interes personal. Dar acest mariaj aranjat se voia doar în folosul cauzei revoluţiei. „Am avut un minut ideea de a negoţia o căsătorie în Moldova ca luând o zestre bunicică să am ce sacrifica pentru cauză. Dar n-am avut curagiu de a da urmare la asemenea idee şi a arunca pe o carte necunoscută liniştea şi fericirea intimă a vieţii mele”.

La 29 noiembrie 1852, o lună după sosirea la Palermo, Bălcescu se stinge din viaţă într-o cameră a Hotelului „Alla Trinacria”. Hotelul avea, potrivit lui G. Călinescu, „un aer sinistru, de fortificaţie în zonă toridă”. Pe 2 noiembrie acelaşi an, Luxiţa îi scrie o scrisoare în care „Bonifaciu îi sărută mâna” iar ea îl sărută de mii de ori şi îl ruga, acuma ca şi totdeauna, să o creadă a sa bună prietenă.

Revoluţionarul Bălcescu străbătea Europa Pentru că el făcea, în mod oficial, o cură de ape minerale

În ziua de 23 martie 1847, am aflat dintr-un document aflat la Conac, Nicolae Bălcescu a cumpărat la Palermo un „biglietto d'imbarco” pentru a călători la Napoli. Pe acest bilet de îmbarcare stă scris că, la ora 5 post meridian precis, comandantul vasului de croazieră va primi la bord pe „signor Balgisko, pe signorina Negri şi pe signor Alexandry”. Cei trei au ocupat, în ordine, locurile 30, 31 şi 32. D-ra Negri este celebra Steluţă, moartă de tânără, şi nemurită de Vasile Alecsandri într-o „lăcrămioară”. Pe Elena Negri, Alecsandri a cunoscut-o, la moşia Mânjina, acolo unde îl vizita adesea pe fratele ei, Costache Negri. Elena era fosta soţie a lui A. Vârnav Liteanu. „Elena era tuberculoasă şi liberă, condiţii satisfăcând romantismul şi spiritul de independenţă”, concluzionează Călinescu. Fiecare dintre ei putea avea asupra lui un bagaj de maximum 60 kg. În caz că bagajele erau mai mari, ei urmau să plătească diferenţa la bordul vasului. Pentru călătoria de la Palermo la Napoli, cei trei au plătit, în total, 18 ducaţi.

Pentru a urca la bord, Bălcescu a arătat paşaportul (o hârtie bilingvă de formatul unei duble coli ministeriale de astăzi) eliberat de „Noi, Gheorghe Dimitrie Bibescu, cu mila lui Dumnezeu domn al toatei Ţărei Româneşti” şi care, în varianta franceză, suna puţin diferit şi mult mai laic: „Nous, Georges Demetrius Bibesco, Prince regnant de Valachie”. (Adică prinţul domnitor al Valahiei...) Nicolae Bălcescu circula în Europa cu acest paşaport eliberat de vodă, în 1846, pentru un tratament „cu ape minerale”. („se rendant en Europe aux eaux minerales”)

G. Călinescu ne dezleagă povestea acestei întâlniri în trei: „La Napoli întâlnesc pe Bălcescu, foarte furios pe un italian, pe care în numele Iehovei războaielor, îl provocase la duel. Cum Bălcescu mergea la Palermo, se îmbarcară curând pentru această localitate şi bolnava şi poetul. Stătură în oraşul sicilian trei luni (ianuarie-martie 1847) într-o vilă extraurbană, cu terasă, peste care se plecau, încărcate de fructe, crengile a doi manadarini. Marea albastră se vedea în dreapta. Bălcescu şedea şi el pe aproape, într-o casă de ţăran, şi, pe un scaun în faţa uşii, toată dimineaţa citea. Bolnava se mistuise, căpătând palori de ceară şi diafanităţi şi ochii îi străluceau mai vii”. Pentru a o distra, Alecsandri a scris un vodevil intitulat „Piatra din casă” despre fetele care, spre dezamăgirea părinţilor, nu se mai mărită. Românii noştri plecaseră în căutarea soarelui şi au dat de ploaie. Aşa că hotărăsc să plece spre alte zări de soare pline.

Alecsandri, Costache Negri şi sora sa Elena, Kogălniceanu şi Bălcescu se îmbarcă la Napoli, pe vaporul „Le Mentor”, şi pornesc spre Cornul de Aur. În zorii zilei de 4 mai 1847, Elena Negri se stinge, pe vapor, în dreptul insulei Prinkipo. Divinul critic crede că sufletul duios al poetului „fu mişcat dar nu zguduit”. Versurile imediate sunt prilejuite de această tragedie sunt oarecare. Abia mai târziu a scris faimoasa „Steluţa”, pusă pe muzică şi fredonată, de-a lungul timpului, de diverşi îndrăgostiţi: „Tu care eşti pierdută în neagra veşnicie/ Stea dulce şi iubită a sufletului meu/ Şi care-odinioară lucea atât de vie/ Pe când eram în lume tu singură şi eu”. Alecsandri a jurat atunci că nu se va căsători niciodată. Omul pare a se ţine de cuvânt pentru că abia la 55 de ani, poetul se căsătoreşte cu Paulina Lucasievici, o femeie în vârstă de 35 de ani, „cu care avusese vechi legături cvasicasnice”.

Luxiţa şi Bonifaciu trimit, la Palermo. O scrisoare ajunsă, la timp. Alla Trinacria

În 1851, boala lui Bălcescu se agravează. Se aşează, în Franţa, la Ville d'Avray apoi la Hyeres, lângă Toulon. E însoţit de sora sa, Sevastiţa. Lucrează de zor să-şi isprăvească opera istorică. Sora sa se întoarce acasă. Fratele său mai face o ultimă călătorie la Constantinopol, dă un ocol spre Galaţi dar nu i se permite să coboare de pe vas ca să-şi vadă mama bolnavă. Nici el nu se simţea prea bine. E sfătuit de doctori să se aşeze în sudul Italiei. Trece prin Malta, prin Napoli, şi ajunge la Palermo.

La 29 noiembrie 1852, o lună după sosirea la Palermo, Bălcescu se stinge din viaţă într-o cameră a Hotelului „Alla Trinacria”. Hotelul avea, potrivit lui G. Călinescu, „un aer sinistru, de fortificaţie în zonă toridă”. Pe 2 noiembrie acelaşi an, Luxiţa îi scrie o scrisoare în care „Bonifaciu îi sărută mâna” iar ea îl sărută de mii de ori şi îl ruga, acuma ca şi totdeauna, să o creadă a sa bună prietenă. Trupul i-a fost inhumat în cimitirul mănăstirii Capucinilor. Revoluţionarul a murit cu credinţa „în nemurirea sufletului şi în păstrarea personalităţii omeneşti, fără de care nemurirea nu se poate înţelege şi mi se pare absurdă”.